

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Diplomová práce

2009

Zdeňka Pošepná

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Středisko Iberoamerických studií

Diplomová práce

Zdeňka Pošepná

CESTOVNÍ RUCH V PERU – vývoj, současný stav, vize

Tourism in Peru – development, present state, vision

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Doc. Markétě Křížové, PhD. za odborné rady, množství tvůrčích připomínek a námětů pro rozšíření práce. Děkuji také paní Mgr. Margaritě Gianino Sánchez za cenné informace ohledně současné situace v Peru.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.“

V dne

Podpis

Anotace

Tato práce se zabývá rozvojem cestovního ruchu v Peru od 19. století do dnešní doby na základě cestovních deníků a cestopisů psaných cestovateli, pocházejícími převážně z Evropy a Spojených států amerických. Práce dále analyzuje současný stav cestovního ruchu v Peru. Nejprve zjišťuje dnešní nabídku atraktivit cestovního ruchu prezentovanou peruánskými knižními průvodci, kterou poté porovnává s poptávkou po těchto atraktivitách prostřednictvím současných zahraničních knižních průvodců i se skutečnostmi zjištěnými ze starších pramenů. Tato analýza je doplněna o statistický vývoj mezinárodních příjezdů turistů a vizi budoucího vývoje cestovního ruchu v Peru.

Synopsis

This thesis deals with development of tourism in Peru from the 19. century to the present-day by means of travel accounts written by travellers mainly from Europe and United States of America. Furthermore, the thesis analyzes present development of tourism in Peru. At first it evaluates today's Peruvian offer of tourist attractions presented by Peruvian guidebooks which compares with demand for these attractions through the medium of contemporary foreign guidebooks. This analyze is completed by statistical development of international tourists arrivals and vision of future development of tourism in Peru.

Klíčová slova

Andské země, cestování, cestovatelé, cestovní ruch, Jižní Amerika, Latinská Amerika, Peru

Key words

Andean Countries, travelling, travellers, tourism, South America, Latin America, Peru

Obsah

Úvod

1. Cestování po Peru v průběhu 19. století.....	9
1.1 Počátky zájmu o Peru.....	9
1.2 Cestovatelé směřující do Peru v 19. století.....	10
1.2.1 Vědecké a objevné výpravy.....	10
1.2.2 Cesty obchodního či soukromého charakteru.....	11
1.2.3 Počátky zájmu o indiánské obyvatelstvo a předkolumbovskou architekturu ...	13
1.3 Cestovatelé.....	15
2.2 Zájmy cestovatelů v 19. století.....	23
1.4.1 Architektura.....	23
1.4.2 Společnost.....	25
1.4.3 Kultura.....	29
1.4.4 Náboženství.....	30
1.4.5 Historie.....	30
1.5 Podmínky pro cestování po Peru v 19. století.....	35
1.5.1 Doprava.....	35
1.5.2 Ubytování.....	37
1.5.3 Stravování.....	38
1.5.4 Další podmínky pro rozvoj cestování.....	39
1.5.5 Lázně a přímořská letoviska.....	41
2. Cestování po Peru v průběhu 20. století.....	44
2.1 Cestovatelé.....	46
2.2 Zájmy cestovatelů ve 20. století.....	53
2.2.1 Architektura.....	53
2.2.2 Společnost.....	56
2.2.3 Kultura.....	60
2.2.4 Přírodní krásy.....	61
2.2.5 Historie.....	63
2.3 Podmínky pro cestování po Peru v 20. století.....	65
2.3.1 Doprava.....	65
2.3.2 Ubytování.....	68

2.3.3	Stravování	69
2.3.4	Další podmínky pro rozvoj cestování	70
2.3.5	Lázně a přímořská letoviska	72
3.	Charakteristika nabídky a poptávky cestovního ruchu v Peru	74
3.1	Charakteristika nabídky cestovního ruchu v Peru.....	75
3.2	Charakteristika zahraniční poptávky po atraktivitách cestovního ruchu v Peru	79
4.	Analýza cestovního ruchu v Peru	83
4.1	Předchozí vývoj a současný stav cestovního ruchu v Peru	84
4.1.1	Mezinárodní příjezdy turistů do Peru	84
4.1.2	Charakteristika dnešního zahraničního turistů směřujícího do Peru	87
4.1.3	Služby cestovního ruchu	88
4.1.4	Bilance cestovního ruchu	88
4.2	Postavení cestovního ruchu Peru v rámci světa a v rámci amerického regionu	90
4.3	Prognóza vývoje cestovního ruchu v Peru	94

Závěr

Bibliografie

Seznam příloh, tabulek a grafů

Úvod

Dnes pohlížíme na cestování jako na věc samozřejmou, která se pro nás stala nezbytnou součástí života a symbolem odpočinku. Ovšem tento masový jev, pro který se ustálil název cestovní ruch¹, je záležitostí doby relativně nedávné, jehož základy byly položeny během 19. století. Lidé však cestují odedávna a to z mnoha motivů, ať už jimi byl obchod, vzdělání či náboženské poutě.

Co tedy lze nazvat pojmem cestování? Jedna z mnoha definic říká, že: „...pod tímto pojmem rozumíme pohyb na delší vzdálenost za účelem zábavy anebo poučení, a to pěšky, anebo pomocí nějakého dopravního prostředku“.² Důležitou roli zde hraje především aspekt zábavy, kdy člověk cestuje ze své vlastní vůle, pro své vlastní potěšení a nikoliv z povinnosti. Dalším důležitým aspektem tu je překročení „hranice osvojeného žitého světa“³, přičemž tato hranice se může u každého člověka lišit. Někdo by mohl za žitý svět, tedy za prostor každodenního života, považovat svůj dům, své město, ale třeba i svou zemi. Jestliže dojde k překročení této hranice, dostáváme se do světa nám neznámého. Takovou cestu bychom již mohli nazývat cestováním a člověka pohybující se po ní cestovatelem. Otázkou zůstává, zda-li je možné nazývat cestováním i cesty s obchodními motivy. Přestože mnoho definic říká, že cestování není již cestování, pokud se jedná o výdělečnou činnost, obchodní cesty bývají často zahrnovány do tohoto pojmu „...do té doby dokud nevedou k trvalému pobytu nebo k výdělečné činnosti jež je odměňována v navštíveném místě, je jejich ekonomický význam stejný...“⁴.

Překračováním „hranic osvojeného žitého světa“ dochází k citlivějšímu vnímání okolí. Nová zkušenost cestovatele nutí k zamyšlení a srovnávání svých „domácích“ zkušeností se zkušenostmi prožitými v cizích krajích. Cestovatelé zaznamenávají tyto zkušenosti do deníků a zpráv tzv. „cestopisů“, které jsou dnes právě pro onu zvýšenou citlivost autorů vůči tomu, co viděli, velmi cennými dokumenty vypovídajícími nejen o tehdejších společnostech s nimiž se cestovatelé setkali, ale i o těch společnostech, ze kterých cestovatelé pocházeli. Z cestopisů se tedy dozvídáme o pohledu cestovatelů na

¹ Světová organizace cestovního ruchu (UNWTO) definuje pojem „cestovní ruch“ (tourism) jako „činnost osoby, cestující na přechodnou dobu do místa mimo její běžné životní prostředí (mimo místo trvalého bydliště) a to na dobu kratší než je stanovena (u mezinárodního cestovního ruchu tato doba činí 1 rok, u domácího cestovního ruchu 6 měsíců), přičemž hlavní účel její cesty je jiný, než vykonávání výdělečné činnosti v navštíveném místě.“ In: Malá V. a kolektiv, *Základy cestovního ruchu*. Praha: VŠE, 2002, s. 10.

² BENEŠ, Zdeněk. *Na cestu*. In: STORCHOVÁ, Lucie, ed., *Mezi houfy lotrův se pustiti... (České cestopisy o Egyptě 15. – 17. století)*, SET OUT, Praha 2005, s. III.

³ BENEŠ, Zdeněk. *Na cestu*. ... s. III.

⁴ „...as long as they do not lead to permanent residence or to an earning activity remunerated from within the destination visited, their economic significance is the same...“ BURKART, A. J., MEDLIK, S. *Tourism. Past, Present, and Future*. London: Heinemann, 1974, s. 40.

toto nové prostředí a jejich předsudcích, které pramení právě ze setkání s lidmi odlišných kultur a tedy i jejich odlišných názorů a zvyků.

Tato práce využívá informací v dílech evropských a severoamerických cestovatelů směřujících do Peru v průběhu 19. a 20. století s cílem sledovat vývoj cestování do Peru od jeho počátků do dnešní doby. Práce se bude nejdříve zaměřovat na hlavní zájmy cestovatelů a jejich názory na to, co na svých cestách po Peru viděli. Dále bude sledovat motivy cest a jejich trasy. Na základě zkušeností cestovatelů bude poté hodnotit základní podmínky pro cestování po Peru, jakými jsou doprava, ubytování, stravování a jiné.

Analýza vývoje cestování po Peru je doplněna analýzou současného stavu cestovního ruchu v této zemi. Nejprve je na základě současných peruánských a světových knižních průvodců hodnocena dnešní nabídka produktů cestovního ruchu a poptávka po nich. Poslední kapitola pak rozebírá tento fenomén z hlediska statistických údajů. Tedy sleduje vývoj cestovního ruchu a současný stav nejen v rámci samotného Peru, ale zjišťuje i jeho postavení v rámci regionu Amerika a začleňuje jej i do širšího kontextu v rámci světových regionů. Závěr této analýzy byl doplněn analýzou SWOT, která na základě rozboru silných a slabých stránek cestovního ruchu, jeho možností rozvoje a naopak i jeho hrozeb, formuje vizi budoucího rozvoje cestovního ruchu v Peru.

1. Cestování po Peru v průběhu 19. století

1.1 Počátky zájmu o Peru

Příchod prvních lidí na území dnešního Peru se datuje do období 10 000 let př. n. l.. S postupem času se zde vyvinulo a opět zaniklo mnoho říší, z nichž nejvýznamnější a nejrozsáhlejší byla říše Inků, založená patrně v roce 1438 a dobytá Španěly pod vedením Francisca Pizarra v roce 1533⁵. V roce 1542⁶ zde bylo zřízeno místokrálovství Peru, které kromě území dnešního Peru zahrnovalo i území dnešní Venezuely, Kolumbie, Panamy, Ekvádoru, Chile a Argentiny. V první polovině 16. století se Peru stalo nejbohatší španělskou kolonií, k čemuž významně přispěly stříbrné doly a zejména pak objevení stříbrných dolů v Potosí v roce 1545. Právě ona pověst bohaté a exotické země byla přitažlivá nejen pro Španěly, ale i pro celou evropskou a později severoamerickou veřejnost.

První zprávy o Peru, které již lze nazvat cestopisy, byly sepsány dobyvateli tohoto území. Jako příklad lze uvést spis Pedra Pizzara *Relación del descubrimiento y conquista de los reinos del Perú* nebo spis Pedra Cieza de León *Crónicas del Perú*. Následovaly texty návštěvníků v koloniálním období a v 18. století texty osvícenských badatelů, geografů, biologů či geologů.

Ani v 19. století, po válkách za nezávislost, Peru nepozbylo své atraktivity, spíše naopak. Bývalé španělské místokrálovství přitahovalo nejen z hlediska pověsti bohaté kolonie, ale i z mnoha jiných důvodů. Jedním z nich byla nezvyklá příroda, zahrnující vysoké horské hřebeny, ale i deštný prales, což bylo pro Evropany něco dosud neobvyklého. Zvědavost cestovatelů budila i předkolumbovská architektura. Již v roce 1549 podává Pedro Cieza de León stručný popis tíwanackých ruin. V roce 1799 český botanik Tadeáš Haenke při jeho výzkumech v okolí jezera Titicaca zhotovil jeden z prvních náčrtů tíwanacké brány slunce. A v roce 1833 Tíwanako detailněji popisuje i francouzský vědec Alcide Dessalines d'Orbigny.⁷ Největší vlna zájmu o indiánské stavby však vyvstala v souvislosti s objevením Machu Picchu v roce 1911 profesorem Yaleovy univerzity, Hiramem Binghamem. V neposlední řadě cestovatele také přitahovala pestrá peruánská společnost vyznačující se rasovou a kulturní rozmanitostí v níž se zrcadlily pozůstatky původních předkolumbovských tradic.

⁵ ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 49.

⁶ ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 59.

⁷ JANUSEK, John Wayne. *Ancient Tíwanaku*. Cambridge University Press, 2008, s. 6. [cit. 2009-3-26]. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=9aYNPBodILIC&pg=PA6&lpg=PA6&dq=haenke,+t%C3%ADwanaku&source=bl&ots=mgksh1ZgyW&sig=bNN6pGuZlj5b1UN_bxoKpm6g_UE&hl=cs&ei=1tfMSbDWMciosAafpryVCA&sa=X&oi=book_result&resnum=1&ct=result

1.2 Cestovatelé směřující do Peru v 19. století

1.2.1 Vědecké a objevné výpravy

Na konci osmnáctého století byla většina bílých míst na mapě světa zaplněna, a proto hlavním motivem cest Evropanů v této době již nebylo jen pouhé objevování nových území a jejich popis, ale do popředí zájmu se stále více dostávaly výpravy vědeckého charakteru. Z nejvýznamnějších výprav, které působily v Peru, je třeba zmínit francouzskou výpravu Charlese de La Condamina (1735-1743) a výpravu španělskou pod vedením Alejandra Malaspiny v letech 1789-1794, jejíž členem byl český rodák Tadeo Haenke. Tyto vědecké motivy kulminují na počátku 19. století. „Dřívější sny o nových říších a „eldorádech“ se staly minulostí, byly nahrazeny touhou po poznání, objevování, tendencí, která se zrodila v „osvíceném“ 18. století a nyní, ve „vědeckém“ 19. století, se podstatně prohloubila a neustále sílila.“⁸

Počátek 19. století nejen v Peru, ale i v celé Latinské Americe je tedy dobou, která je často označována jako doba „druhého objevování“ tohoto území. Vědecké výpravy směřující do Peru byly přitahovány především tajemnými vrcholky And a částečně i prozkoumáváním horního toku Amazonky. Svým významným vědeckým přínosem se do historie zapsala především výprava dvou přírodovědců Alexandra von Humboldta a jeho přítele Aimého Bonplanda.⁹ Stejně tak významnou se stala výprava výzkumné anglické lodi Beagle v roce 1835, jejíž účastníkem byl přírodovědec Charles Darwin.¹⁰ Mezi vědce, kteří Peru v této době navštívili, lze zařadit i další významné osobnosti, které nemalou měrou přispěly k prozkoumání peruánského území. Byl jím například Ir Joseph Barclay Pentland, geolog, kterého okouzila krajina v okolí jezera Titicaca.¹¹ Dále pak zoolog a paleontolog Alcide Dessalines d'Orbigny, vyslaný pařížským muzeem přírodních dějin.¹² V neposlední

⁸ KŘIVSKÝ, Petr, SKŘIVAN, Aleš. *Do nitra kontinentů*. ... s. 11.

⁹ Vědci v Peru pobývali od 1. 8. 1802 – 24. 12. 1802. Humboldt následně o své cestě po Latinské Americe napsal knihu *KOSMOS – Entwurf einer physischen Weltbeschreibung*. Viz ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 156.

¹⁰ DARWIN, Charles. *Voyages of the Adventure and Beagle*. Narrative of the surveying voyages of His Majesty's Ships Adventure and Beagle between the years 1826 and 1836, describing their examination of the southern shores of South America, and the Beagle's circumnavigation of the globe. Journal and remarks. London: Henry Colburn, 1839, vol. III., s. 446. [cit. 2008-9-15]. Dostupné z: <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?itemID=F10.3&viewtype=side&pageseq=1>.

¹¹ Pentland prozkoumal velkou část bolivijských And. Zavítal také do Peru. Jeho poznatky z cest zapisoval do cestovního deníku, který dnes bohužel není dostupný.

¹² Výprava se uskutečnila v letech 1826-1833. D'Orbigny tuto cestu popsal v cestovním deníku: *La Relation du Voyage dans l'Amérique Méridionale*. Viz VÉNEC-PEYRÉ, Marie-Thérèse. Beyond frontiers and time: the scientific and cultural heritage of Alcide d'Orbigny (1802-1857). *Marine Micropaleontology*, 2004, vol. 50, s. 149-159. [cit. 2009-01-25]. Dostupné z: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VCV-49BY2BB-1&_user=10&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=5e422a93cbf48431b2a1a0c66408a7b8.

řadě je třeba zmínit francouzskou vědeckou výpravu hraběte Francise de la Porte de Castelnau, která určila řeku Ucayali za pramen řeky Amazonky.¹³

V případě cestovatelů ze Spojených států amerických se situace odvíjela odlišně. V první polovině 19. století do Latinské Ameriky směřovali především námořníci, plující pod záštitou vlády Spojených států amerických. „Zájem těchto plavců je široký a především technický, po pravdě řečeno, více, než poznání člověka nebo přírody Jižní Ameriky, to, co dosud přetrvává, je studium námořních cest v jižních mořích.“¹⁴ Teprve ve druhé polovině 19. století se tito severoameričtí námořníci vydávají do nitra jihoamerického kontinentu, kde vyhledávají nová dobrodružství. „Moře se nyní jeví jako vybledlá stránka naproti výzvám heroického života, které představuje málo dostupná země nekonečných pralesů obydlených divochy, divokými zvířaty, lstivou havětí a jedovatými rostlinami.“¹⁵ Výpravy ze Spojených států amerických, čistě vědeckého rázu, zaměřené jen na přírodní úkazy, se začínají uskutečňovat až v pozdějších letech druhé poloviny 19. století. Jejich vzorem se stali přírodovědci Humboldt a Darwin.

1.2.2 Cesty obchodního či soukromého charakteru

Vedle vědeckých a objevných výprav směřovala do Peru řada dalších cestovatelů s odlišnými záměry. „Motivem mnoha výzkumů nebyly nikdy jen čistě vědecké potřeby, ve většině případů si naopak nelze odmyslit váhu a vliv hospodářských, politických a vojenských zájmů mocností, jejichž vlády mnohdy cestovatele do neznámých oblastí samy vysílaly a jejich výzkumy financovaly.“¹⁶ Západoevropské země, ale i Spojené státy americké, viděly v nově vzniklé republice Peru velký ekonomický potenciál a snažily se vydobýt si zde svou obchodní pozici. „Nová představa, která převládala, byla ta o vzdáleném, bohatém, zaostalém a nestabilním území, na němž evropské mocnosti bojovaly o rychlé ustanovení svých

¹³ Výprava se uskutečnila v letech 1843-1847. Castelnau napsal o této cestě knihu: *Expédition dans les parties centrales de l'Amérique du Sud, de Rio de Janeiro à Lima, et de Lima au Para: exécutée par ordre du gouvernement Français pendant les années 1843 à 1847*. Viz *Australian Dictionary of Biography*. On-line edition. [cit. 2009-01-25]. Dostupné z: <http://www.adb.online.anu.edu.au/biogs/A050073b.htm>.

¹⁴ „El interés de estos navegantes es amplio y esencialmente técnico y, en verdad, más que el reconocimiento del hombre o de la naturaleza de la América del Sur, lo que persigue es todavía el estudio de las rutas de la navegación en los mares del sur. Los puertos de la América meridional son lugares de recalada o de abastecimiento para otros objetivos más lejanos.“ NÚÑEZ, Estuardo. *Los Viajeros de Tierra Adentro*. *Journal of Inter-American Studies*, Jan., 1960, vol. 2, no. 1, s. 13. [cit. 2008-05-1]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/164783>.

¹⁵ „El Mar resulta ahora página un tanto desvaída e insula frente a esos llamados a la vida heroica que significan la tierra poco accesible de selvas inmensas pobladas de tribus salvajes, de fieros animales y arteras alimañas y de plantas ponzoñosas y agresivas, o el Lago de aguas heladas bajo el aire enrarecido.“ NÚÑEZ, Estuardo. *Los Viajeros de Tierra Adentro*. ... s. 14.

¹⁶ KŘIVSKÝ, Petr, SKŘIVAN, Aleš. *Do nitra kontinentů*. ... s. 11.

konkurenčních obchodních zájmů.¹⁷ Tito cestovatelé přijížděli většinou z Velké Británie, Francie, Německa či USA. Velký zájem o Peru pak v této souvislosti vyvstal zejména v druhé polovině devatenáctého století s objevením nalezišť guána¹⁸.

Avšak vyskytli se tu i tací cestovatelé, kteří se vydali do Peru pro své vlastní uspokojení potřeby poznávat cizí kraje. „19. století milovalo cestování pro jeho vlastní charakter, jako určitý požitek, povznesení jedince, které se málokdy shodovalo s vědeckým nebo ekonomickým zájmem.“¹⁹ Peru jako exotická destinace lákalo v této době i evropskou buržoasii, která cestování považovala za jakousi demonstraci svého vysokého společenského postavení. „Ten, který cestoval, už jen touto skutečností demonstroval své postavení: bohatství, kulturu, zájem, svobodu ducha, lásku k heroickým činům a v očích svých blízkých měl pověst hrdiny.“²⁰ Dle Macera do Peru směřovali i „profesionální cestovatelé“, jejichž relace byly sepsány především za účelem zisku, a tudíž i jejich obsah byl upraven pro „poptávku“ tehdejšího čtenáře.

„Ve španělských koloniích obecně existovaly dvě hlavní skupiny obyvatelstva, "republika Španělů" (república de españoles) a "republika Indiánů" (república de indios), na něž se vztahovala zvláštní legislativa a pro něž byly vedeny oddělené registry křtů, sňatků a pohřbů.“²¹ Toto pomyslné rozdělení Peru se vázalo na tamní geografické podmínky. Při pobřeží (costa), které bylo dobře dostupné a mělo pro bělochy snesitelné klima, se usadili Španělé. Naproti tomu hory (sierra), vzhledem k jejich špatné dostupnosti a tedy i nedostatku kontaktu s pobřežím, obývali především Indiáni. Toto demografické uspořádání obyvatelstva víceméně trvá dodnes. V první polovině 19. století se jen málokterý cestovatel, cestující z obchodních či jiných soukromých důvodů, vydal za hranice hlavního města Limy, tedy za jakési hranice „republiky Španělů“. E. B. Clark toto tvrzení potvrzuje slovy: „...kromě toho, že se ví, že se tato země nachází na západním pobřeží Jižní Ameriky a je známá pro své stříbrné doly, guáno, revoluce a zemětřesení, je tato velmi zajímavá „Země Inků“ pro

¹⁷ „La nueva imagen que disvolvaba era la de un territorio lejano y rico, atrasado, inestable, en el que las potencias europeas lucharían en un futuro muy cercano por imponer sus comercios rivales.“ MACERA, Pablo. *Viajeros Franceses siglos XVI-XIX. La Imagen Francesa del Perú (Siglos XVI-XIX). Recopilación de textos.* Lima: Biblioteca Nacional del Perú, 1999, s. 66.

¹⁸ Od roku 1840 začaly anglické firmy na malých neobydlených ostrovech při pobřeží Peru těžit a obchodovat s guánem, trusem mořských ptáků. [Toto] Fosforečné přírodní hnojivo vyvážely do Evropy a USA. ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie.* ... s. 201.

¹⁹ „El siglo XIX amaba los viajes por sí mismos, como un placer particular, una expansión de individuo, que no siempre coincidía con un interés científico o económico. ... Se estaba más cerca del turismo que de la aventura.“ MACERA, Pablo. *Viajeros Franceses siglos XVI-XIX.* ... s. 76.

²⁰ „El que viajaba, demostraba poseer por ese sólo hecho, riqueza, cultura, inquietud, libertad de espíritu, amor a la proeza y tenía a los ojos de sus parientes el prestigio de los héroes.“ MACERA, Pablo. *Viajeros Franceses siglos XVI-XIX.* ... s. 78.

²¹ KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Inkové: Nejmocnější indiánský stát.* Praha: Aleš Skřivan ml., 2006, s. 97.

průměrného Angličana neznámým územím.“²² Vysokohorské a pralesní oblasti už byly cestovateli považovány za místo, kde končí civilizace. Dokonce ve Francii ještě v druhé polovině 19. století byl podle slov Pabla Macera obecně přijímán fakt, že Peru tvořila Lima: „Lze předpokládat, že mnoho lidí mělo v těchto letech [1860-91] mylnou představu, že Peru byla Lima.“²³

V průběhu století tito cestovatelé začali směřovat své cesty stále více do vnitrozemí Peru. Od roku 1875 mohli k cestě využít železniční trať La Oroya, která vedla z Callaa, přes Limu do městečka Chicla. Trať byla součástí projektu britského architekta Henry Meiggse, který měl spojit Callao s městečkem La Oroya. Železnice byla dostavěna až v roce 1893, z důvodu nedostatku financí a válečného konfliktu s Chile.²⁴ La Oroya představovala ideální způsob, jak blíže poznat Peru, zejména pro ty, kteří se neodvažovali vypravit se dále do vnitrozemí nebo pro ty, jejichž pobyt v Peru byl časově omezen. Nicméně cesta z pobřeží přes Andy do pralesních oblastí Peru se ke konci 19. století stala běžnou pro většinu cestovatelů, kteří chtěli tuto zemi poznat.

1.2.3 Počátky zájmu o indiánské obyvatelstvo a předkolumbovskou architekturu

V poslední třetině 19. století začali cestovatelé do Peru přijíždět za účelem prozkoumávání And a za poznáním života indiánských obyvatel. Těmito cestovateli byli např. E. B. Clark či W. E. Curtis. Společně s pronikáním cestovatelů do horských a pralesních oblastí Peru se objevuje zájem nejen o domorodé obyvatelstvo, ale i o architekturu předkolumbovských civilizací, což může do určité míry souviset s indigenismem²⁵ – tedy s propagací Peru navenek prostřednictvím indiánských tradic.

²² „...beyond knowing that it is a country on the west coast of South America noted for silver mines, guano, revolutions, and earthquakes, this most interesting "Land of the Incas" is to the average Englishman a terra incognita“ CLARK, E. B. *Twelve month in Peru*. New York: Macmillan & Co., 1891, s. 3-4. [cit. 2008-10-12]. Dostupné z: <http://www.archive.org/stream/twelvemonthsinpe00clarrich>.

²³ „No se arriesga al suponer que muchos tendrían en esos años [1860-91] la incómoda sensación de que el Perú era Lima.“ MACERA, Pablo. *Viajeros Franceses siglos XVI-XIX*. ... s. 105.

²⁴ Viz PeruTren: *Historia de los Ferrocarriles en el Perú*. [cit. 2008-11-8]. Dostupné z: <http://www.perutren.org/portal/node/5>.

²⁵ Indigenismus byl proindiánskou ideologií, která se zrodila v druhé polovině 19. století a přetrvala do třicátých let 20. století. Vedle adorace indiánské minulosti byl hlavní snahou indigenismu boj za rovnoprávné postavení dosud utlačovaných Indiánů ve společnosti. Toto myšlenkové hnutí se projevilo jak v literatuře, tak i v oblasti politiky. Indigenistického hnutí využili provinční politici, kteří se snažili prosadit „...na úkor dominance Limy a pobřežní oblasti všeobecně. Proto zdůrazňovali „autentické“ kořeny peruánské identity, především samozřejmě incké dědictví, a tvrdili, že ohniskem andských kultur byly hory, nikoli pobřeží. Právě v této době byly také zahájeny první systematické archeologické výzkumy. ...vznikla řada dalších filantropických, vzdělávacích i politických proindiánských spolků, bojujících za „vznešenou rasu Inků“. KRÍŽOVÁ, Markéta. *Inkové*. ... s. 124-5.

Tento zájem o indiánské památky je také spojen s rozvojem peruánské archeologie a to především v období po Pacifické válce, po roce 1879²⁶. Je však třeba poznamenat, že peruánská archeologie se vyvíjela v průběhu celého devatenáctého století a sílila právě v jeho druhé polovině. Mnoho prvních archeologických poznatků bylo uveřejněno v peruánských či evropských periodikách nebo v cestovních denících, kde však tyto poznatky tvořily jen jednu část: „Archeologie nebyla hlavním tématem těchto deníků; zaujímala druhotné postavení ve vztahu ke zprávám o cestách, politice nebo o přírodní historii země.“²⁷

²⁶ PATTERSON, Thomas C. Political Economy and a Discourse Called „Peruvian Archaeology“. *Culture and History*. 1989, no. 4, s. 35.

²⁷ „Archaeology was not the main focus of these accounts; it was secondary to reports about their journeys, politics, or the natural history of the country.“ PATTERSON, Thomas C. *Political Economy and a Discourse...* s. 36.

1.3 Cestovatelé

Tato kapitola má za úkol představit jednotlivé cestovatele a jejich cestovní deníky, které byly použity pro tuto práci. V případě cestovatelů bude rozebírat účel jejich cesty do Peru, trasu, po níž se pohybovali a období, v jakém do Peru zavítali. Dále si bude všimnat původu cestovních deníků, tedy místa a roku vydání a jejich dostupnosti.

V 19. století bylo Peru oblíbenou destinací cestovatelů. Dnes tedy existuje poměrně velké množství cestovních deníků pojednávajících o návštěvě Peru. Problémem je však jejich dostupnost. Na druhé straně, v posledních letech dochází k digitalizaci starých tisků, což umožňuje snazší přístup k těmto pramenům pro širokou veřejnost.

Tato práce proto využívá těchto digitalizovaných deníků pocházejících ze dvou odlišných zdrojů. V případě evropských cestovatelů jsou uvedené deníky volně přístupné v internetových knihovnách: <http://books.google.com/>, www.archive.org a v digitální kolekci univerzity ve Wisconsinu <http://digicoll.library.wisc.edu/Collections.shtml>. Deníky cestovatelů ze Spojených států Amerických lze najít na CD-ROMS, které vydala nadace *Fundación Histórica Tavera y Digibis* v Madridu v roce 1999 pod názvem *Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX*.

Alexander von Humboldt (1769-1859)

Alexander von Humboldt byl významným přírodovědcem a botanikem. Po několika pokusech odcestovat do Afriky se Humboldt a jeho přítel zoolog a botanik Aimé Bonpland rozhodli odplout do Ameriky. Španělský král Karel IV. vyhověl jejich přání. Oba nadšenci dostali zvláštní povolení „studovat a shromažďovat sbírky všeho, co by je zajímalo z oblasti botaniky, zoologie a geologie, jakož i konat topografická měření a astronomická pozorování.“²⁸ V červenci v roce 1799 vědci připluli na Kubu. Dále cestovali do Venezuely, kde zkoumali, zdali je tok řeky Orinoko spojen s Amazonkou. Roku 1801 se oba přátelé vydali do And. Přistáli v Cartageně, odkud šli podél toku řeky Magdaleny do Quita, kam se dostali v lednu 1802. V Ekvádoru vystoupili na sopky Pichincha a Chimborazo a svou cestu zakončili hledáním pramenů Amazonky na území Peru. Jejich cesta dále pokračovala do Limy a následně do přístavu Callaa, kde Humboldt zkoumal zúrodnující vlastnosti guána. Odtud Humboldt s Bonplandtem odpluli do Mexika a v roce 1804 se vrátili do Francie.

²⁸ KŘIKLAVSKÝ, Petr, SKŘIVAN, Aleš. Do Nitra kontinentů. Praha: MLADÁ FRONTA, 1988. s. 20.

Studiem jihoamerického rostlinstva položil základ nové vědecké disciplíně – botanické geografii.²⁹

Tato práce využívá anglického překladu Humboldtovy knihy: *KOSMOS – Entwurf einer physischen Weltbeschreibung* vydané v roce 1845 ve Stuttgartu. Anglický překlad byl vydán v roce 1849 v Londýně pod názvem *A Sketch of the Physical Description of the Universe*³⁰. Digitalizovaná podoba knihy, se kterou bylo pracováno, byla pořízena z výtisku, pocházejícího z Michiganské univerzity.

Phillip Parker King (1791 - 1856)

Phillip Parker King se narodil v roce 1791 na ostrově Norfolk. O pět let později byl poslán do Anglie, kde v roce 1807 vstoupil do námořnictva. Jeho první velkou zkušeností bylo velení expedici, která měla za úkol dokončit průzkum pobřeží Austrálie, započatého kapitánem Matthevem Flindersem. V roce 1825 byl jmenován velitelem lodi *Adventure*, jejímž úkolem bylo prozkoumání jižního pobřeží Jižní Ameriky. Na plavbu se vydal v listopadu roku 1826.³¹ Tato výzkumná cesta trvala čtyři roky a přinesla výborné výsledky.

King o této cestě píše v jeho knize *Narrative of the Surveying Voyages of His Majesty's Ships Adventure and Beagle*³², která byla vydána v Londýně v roce 1839. Digitalizovaná podoba, s níž bylo pracováno, byla pořízena z výtisku, nacházejícím se v The Balfour and Newton Libraries v Cambridgi.

Charles Robert Darwin (1809-1882)

Charles Darwin byl britský přírodovědec. V roce 1831, po ukončení studií teologie na Cambridžské univerzitě, se mu naskytlá příležitost zúčastnit se plavby na výzkumné lodi *Beagle* pod vedením kapitána Roberta FitzRoye. Darwinovo posláním v této výpravě popsal v jednom z dopisů jeho přítel J. S. Henslow: „Byl jsem požádán Peacockem, ..., abych mu doporučil přírodovědce a společníka pro kapitána Fitz-Roye, který by byl pověřen vládou

²⁹ KŘIKLAVSKÝ, Petr, SKŘIVAN, Aleš. Do Nitra kontinentů. Praha: MLADÁ FRONTA, 1988. s. 28.

³⁰ HUMBOLDT, Alexander von. *A Sketch of the Physical Description of the Universe*. Přel. E. C. Otte. London: Harrison and Son, 1849, vol. 1, [cit. 2008-7-10]. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=P1FIAAAAMAAJ&dq=A+Sketch+of+the+Physical+Description+of+the+Universe&printsec=frontcover&source=bn&hl=cs&sa=X&oi=book_result&resnum=4&ct=result#PPR10,M1.

³¹ In 1825 he was appointed to the command of the *Adventure* sloop with instructions to survey the southern coasts of the peninsula of South America. The voyages began in November 1826... Internetová stránka: Project Gutenberg Australia. [cit. 2009-1-22]. Dostupné z: <http://gutenberg.net.au/dictbiog/0-dict-biogI-K.html>.

³² KING, Phillip Parker. *Narrative of the Surveying Voyages of His Majesty's Ships Adventure and Beagle*. Vol. I., London: Henry Colburn, 1839. [cit. 2008-9-15]. Dostupné z: <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?viewtype=text&itemID=F10.1&pageseq=1>.

v průzkumu extrémů jihoamerického kontinentu.³³ Plavba trvala pět let. V jejím průběhu Darwin studoval geologické jevy, fosílie a živé organismy a nashromáždil mnoho cenného přírodovědeckého materiálu. Na základě zkušeností z této cesty Darwin vytvořil koncepci přirozeného vývoje druhů evolucí, na základě přírodního výběru.

Výzkumná loď Beagle připlula do peruánského Callaa 19. července 1835. Darwin o svém pobytu v Peru píše: „Pobývali jsme tu šest týdnů, ale z důvodu neutěšeného stavu veřejných záležitostí jsem viděl jen velmi málo z této země.“³⁴ Darwin během této doby navštívil jen hlavní město Limu.

Tuto plavbu Darwin popsal ve své třídílné knize *Voyages of the Adventure and Beagle*, která byla vydána v roce 1939 v Londýně. Pro tuto práci byl použit její třetí svazek³⁵, jehož on-line podoba byla pořízena z originálu umístěného v cambridžských knihovnách: The Balfour and Newton Libraries.

Flora Tristán (1803 – 1844)

Flora Tristán byla dcerou peruánského generála Mariána Tristán y Moscoso, který se oženil s Francouzskou Anne-Pierre Laisnay. Její cesta do Peru v letech 1833-4 nebyla jen touhou poznat zemi svého otce, ale také únikem před jejím bývalým manželem a hlavně pak snahou uplatnit právo na dědictví po svém otci, který patřil k peruánské aristokracii. „Tristán cestovala do Peru v letech 1833-4, využívajíc nepatrných prostředků, které získala z dědictví po svém strýci a hromadíc mnoho zkušeností, které se staly základem její budoucí spisovatelské kariéry.“³⁶ Tristán se hodně věnovala problematice postavení žen ve

³³ „I have been asked by Peacock, ..., to recommend him a Naturalist as companion to Captain Fitz-Roy, employed by Government to survey the southern extremity of America.,, DARWIN, Francis. *The life and letters of Charles Darwin, including an autobiographical chapter*. London: John Murray, 1887, vol. 1, s. 192. [cit. 2009-3-25]. Dostupné z: <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?itemID=F1452.1&viewtype=text&pageseq=1>. „I have been asked by Peacock, ..., to recommend him a Naturalist as companion to Captain Fitz-Roy, employed by Government to survey the southern extremity of America.,, .

³⁴ „We staid here six weeks, but from the troubled state of public affairs, I saw very little of the country.“ DARWIN, Charles. *Voyages of the Adventure and Beagle*. Narrative of the surveying voyages of His Majesty's Ships Adventure and Beagle between the years 1826 and 1836, describing their examination of the southern shores of South America, and the Beagle's circumnavigation of the globe. Journal and remarks. London: Henry Colburn, 1839, vol. III., s. 446. [cit. 2008-9-15]. Dostupné z: <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?itemID=F10.3&viewtype=side&pageseq=1>.

³⁵ DARWIN, Charles. *Voyages of the Adventure and Beagle*. Narrative of the surveying voyages of His Majesty's Ships Adventure and Beagle between the years 1826 and 1836, describing their examination of the southern shores of South America, and the Beagle's circumnavigation of the globe. Journal and remarks. London: Henry Colburn, 1839, vol. III., [cit. 2008-9-15]. Dostupné z: <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?itemID=F10.3&viewtype=side&pageseq=1>.

³⁶ „Tristan travelled to Peru in 1833-4, gaining a small legacy from her uncle and accumulating a stock of experiences which formed the basis for her subsequent attempt to establish a career as a writer.“ GROGAN, Susan. *Flora Tristan: Life stories*. London: Routledge, 1998. s. 8. [cit. 2009-1-14]. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=Tiw6HoFBhNIC&dq=flora+tristan&printsec=frontcover&source=bl&ots=7mh>

společnosti,³⁷ což velmi ovlivnilo celé její dílo. Právě na základě jejích peruánských zkušeností napsala cestovní deník s názvem: *Pérégrinations d'une paria*, který byl poprvé vydán v Paříži v roce 1938. Pro tuto práci byl použit španělský překlad deníku (*Peregrinaciones de una Patria*), který byl vydán v Limě v roce 1946.³⁸ I tento cestovní deník byl digitalizován, a to podle výtisku nacházejícím se v Madisonských knihovnách Wisconsinské univerzity.

Tristán v Peru pobývala především v Limě. Několik dní také strávila na peruánském pobřeží v přímořském středisku Chorillos.

Johann Jacob Tschudi (1818-1889)

Johann Jacob Tschudi byl švédský přírodovědec a objevitel. V roce 1838 odcestoval do Peru, kde prozkoumával andskou oblast, její obyvatele, faunu a flóru. Jeho cesta po Latinské Americe začala již v Chile. Odtud plul do peruánského přístavu Callao a dále pak cestoval do Limy. Jeho deník není uspořádán chronologicky, a proto lze jen přibližně určit trasy jeho výzkumných cest. Jedna z nich se uskutečnila na jih od hlavního města, kde navštívil přímořská střediska, ruiny Pachacamac, Chilcu, Piscu a Ycu. Při další výpravě se vydal přes města Chosica, Mutucana, La Oroyu, Tarmu do oblasti And. Tuto cestu popsal v knize: *Perú, Reiseskizzen aus den Jahren 1838-1842* vydané v St. Gallen v roce 1846. Anglický překlad této knihy: *Travels in Peru*³⁹ vyšel o rok později v New Yorku. Pro účely této práce byla opět využita digitalizovaná podoba knihy umístěné v Kalifornské univerzitě.

Walter Colton (1797-1851)

Walter Colton byl povoláním kněz a novinář. Přijal funkci vojenského kněze na fregatě *Congress*, která se plavila z Norfolku do Kalifornie se zastávkami v některých městech Latinské Ameriky, Honolulu a San Franciscu v období od října 1845 do července roku 1846. Do Peru Colton doplul na konci března roku 1846. Z přístavu Callao cestoval do Limy, kde strávil celý, jeho více jak měsíční, pobyt.

kYwKA0P&sig=SL7-

hFpyCTXH2wkAOeoScYVMM7M&hl=cs&sa=X&oi=book_result&resnum=6&ct=result#PPA207,M1.

³⁷ She took inspiration from Fourier's emphasis on „the woman question“ and his vision of communal phalanstères that would escape both the drudgery and isolation of single-family households and the inefficiency and inequity of the competitive workplace. TALBOT, Margaret. *An Emancipated Voice: Flora Tristan and Utopian Allegory. Feminist Studies*, 1991, vol. 17, no. 2, s. 221. [cit. 2009-1-14]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3178332>.

³⁸ TRISTAN, Flora. *Peregrinaciones de una Patria (Extracto)*. Přel. Emilia Romero. Lima: Editorial Cultural Antártica. S.A., 1946, [cit. 2008-10-11]. Dostupné z: <http://digidoll.library.wisc.edu/cgi-bin/IbrAmerTxt/IbrAmerTxt-idx?type=header&id=IbrAmerTxt.Spa0012&pview=hide>.

³⁹ TSCHUDI, Johann Jacob. *Travels in Peru*. Přel. Thomasina Ross. New York: Wiley & Putnam, 1847, [cit. 2008-11-11]. Dostupné z: <http://www.archive.org/stream/travelsinperudur00tschuoft>.

Během své cesty si Colton psal deník, který v New Yorku v roce 1850 vyšel pod názvem: *Deck and Port, or incidents of a cruise in the United States frigate congress to California: with sketches of Rio Janeiro, Valparaiso, Lima, Honolulu and San Francisco*.⁴⁰

Paul Marcoy (1815 – 1888)

Francouzský cestovatel a botanik Paul Marcoy, původním jménem Laurent de Saint-Cricq, napsal mnoho cestopisů pod tímto pseudonymem. Jeho cestopisy byly publikovány mezi lety 1855 – 1867 v mnoha časopisech a později byly vydány ve dvou knihách *Scènes et paysages dans les Andes* (1861) a *Voyage à travers l'Amérique du Sud, de l'océan Pacifique à l'océan Atlantique* (1869).

Marcoy, na rozdíl od ostatních cestovatelů, započal svou návštěvu Peru v přístavu Ilay, odtud putoval do Arequipy, Cuzca a dále se vydal na sever východně od masívu And do pohoří Tierra Blanca a odtud do Brazílského Belenu. Z této cesty, jejíž časové určení v knize není specifikováno, vznikl dvojdílný cestopis *Voyage à travers l'Amérique du Sud, de l'océan Pacifique à l'océan Atlantique* vydaný v Paříži v roce 1869. Tato práce využívá anglického překladu *Travels in South America from the Pacific Ocean to the Atlantic Ocean*⁴¹ vydaného o šest let později v Londýně. Pro digitalizaci byl použit výtisk uložený v univerzitě v Torontu.

Henry Willis Baxley (1803-1876)

Henry Willis Baxley navštívil v letech 1860-2 některé země Latinské Ameriky ve funkci komisaře Spojených států amerických. Plavil se z New Yorku do Panamy, Peru, Chile, Ekvádoru a zpět do Panamy. Odtud odjel do Mexika, poté na Havajské ostrovy a plavbu ukončil v San Franciscu. Baxley tuto cestu zaznamenal v cestovním deníku nazvaném: *What I saw on the west coast of South and North*.⁴² Tento deník vyšel v roce 1865 v New Yorku. Baxleyova návštěva Peru se omezovala na pobyt v Limě a v lázních Chorillos, přičemž období, v kterém autor Peru navštívil, není v cestovním deníku zaznamenáno.

⁴⁰ COLTON, Walter. *Deck and Port, or incidents of a cruise in the United States frigate congress to California: with sketches of Rio Janeiro, Valparaiso, Lima, Honolulu and San Francisco*. Sketches of Lima. (s. 234 - 298). New York: A. S. Barnes and Co., 1850, CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

⁴¹ MARCOY, Paul. *Travels in South America from the Pacific Ocean to the Atlantic Ocean*. London: Blackie & Son, 1875, vol. I, vol. II, [cit. 2009-11-6]. Dostupné z: <http://www.us.archive.org/GnuBook/?id=travelsinsoutham01marcuoft#11> a <http://www.us.archive.org/GnuBook/?id=travelsinsoutham02marcuoft#9>.

⁴² BAXLEY, Henry Willis. *What I saw on the west coast of South and North*. (s. 75 – 168). New York: D. Appleton, 1865. CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

William Taylor (1821-1902)

William Taylor byl biskupem metodistické církve. Mezi lety 1856 a 1883 cestoval po světě jako misionář.⁴³ O svém cestování píše: „Vždy preferuji přijet a odjet tak tiše, jak je to možné; samozřejmě při mých neustálých příjezdech a odjezdech, jak to činím po více než čtvrt století, mí přátelé již nemohou přepokládat má měnící se rozhodnutí.“⁴⁴

Svou cestu do Latinské Ameriky vnímá jako jakousi návštěvu svých „jihoamerických bratranců“. Podle toho se nazývá i jeho cestovní deník: *Our South American cousins*,⁴⁵ který byl vydán v New Yorku v roce 1879. Během cesty Taylor navštívil Peru, Chile a Bolívii. Putování po Peru zahájil na počátku listopadu roku 1877 v přístavu Callao, odkud odjel do Limy, kde strávil dva měsíce. 3. ledna 1878 se znovu ocitl v přístavu Callao, kde se nalodil na loď a se zastávkami v Mollendu a Tacně odplul do Chile.

William Eleroy Curtis (1850-1911)

Účel cesty novináře Williama Eleroye Curtise do Latinské Ameriky nejlépe vystihuje dopis Mr. Alana Arthura adresovaný Williamovi Curtisovi, který lze nalézt na začátku jeho knihy *The capitals of Spanish America*⁴⁶ vydaného v roce 1896 v New Yorku. Mr. Arthur tu uvádí: „Určil jsem vás sekretářem jihoamerické komise... Znal jsem vaše schopnosti, energii a píli, které by byly nápomocné ve snaze přimět naše španělsko-americké sousedy k užším obchodním a politickým vztahům s námi.“ Dále říká, že: „Jsem si jistý, že vaše kniha „The Capitals of Spanish America“ bude našim lidem poskytovat spolehlivé a nejnovější zprávy o našich jižních sousedech...“⁴⁷

Jak sám název Curtisova cestovního deníku napovídá, Curtis procestoval mnoho hlavních měst Latinské Ameriky (Mexika, Guatemaly, Hondurasu, Nicaragui, San

⁴³ Between 1856 and 1883 he traveled in many parts of the world as an evangelist. William Taylor (Bishop). *Wikipedia*. [cit. 2009-1-16]. Dostupné z: <http://www.archive.org/stream/travelsinperudur00tschuoft>.

⁴⁴ “I always prefer to come in and go out as quietly as possible; indeed, coming and going all the time, as I have been doing more than a quarter of a century, my friends could not anticipate my changes.” BAXLEY, Henry Willis. *What I saw on the west coast of South and North*. ... s. 7

⁴⁵ TAYLOR, William. *Our South American cousins*. (s. 60 - 105). New York; London: Nelson and Phillips; Hodder and Stoughton, 1879. CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

⁴⁶ CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*. (s. 355 - 415). New York: Harper&Brothers, 1896, CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

⁴⁷ „I appointed you Secretary of the South American Commission...I knew your ability, energy, and industry would be felt as they have been in the effort to bring our Spanish-American neighbors into closer commercial and political relations with us.“ ... „Im sure your „The Capitals of Spanish America“ will furnish our own people with trustworthy and late news about our neighbors to the southward...“ Mr. Arthur’s Acceptance of the Dedication. In. CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*.

Salvadoru, Kostariky, Kolumbie, Venezuely, Ekvádoru, Peru, Bolívie, Kuby, Chile, Argentiny, Uruguaye, Paraguaye a Brazílie). V Peru tedy zavítal jen do Limy a projel se po železnici La Oroya.

E. B. Clark

Cesta E. B. Clarka do Brazílie, jak on sám napsal, v něm podnítila zájem o Indiány a inspirovala ho k cestě do Peru. Clark tvrdí, že Peru bylo pro mnoho lidí zemí neznámou, a tudíž ji chtěl svým cestovním deníkem *Twelve month in Peru*⁴⁸ představit široké veřejnosti. Tento deník byl vydán v New York v roce 1891 a zachycuje Clarkovu cestu z New Yorku do Panamy, Ekvádoru, Peru a zpět, kterou uskutečnil v roce 1889.

Před vyloděním se v přístavu Callao se Clark během cesty z Ekvádoru zastavil v peruánských městech Paita a Pascamayo. Z Callaa odjel do Limy, kde chvíli pobýval. Poté uskutečnil cestu do hor přes městečka Chosica, Chicla, Yauli až k vodopádu Puy Puy. Nazpátek cestoval vlakem z Chicly do Chosicy, odkud se po železnici vrátil do Limy tzv. handcarem. Curtis také navštívil přímořská střediska Limy Barranco a Miraflores. Poté se opět vydal vlakem do horské oblasti (okolí Chicly). Z Peru odcestoval přes přístav Callao zpět do New Yorku.

Theodore Child (1846-1892)

Theodore Child byl novinářem a uměleckým kritikem.⁴⁹ V roce 1890 se vydal na cestu do některých zemí Latinské Ameriky (Argentiny, Chile, Peru, Paraguaye a Uruguaye). Zkušenosti z této cesty Child sepsal do cestovního deníku s názvem *The Spanish-American Republics*⁵⁰, který byl vydán až po jeho smrti v roce 1902 v New Yorku. V úvodu tohoto deníku Child píše o účelu své cesty: „...jeho (autorovým) cílem nebylo prozkoumat neznámé území, ale především zhodnotit současný stav městské a venkovské populace v roce 1890; studovat obchodní a společenský život hlavních měst a přístavů; poznat, jak lidé ve venkovských oblastech žijí a pracují; podat zprávu

⁴⁸ CLARK, E. B. *Twelve month in Peru*. New York: Macmillan & Co., 1891, [cit. 2008-10-12]. Dostupné z: <http://www.archive.org/stream/twelvemonthsinpe00clarrich>.

⁴⁹ Theodore Child was an American journalist and art critic. [cit. 2009-1-21]. Dostupné z: http://www.whistler.arts.gla.ac.uk/correspondence/biog/display/?bid=Chil_T.

⁵⁰ CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. (s. 183 - 226). New York; London: Harper&Brothers, 1902, CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

o rozličných průmyslových odvětvích; zaznamenat charakteristické rysy obyvatel; a v krátkosti vypracovat moderní zprávu o rozvoji civilizace jižně od rovníku.“⁵¹

Childova cesta po Peru začala v přístavu Callao, odkud pokračoval do Limy. Během svého pobytu v Limě se vydal na několik výletů do okolí. Nejdříve navštívil haciendu Caudivilla v údolí Chillon a následně cestoval podél železnice La Oroya do městečka Chicla, kde železnice tenkrát končila. Odtud odjel po železnici zpět do Limy.

Shrnutí

S ohledem na velké množství cestovních deníků a jejich stále špatné dostupnosti bude pro tuto práci použito výše uvedených dvanáct textů. Dle těchto dostupných cestovních deníků lze říci, že Peru v 19. století bylo navštěvováno především cestovateli evropskými a cestovateli ze Spojených států amerických. Ačkoliv se cestovatelé často lišili z hlediska svých profesí, cestovních itinerářů či motivů cest, pojila je dohromady snaha v cestovních denících zachytit obraz Peru, aby jej mohli přiblížit tehdejší evropské či severoamerické společnosti. V cestopisech je tedy možné nalézt několik společných témat a tak dospět k určitým obecným závěrům ohledně peruánské společnosti 19. století, dobové turistické infrastruktury, ale také lze sledovat postoje těchto cestovatelů k jednotlivým společenským vrstvám obyvatel Peru.

⁵¹ „...his (autor's) object was not to explore unknown territory, but rather to examine the actual state of the town and country populations in the year 1890; to study the commercial and social life of the capitals and ports; to see how people live and labour in the rural districts; to give an account of the various special industries; to note the characteristic features of the inhabitants; and in short, to make a modern report of the progress of civilization south of the equator.”CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. ... Preface.

1.4 Zájmy cestovatelů v 19. století

Zájmy a postřehy cestovatelů byly závislé na jejich trase, účelu cesty, délce pobytu, osobních zájmech, finančních možnostech apod. Přesto lze v těchto cestovních denících sledovat několik společných zájmů, kterými jsou: „architektura“, „společnost“, „kultura“, „náboženství“ a „historie“.

1.4.1 Architektura

V 19. století, a zejména pak v jeho první polovině, se největší návštěvnosti těšila Lima, která byla nejen dobře dostupná, ale především byla hlavním městem nově vzniklé republiky Peru. Cestovatele přitahovala svou pověstí exotické destinace, jejíž velkolepost byla podle slov mnoha cestovatelů často přeceňována. Proto i většina z nich byla z tohoto města, proslaveného jako Ciudad de los Reyes, zklamána. Alexander von Humboldt se o Limě vyjádřil takto: „V Evropě nám líčí Limu jako město přepychu, okázalosti. ... Nic z toho jsem neviděl. ... Neviděl jsem ani zdobné domy ani dámy oblečené v přepychových šatech.“⁵². V případě francouzských cestovatelů Pablo Macera uvádí, že Lima byla: „...městem, které si nezasloužilo chvály, které se mu dostávalo.“⁵³ Stejně tak bylo často kritizováno přístavní město Callao, na jehož vzhledu se podle slov cestovatelů podepsalo především zemětřesení a následnému zaplavení města vodou, k němuž došlo v roce 1746. Baxley o svých dojmech z tohoto města píše: „V očích severoameričana má město neforemný a těžkopádný vzhled.“⁵⁴ Podobně se o Callau vyjadřuje cestovatel Curtis: „Město vypadá neuspořádaně a ošuměle, ...“⁵⁵

V Limě cestovatele velmi zaujala koloniální architektura, která, podle jejich slov, již pozbyla krásy, již se pyšnila v dobách španělské nadvlády. Cestovatelé tvrdí, že budovy byly krásné jako celek, avšak na druhý pohled byly vidět známky chátrání. Cestovatelé o tom píší: „První dojem z Limy při pohledu z periferie města je kladný, avšak jakmile cizinec vstoupí do

⁵² „En Europa nos pintan a Lima como una ciudad de lujo, magnificencia. ... Nada de todo eso he visto. ... No he visto ni casas muy adornadas ni señoras vestidas con demasiado lujo...“ HUMBOLDT, Alexander, von. *Diario*. s. 86. In BUTLER, Shannon Marie. *Travel narratives in dialogue: Contesting representations of nineteenth-century Peru*. Dissertation. The Ohio State University, 2005, s. 66. [cit. 2008-9-15]. Dostupné z: <http://www.ohiolink.edu/etd/send-pdf.cgi?osu1110211109>.

⁵³ „...una ciudad que no merecía los elogios que recibía.“ MACERA, Pablo. *Viajeros Franceses siglos XVI-XIX*. ... s. 105.

⁵⁴ „To a North American eye it has a clumsy and awkward appearance.“ BAXLEY, Henry Willis. *What I saw...* s. 75.

⁵⁵ „The city is irregular and shabby looking, ...“ CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*. ...s. 354.

čtvrťi, nenalezne zde nic, než staré, chátrající a špinavé domy;...⁵⁶ ... „Město Lima je nyní ve stavu rozkladu; ulice nejsou většinou vydlážděné a všude jsou hromady odpadků; ...⁵⁷ O to intenzivněji je jimi tento úpadek vnímán ke konci 19. století, a to především po válce s Chile⁵⁸. „...pustošení cizích vetřelců a ničivý efekt domácích revolucí učinilo Limu politováníhodným stínem její dřívější majestátnosti.“⁵⁹ „...nyní je smutnou perlou, místem odsouzeným k zániku, kde všechno nese znaky úpadku, chudoby a téměř až zoufalství.“⁶⁰

Dá se říci, že jejich zájem se soustředil stejnou měrou jak na světskou, tak i církevní architekturu. V prvním případě cestovatelé psali především o způsobu stavby domů z nepálených cihel tzv. adobe⁶¹ a rákosí, třtiny či slámy, aby vydržely častá zemětřesení, přičemž pak zvláštní pozornost věnují domům kdysi bohatých španělských elit a jejich patiiám a verandám. V případě církevních staveb je patrný údiv nad velkým množstvím kostelů a klášterů v Limě a jejich monumentálnosti. Cestovatelé ze Spojených států, coby příslušníci protestantské církve, jim však často vyčítali okázalost a pohanskou výzdobu: „Všechny tyto kostely jsou uvnitř dosti okázale vyzdobeny s hojností bočních oltářů, obrazy v bohatých rámech, květiny, svíčky a drapérie, stejně jako ve Španělsku.“⁶² Baxley svůj negativní postoj ke vzhledu větších kostelů vyjadřuje takto: „...ačkoliv rozlehlé, pozbývají velkoleposti a budí pozornost pouze tím, že jsou přeplněné nevkusnou a neharmonickou výzdobou.“⁶³ Je překvapivé, že ve stejném duchu píše i francouzských cestovatel Marcoy o církevních stavbách v Arequipě: „Jestliže umění a vkus těmto monumentům chybí, jsou doplněny velkolepou přehlídkou bohatství. Zlato a stříbro, drahé kameny a bohaté drapérie marnotratně zaplavují oltáře a roucha soch.“⁶⁴

⁵⁶ „The impression produced at first sight of Lima is by no means favorable, for the Periphery, the quarter which a stranger first enters, contains none but old, dilapidated, and dirty houses;...“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 43.

⁵⁷ ... „The city of Lima is now in a wretched state of decay: the streets are nearly unpaved, and heaps of filth are piled up in all directions;...“ DARWIN, Charles. *The Voyage of the Beagle*. London: Everyman's Library, 1965, s. 450. [cit. 2008-9-15]. Dostupné z: <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?viewtype=text&itemID=EHBeagleDiary&pageseq=289>.

⁵⁸ Válka Chile proti Peru a Bolívii, tzv. Válka o ledek a guáno, proběhla v letech 1879-1883. ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ...s. 205.

⁵⁹ „...the devastation of foreign invaders and the havoc of domestic revolutionists have made Lima only a pitiful shadow of its former greatness.“ CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*. ... s. 354.

⁶⁰ „...now it is a sadly sullied pearl, a moribund and inert place, where everything bears witness to decadence, poverty, and almost despair.“ CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. ... s. 194.

⁶¹ cihly ze nepálené hlíny

⁶² „These churches are all rather gaudily decorated inside with a profusion of side altars, images dressed in rich stuffs, flowers, candles, and drapery, just as in Spain.“ CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. ... s. 188.

⁶³ „...althought large are without grandeur, and arres the attention merely by being overloaded with tasteless and unharmonious decorations.“ BAXLEY, Henry Willis. *What I saw...* s. 114.

⁶⁴ „If art and taste are at fault in these monuments, they are supplemented by a grand display of wealth. Gold and silver, precious stones and rich draperies, are lavished with prodigality upon the altars and vestments of the

Avšak byli tu i tací, jako například cestovatelé Johan Jacob Tschuldi či Flora Tristán, kteří se o církevních stavbách vyjadřovali naopak velmi pozitivně. Nejenže obdivovali četnost a rozlehlost těchto staveb, ale zejména pak obdivovali jejich bohatou výzdobu, kterou severoameričtí cestovatelé odsuzovali. Tristán píše o svých dojmech z návštěvy limské katedrály: „Balustrády, které obklopují hlavní oltář, jsou ze stříbra a samotný oltář je také velmi bohatě zdobený.“ ... Dvě věže, průčelí a atrium jsou obdivuhodné, působí zvláštním grandiózním dojmem lišícím se od naší staré Evropy.⁶⁵

O architektuře předkolumbovských civilizací cestovatelé hovoří s obdivem, ačkoliv mnozí z nich do přímého styku s nimi nepřišli. Většina cestovatelů připisuje stavby z předkolumbovské doby kultuře Inků. Cestovatelé především hovoří o terasovitých políčkách, někdy až na extrémně strmých místech v horách, aby tak byl využit každý kousek země pro zemědělskou produkci. S tím je spojen i zájem o rozsáhlý zavlažovací systém, který byl ještě v době jejich pobytu v Peru stále využíván. Ti cestovatelé, kteří zavítali dále za hranice hlavního města Limy, měli možnost se setkat s ruinami předkolumbovských staveb. Uchvátila je zejména jejich rozlehlost a přesné opracování kamenných bloků. „Spisy starých autorů tvrdily, že přesnost, se kterou byly kameny některých struktur spojeny dohromady, byla taková, že bylo nemožné mezi ně vložit nejtenčí ostří nože nebo nejjemnější jehlu, ...“⁶⁶

V devatenáctém století byla pro cestovatele také velmi atraktivní železniční trať La Oroya. Na toto dílo tehdejší moderní architektury cestovatelé pohlíželi s velkým zájmem a respektem. Je nutno říci, že jen málokterý z nich odolal projížděce po ní.

1.4.2 Společnost

V Peru v 19. století vedle sebe žilo mnoho míšenců, jež byli výsledkem mnohasetletého míšení indiánských, evropských a afrických kultur. Podle Censo general z roku 1876 mělo Peru 2 699 106 obyvatel, kde více jak polovinu, 57,6 %, tvořilo indiánské obyvatelstvo.⁶⁷ V Limě v této době žilo na 100 156 obyvatel, z čehož 42 694 bylo bílé pleti, 23 120

images.“ MARCOY, Paul. *Travels in South America from the Pacific Ocean to the Atlantic Ocean*. ... s. 28 – 29.

⁶⁵ „... Las balauastradas que rodean el altar mayor son de plata y este altar es también sumamente rico. ... Las dos torres, la fachada y el atrio son admirables, de una grandiosidad rara en nuestra vieja Europa.“ TRISTAN, Flora. *Peregrinaciones de una Patria (Extracto)*. ... 388.

⁶⁶ „The statement of old writers, that the accuracy with which the stones of some structures were fitted together was such that it was impossible to introduce the thinnest knife-blade or finest needle between them, ...“ TAYLOR, William. *Our South American Cousins*. ... s. 75.

⁶⁷ DAVIS, Thomas, M. *Indian Integration in Peru. A Half Century of Experience, 1900-1948*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1970, s. 3.

mesticů, 19 630 Indiánů, 9 088 černochoů a 5 624 Asiatů.⁶⁸ „V Limě je dosud lepší mluvit o bílých, černých, Indiánech, zambech, mulatech a Číňanech, než o jedné jediné kategorii, která by zahrnovala všechny tyto skupiny dohromady.“⁶⁹ Walter Colton o tom hovoří takto: „Je nemožné říci, kde jedna barva začíná a kde jiná končí.“⁷⁰ Jednu z největších atraktivit pro cestovatele tedy představovalo peruánské obyvatelstvo.

V pohledu na jednotlivé společenské vrstvy obyvatel se údiv cestovatelů často mísí s kritikou. Především pak velké rozčarování přináší cestovatelům bezprostřední kontakt obyvatel všech ras, tříd a pohlaví na veřejných místech. Německý cestovatel Tschuldi píše: „Od jemně světlé kreolské dcery evropských rodičů k velmi tmavému černochovi z Konga, lidé všech barevných odstínů zde žijí v úzkých vztazích jeden s druhým.“⁷¹

Mnoho Španělů se po válkách za nezávislost⁷² vrátilo zpět do Španělska a jejich domy převzali zahraniční obchodníci. Stejně tak i většina obchodu, který byl kdysi v rukou španělských obchodníků, se dostala do rukou Angličanů a severoameričanů. Španělé, kteří zde zůstali, přežívali ze zbytků svého v minulosti tak rozsáhlého jmění. Podle cestovatelů byli odpovědni za tehdejší tíživou ekonomickou situaci státu, a nejen za ni. Cestovatelé poukazují na jejich morální pokleslost, neboť tito lidé většinou tráví svůj volný čas na býčích či kohoutích zápasech, hraním hazardních her, klevetěním, požíváním alkoholických nápojů, apod.. Způsob života této vrstvy obyvatel v Limě zajímavě charakterizuje Pablo Macera: „...je to „život plný napodobování“, poslouchání Beethovena, pití amerických koktejlů a posílání dětí na studia do Evropy.“⁷³

Kreoly byli nazýváni lidé, kteří měli španělský původ, ale narodili se již v Americe. Byli velmi bohatí. Vlastnili téměř většinu půdy, moc a kapitál. Jejich charakteristickým rysem byla podle většiny cestovatelů lenost. Kreolské ženy, a především pak Limeñas, byly navíc pověstné svou krásou, ale také koketérií. Marcoy o tom píše: „Pro tyto okouzující ženy láska

⁶⁸ EVOY, Carmen Mc. *La experiencia burguesa en el Perú* (1840-1940). Frankfurt am Main; Madrid: Vervuert Verlag: Iberoamericana, 2004, s. 156.

⁶⁹ „En Lima aún es más ilustrativo hablar de blancos, negros, indios, zambos, mulatos y chinos que pensar en una sola categoría que los agrupe a todos.“ EVOY, Carmen Mc. *La experiencia burguesa en el Perú* (1840-1940). ... s. 161.

⁷⁰ „It is impossible to tell where one color ceases and the other begins“ COLTON, Walter. *Deck and Port*, ... s. 242.

⁷¹ „From the delicately fair creole daughter of European parents, to the jet black Congo negro, people of every gradation of color are seen living in intimate relation one with another.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 64.

⁷² Za konec válek za nezávislost je považován odchod posledních španělských vojáků z pevnosti Callao v roce 1826. ROEDL Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 191.

⁷³ „...es „una vida de imitación“, escuchando a Beethoven, tomando cockteles americanos y enviando a sus hijos a educarse en Europa.“ MACERA, Pablo. *Viajeros Franceses siglos XVI-XIX*. ... s. 123.

není vášní, ale příjemnou zábavou.“⁷⁴ Vedle mnoha špatných vlastností Peruánců a kreolů vůbec, si cestovatelé všímají inteligenční převahy žen nad muži. „Peruánky jsou nadřazené mužům, jak morálkou, tak i intelektuálními schopnostmi, ...“⁷⁵

Nižší vrstvy obyvatel tvořili míšenci, pro které se dle cestopisů v Peru užíval název *cholos*. Baxley jej vysvětluje takto: „Určující pojmy Španěl, cholo, zambo, černoch jsou obvykle slyšávány ve významu běloch, Indián, míšenec a černoch, ale začíná být běžné označovat všechny kromě antropologických antipólů – běloch a černoch – jako *cholos*...“⁷⁶ Z deníků je často patrné opovržení k těmto vrstvám obyvatel doprovázené kritikou jejich charakterových vlastností. Tschuldi píše o svých zkušenostech: „Jejich chování je hrubé a rezervované a jsou nedůvěřiví k cizincům.“⁷⁷ Baxley dokonce *cholos* nazývá „degenerovaná rasa“.⁷⁸ Baxley však zároveň upřesňuje svůj pohled na *cholos*, když říká, že jejich negativní vlastnosti jsou vlastně dědictvím Španělů.

Podobně je pohlíženo na Indiány. Ti jsou cestovateli často označováni za potomky Inků. Obzvláště pak ti, kteří žijí v horských oblastech. Cestovatelé připisují Indiánům špatné vlastnosti jako je lenost, hráčství či alkoholismus. I v tomto případě tyto vlastnosti připisují španělskému vlivu: „Povaha peruánského Indiána je v základě chmurná. Vždy tomu tak nebylo, ...třista let útisku a útrap vtisklo stopy melancholie do citů a chování lidí.“⁷⁹ S osudem těchto lidí vykořeněných ze své kultury cestovatelé soucítí: „...nestydatý chtíč a lakota dobyvatelů musela nutně vést k pocitu méněcennosti [těchto lidí] a k bídě.“⁸⁰ Se zmínkami o Indiánech z oblastí peruánského deštného lesa je možné se v cestopisech setkat jen zřídka, neboť jen málokterý cestovatel se během své cesty dostal až do tak odlehlého kraje.

⁷⁴ „For these charming women love is not a passion, but an agreeable pastime.“ MARCOY, Paul. *Travels in South America from the Pacific Ocean to the Atlantic Ocean*. ... s. 40.

⁷⁵ “Peruanas are superior to the men, both morally and in intellectual attainments, ...“ CLARK, E. B. *Twelve month in Peru*. ... s. 58.

⁷⁶ „The definitive terms Spaniard, Cholo, Zambo, Negro, are generally heard, to signify the White, Indian, Mixed, and Black, but it is becoming customary to designate all except the anthropological antipodes – Caucasian and Negro – as *cholos*...“ BAXLEY, Henry Willis. *What I saw on the west coast of South and North*. s. 101.

⁷⁷ „Their manners are rude and reserved, and they are very distrustful of strangers.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 191

⁷⁸ „degenerate race“ BAXLEY, Henry Willis. *What I saw on the west coast of South and North*. s. 101.

⁷⁹ „The character of the Peruvian Indian is essentially gloomy. It was not always so, ...three hundred years of oppression and suffering have impressed their melancholy stamp on the feelings and manners of the people.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 338.

⁸⁰ „...the shameless lust and avarice of their conquerors necessarily led to their debasement and misery;...“ BAXLEY, Henry Willis. *What I saw on the west coast of South and North*. ... s. 150.

Stejně tak cestovatelé soucítí s černými otroky⁸¹ pocházejícími z Afriky, tzv. *negros*, se kterými se setkávají hlavně v přístavech a v Limě. Mnoho cestovatelů píše o jejich špatných vlastnostech a to zejména o jejich prostověkosti, lehkomyšlnosti a rozhazovačnosti. Child říká: „...[černoši] tvoří velmi neukázněnou, nestoudnou a sprostou třídu...“⁸²

Neopominutelnou součástí dojmů cestovatelů je i oděv peruánských obyvatel, který se značně lišil v závislosti na jednotlivých společenských a rasových vrstvách. Především je vyzdvihován typický oděv kreolských žen „*saya y manta*“, v němž podle jejich názoru tkví krása těchto žen. Jsou popisovány i róby limských žen inspirované francouzskou módou. V neposlední řadě lze najít i zmínky o oděvu Indiánů z horských oblastí. Zde je zajímavé, že ženy indiánského původu jsou cestovateli považovány za velmi ošklivé.

V Peru v 19. století se nacházelo mnoho obchodníků z USA, kteří zde vlastnili řadu obchodních domů. Dále tu byla i nepočtená vrstva obyvatel evropského původu pocházející z Velké Británie, Francie, Itálie či Německa. „Italové obvykle vlastní krčmy a holičství.“⁸³

V Limě také bylo mnoho čínských obyvatel. Někteří v Limě vlastnili levné restaurace, ale našli se tu i tací, kteří vlastnili velké obchodní domy. Curtis o tom píše: „Některé z největších a nejlepších obchodních domů v Limě jsou vlastněny a vedeny čínskými obchodníky, kteří mají monopol na obchod s mantami a hedvábnými šaty.“⁸⁴ Avšak většina Číňanů, v Peru nazývaných „kuliové“⁸⁵, pracovala v oblasti zemědělství. V padesátých letech pak byli hlavní pracovní silou v guánových⁸⁶ dolech, kde nahradili otroky z Afriky. Kuliové byli v Peru nejnižší společenskou vrstvou, která cestovateli nezůstala nepovšimnutá. Child o kulích píše: „...většina příslušníků žluté rasy v Limě jsou kuliové patřící do

⁸¹ Otroctví v Peru bylo zrušeno, na rozdíl od ostatních států Latinské Ameriky relativně pozdě, v roce 1854. Peruánští otroci nebyli součástí nejdůležitějších ekonomických sektorů jakými byly těžba stříbra a guána. Naopak, pracovali na pobřežních plantážích, v limských obchodech, domácnostech a zahradách. Viz. GONZALES, Michael J. Review knihy: BLANCHARD, Peter. *Slavery and Abolition in Early Republican Peru. Journal of Latin American Studies*, 1993, vol. 25, no. 3, s. 657 - 8. [cit. 2009-1-23]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/158274>.; ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 294.

⁸² „... [negros] form a very turbulent, shameless, and foul-mouthed class...“ CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. ... s. 198.

⁸³ „Italiens usually keep the bodegas and cating-houses.“ CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*.... s. 385.

⁸⁴ „Some of the largest and finest stores in Lima are owned and managed by Chinese merchants, who have the monopoly of the trade in mantas and silk dress-goods.“ CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*.... s. 385.

⁸⁵ „Chinese laborers were indentured in the 1850s to dig guano, birdung, from the rocky islands of Paracas to ship as fertilizer to Europe.“ STARN, Orin, DEGREGORI, Carlos Iván, and KIRK, Robin. *The Peru Reader. History, Culture, Politics*. Duke University Press: Durham and London, 1995, s. 163.

⁸⁶ V letech 1847-1874 bylo do Peru dovezeno na 90 000 Číňanů určených pro práci v guánových dolech. ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 201.

nejnižší třídy. ... Mnoho z nich nemá copánek, ale své vlasy nechávají růst volně. Jiní jsou vyzáblí a zežloutlí užíváním opia.“⁸⁷

1.4.3 Kultura

V době války za nezávislost a v prvních letech republiky prožívala peruánská kultura hluboký úpadek.⁸⁸ Zanikla koloniální kultura a nová elita se zaměřila na kulturu evropskou, a to především na Paříž. Na druhé straně, lidová kultura se rozvíjela dál, ačkoliv byla zasažena válkami a hospodářskou krizí. Literatura, malířství, ale i hudba nabyly na svém významu až v druhé polovině 19. století. Pouze dramatická tvorba měla svou vlastní tradici, ale i zde byla upřednostňována díla evropských autorů.

Mezi nejvyhledávanější druh zábavy pro vyšší limské vrstvy patřilo navštěvování divadel. Avšak kvalita představení byla podle některých cestovatelů velmi špatná. Tschuldi se o své zkušenosti vyjadřuje takto: „Představení jsou z větší části mizerná, ať už vzhledem k hraným kusům, tak i vzhledem k hereckému talentu.“⁸⁹ Podle Tschuldiho zde byli velkým problémem i všudypřítomní paraziti: „Nesnesitelně mrzutá zkušenost při návštěvě divadla v Limě je způsobena spoustou blech, které zamořují každou část budovy, ale především lóže.“⁹⁰

Ovšem největší událostí vždy byly býčí zápasy, které se v Limě konaly každou neděli. Tuto zábavu cestovatelé odsuzují jako barbarskou a kterou vidí jako pozůstatek španělské krutosti. Býčí zápasy výstižně komentuje Curtis: „Býk není zabit jako ve Španělsku... Zvíře je jednoduše týráno a mučeno, aby Limeños měli svátek.“⁹¹ K nelibosti cestovatelů byly býčí zápasy hojně navštěvovány i ženami. Colton ve svém deníku píše: „Není divu, že ženy v Limě trpí nedostatkem citlivosti a morální jemnosti, jestliže jsou od dětství zvyklé takovému surovému představením.“⁹² Stejně tak jimi byly odsuzovány jinak mezi Peruánci velmi populární kohoutí zápasy či hazardní hry.

⁸⁷ „...the vast majority of the yellow race in Lima are coolies of the lowest class. ... Many of them have no pigtail but allow their hair to grow shaggy. Others, again, are miserably emaciated and jounded by the abuse of opium.“ CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. ... s. 197

⁸⁸ ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 235.

⁸⁹ „The performances are for the most part wretched, both as regards the merit of the pieces and the talent of the actors.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 59.

⁹⁰ „An intolerable annoyance experienced in visiting the theatre at Lima is caused by the swarms of fleas which infest every part of the house, but most especially the boxes.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 60.

⁹¹ „The bull is not killed, as in Spain... The animal is simply teased and tortured to make a Liman holiday.“ CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*. New York: Harper&Brothers, 1896, s. 382.

⁹² It is no wonder the ladies in Lima are deficient in delicacy and moral refinement, accustomed as they are from their childhood to such savage spectacles.“ COLTON, Walter. *Deck and Port*, ...s. 264.

1.4.4 Náboženství

Podle v pořadí třetí peruánské ústavy z roku byla katolická církev ustanovena jedinou možnou církví v Peru.⁹³ Později bylo povoleno praktikovat protestantskou víru v soukromí. Většina cestovatelů ze Spojených států amerických, kteří vyznávali protestantskou víru, zdejší křesťanskou víru velmi kritizovali. Výzdoba kostelů, bohoslužby a slavení svátků jim přišlo okázalé, až pohanské. Odsuzovali chování kněží, mnichů a jeptišek, kteří, podle jejich názoru, nežili v souladu s biblí. Evropští cestovatelé se však nad těmito jevy příliš nepozastavují. Spíše poukazují na patrnou povrchnost peruánských věřících. Příkladem může být Tschuldiho popis církevních procesí: „Jsou vždy velmi hojně navštěvována; a je možné říci, že žádná jiná veselice by Limeños nemohla poskytnout tolik veselí, jaké odvozují od těchto náboženských slavností. Mnoho dívek se účastní procesí jako Tapadas, neomezující se ve všech možných druzích koketérie s myšlenkami evidentně patřícími čemukoliv jinému, než na náboženství.“⁹⁴ Také Flora Tristán píše: „...ve městě jsou se konají nejméně dvě procesí týdně a tato procesí jsou ještě více komická a nemravná než ta, která mě tolik pohoršila v Arequipě. A nakonec, aby se nenarušila kontinuita ceremonií a zábav pobožných Limeños, se během noci pořádají mše s velkou pompou, kde je vše možné...“⁹⁵

1.4.5 Historie

Pohled cestovatelů na peruánskou historii se více méně shoduje. Jedno z prvních setkání s koloniální historií Peru v 19. století zprostředkovávala kniha W. H. Prescottova *Dějiny dobytí Peru*, jejíž citace jsou součástí téměř všech cestovních deníků. Důležitou knihou byla také *Comentarios Reales* od Garcilasa de la Vega, která cestovatele seznamovala s říší Inků.

O slavné říši Inků⁹⁶ cestovatelé mluví s obdivem, především pak o její velikosti, kterou dosáhla před příchodem Španělů a o její architektuře. Clark píše: „...zanechali po sobě mnoho

⁹³ STANGER, Francis Merriman. Church and State in Peru. *The Hispanic American Historical Review*, 1927, vol. 7, no. 4, s. 425. [cit. 2008-4-28]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2505995> (In Olivo, Constituciones del Peru, 1821-1919).

⁹⁴ „They are always very numerously attended; and it may fairly be said that no merry-making would afford the Limeños so much diversion odvrácení as they derive from these pious solemnities. Vast numbers of ladies join the processions as Tapadas, indulging in all sorts of coquettish aris, and with thoughts evidently bent on any subject but religion.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 92.

⁹⁵ „...hay en la ciudad dos procesiones por semana, por lo menos, y esas procesiones son aún más cómicas y más indecentes que las que tanto me escandalizaron en Arequipa. Y, en fin, para que la continuidad de las ceremonias, la edificación y la diversión de los religiosos limeños no se interrumpan, hay oficios durante la noche celebrados con mucha pompa, en los que todo tiene lugar, ...“ TRISTAN, Flora. *Peregrinaciones de una Patria (Extracto)*. ... s. 404.

⁹⁶ „V průběhu několika desetiletí po vítězství nad Chancky [roce 1438] vytvořili Pachacutec a jeho nástupce Tupac Yupanqui největší indický státní útvar na americkém kontinentu, říši Tahuantinsuyu...“ ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 28.

cenných a působivých monumentů, ...“⁹⁷ Nechybí tu ani domněnky o vyspělosti této říše a o její organizovanosti. Všeobecně se cestopisy hodně zaměřují na dobytí říše Španěly a na osud inckého vládce Atahualpy, který byl jimi zajat a následně zabit.

Španělskou conquistu⁹⁸ Peru cestovatelé vnímají jako násilný čin, který přinesl jen drancování země a útisk indiánských obyvatel. Baxley o tom hovoří takto: „Španělská conquista této země je conquistou krvavou, proradnou, conquistou náboženského pronásledování a krádeží.“⁹⁹ Koloniální období pak pro ně bylo jakýmsi obdobím okupace peruánského území, které se vyznačovalo drancováním nerostného bohatství země, vykořisťováním Indiánů a potlačováním jejich kultury. Na druhé straně toto období pro ně bylo i obdobím lesku a slávy španělského zámořského impéria. Peru v té době bylo jednou z nejvýznamnějších koloniálních oblastí Španělska díky bohatým nalezištím stříbra¹⁰⁰. S bohatstvím také přišel i rozvoj koloniální architektury a kultury, jež byly tolik ceněny cestovateli po celé 19. století.

Počátkem 19. století se Peru stalo poslední baštou španělské koloniální nadvlády v Jižní Americe.¹⁰¹ Dne 28. července 1821¹⁰² argentinský generál José San Martín vyhlásil v hlavním městě Lima nezávislost Peru, avšak byla to nezávislost spíše symbolická, neboť velká část území tehdejšího Peru byla stále v rukou královského vojska. San Martín hledal pomoc u kolumbijského vůdce a osvoboditele Nové Granady, Simona Bolívara. K dohodě mezi oběma muži nakonec nedošlo kvůli velkým názorovým odlišnostem. Bolívar byl zastáncem republiky a San Martín monarchie. San Martín na to Peru opustil a budoucnost tohoto území ponechal v rukou Simona Bolívara. Bolívar měl velké válečné zkušenosti a výborné organizační schopnosti. Dokázal své vojsko připravit na boj v siere a vybavit jej novějšími typy zbraní. Rozhodující bitvou mezi bolívarovými republikány a královskými vojsky se stala bitva u Ayacucho 9. prosince 1824¹⁰³. Po třech hodinách boje dosáhli republikáni vítězství. K úplnému vyklizení královských vojsk však došlo až po pádu pevnosti v přístavu Callao 23.

⁹⁷ „...they [Incas] left behind them many valuable and substantial monuments, ...“ CLARK, E. B. *Twelve month in Peru*. ... s. xviii.

⁹⁸ Počátek conquisty Peru se datuje do roku 1531, kdy se Francisco Pizarro vylodil u Tumbesu. ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 291.

⁹⁹ „The Spanish conquest of this country is one of blood, treachery, religious persecution, and robbery.“ BAXLEY, Henry Willis. *What I saw on the west coast of South and North*. ... s. 161

¹⁰⁰ Nejvýznamnějším stříbrným dolem se stala hora Cerro Rico v Potosí objevená v roce 1545. ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 62.

¹⁰¹ STARN, Orin, DEGREGORI, Carlos Iván, and KIRK, Robin. *The Peru Reader. History, Culture, Politics*. ... s. 163.

¹⁰² ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 292.

¹⁰³ ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 192.

ledna 1826¹⁰⁴. Cestovatelé se často zmiňují o válkách za nezávislost, avšak velkou pozornost jim nevěnují.

V poválečném období došlo v Peru k mnoha politickým převratům. Tuto situaci příhodně komentuje Darwin: „Žádný jiný stát Jižní Ameriky nezakusil od vyhlášení nezávislosti více anarchie, než Peru. V době mé návštěvy tu byli čtyři vůdci, kteří se přeli o dominantní postavení ve vládě: jestliže jeden uspěl a stal se na čas velmi mocným, ostatní se spojili proti němu; ale brzy poté se opět dostali do rozepří a brojili proti sobě.“¹⁰⁵

K mírnému zlepšení situace v Peru došlo ve čtyřicátých letech 19. století, kdy bylo na peruánských pobřežních ostrovech objeveno guáno. Export tohoto ptačího trusu, využívaného jako hnojivo, napomohl Peru začlenit se do světové ekonomiky. „Peru v devatenáctém století bylo poznamenáno příchodem jak britských, tak i francouzských, italských a německých cestovatelů, úředníků a investorů. Zahraniční obchodníci se stali společníky pobřežní oligarchie v andských dolech, železnicích a bavlněných a cukrových plantážích, kdy levná pracovní síla černochů, Číňanů a Indiánů vytvořila obrovské výdělky, které naplnily pokladny britských a německých společností a financovaly velkolepé pozemky a evropské exkurze kreolských elit.“¹⁰⁶ Doly guána však byly brzy vyčerpány a vláda v roce 1874 vyhlásila bankrot.

V letech 1879-1883¹⁰⁷ došlo k tzv. Pacifické válce (válce o ledek a guáno), která byla sporem o naleziště ledku, nacházející se na chilsko-peruánském pomezí, a která zanechala Peru v ruinách. V cestovních denících je tato válka často přirovnávána k dobývání Peru Pizarrem: „...Pizarro jel tímto údolím s posláním zabíjet, plnit a přinášet zkázu. ...v roce 1882 projela tímto údolím chilská armáda a zacházela s Peruánci stejně tak jako Pizarro zacházel s rasou, kterou zde našel.“¹⁰⁸

¹⁰⁴ ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 192.

¹⁰⁵ „No state in South America, since the declaration of independence, has suffered more from anarchy than Peru. At the time of our visit there were four chiefs in arms contending for supremacy in the government: if one succeeded in becoming for a time very powerful, the others coalesced against him; but no sooner were they victorious, than they were again disunited, and hostile to each other DARWIN, Charles.” *The Voyage of the Beagle*... s. 448.

¹⁰⁶ „Peru of nineteenth century was marked by the arrival of a stream of British as well as French, Italian, and German travelers, officials, and investors. Foreign businessmen partnered the coastal oligarchy in Andean mines, railroads, and cotton and sugar plantations, as the cheap labor of blacks, Chinese, and Indians generated the enormous profits that filled the coffers of British and German companies and bankrolled the magnificent estates and European excursions of the creole elite.“ STARN, Orin, DEGREGORI, Carlos Iván, and KIRK, Robin. *The Peru Reader*. ... s. 164.

¹⁰⁷ „Peru was the last bastion of Spanish rule in South America.“ STARN, Orin, DEGREGORI, Carlos Iván, and KIRK, Robin. *The Peru Reader. History, Culture, Politics*. ... s. 163.

¹⁰⁸ „...Pizarro rode up this valley on a mission of murder, rapine, and destruction. ... in 1882 the Chilian army came down the valley, and treated the Peruvians as Pizarro had treated the race which he found here.“ CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*. ... s. 413.

Cestovatelé, kteří se do Peru dostali po válce s Chile, obviňují Chile ze špatné ekonomické situace v Peru: „Nerespektovali nic, naopak zanechali Peru ve stavu materiální a finanční dezolace...“¹⁰⁹ Clark poukazuje na vysokou inflaci, která připravila mnoho bohatých rodin o jejich jmění: „Znehodnocení papírových peněz, způsobené válkou s Chile, přivedlo mnoho bohatých rodiny do chudoby a listy, které dříve reprezentovaly rozsáhlá jmění, se staly bezcenným kusem papíru.“¹¹⁰ Nejvíce je však zmiňováno drancování Čilanů v Peru a jeho dopad na tehdejší podobu měst: „Nic nebylo svaté v očích těchto novodobých vandalů, jejichž cílem bylo připravit Peruánce o vše, čeho si cení.“¹¹¹ Curtis také píše o nedostatku pracovních sil na cukrových plantážích, jejichž velká část není obdělávána: „veškerá pracovní síla byla včleněna do armády; a plantáže cukrové třtiny jsou k ničemu...“¹¹².

K pozitivním změnám došlo zejména v 90. letech 19. století v souvislosti s rychlou expanzí světové ekonomiky a velké poptávky po cukru, bavlně, kaučuku, vlně a stříbru, což napomohlo k ozdravení peruánské ekonomiky zasažené Tichomořskou válkou.¹¹³ Důležitou vývozní komoditou Peru se stal zejména kaučuk. Díky velké poptávce po této komoditě vypukla v oblasti amazonského deštného lesa tzv. „kaučuková horečka“¹¹⁴. Tento boom však trval jen do počátku 20. století, kdy se ve Velké Británii začal vyrábět kaučuk syntetický.

¹⁰⁹ „They respected nothing, but left Peru in a state of material and financial desolation...“ CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. ... s. 195.

¹¹⁰ „The depreciation of paper money, occasioned by the Chilean war, reduced many previously wealthy families to poverty, and notes that formerly represented large fortunes now became waste paper.“ CLARK, E. B. *Twelve months in Peru*. ... s. 75.

¹¹¹ „Nothing was sacred in the eyes of these modern vandals, whose purpose was to deprive the Peruvians of everything they prized.“ CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*. ... s. 367.

¹¹² „all the laborers have been pressed into the army; and the sugar plantations are useless...“ CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*. ... s. 365.

¹¹³ „The world economy was rapidly expanding after the 1890s, and the demand for sugar, cotton, rubber, wool, and silver fueled an economic recovery from the devastating War of the Pacific. Foreign companies invested heavily, controlling the giant Cerro de Pasco Corporation and Northern Peru Mining.“ STARN, Orin, DEGREGORI, Carlos Iván, and KIRK, Robin. *The Peru Reader. History, Culture, Politics*. ... s. 215.

¹¹⁴ „Rubbers tappers, or caucheros, fanned out across the jungles of Brazil, bolivia, and Peru in the late nineteenth and early twentieth centuris to collect the milky latex that was the latest in the cycle of booms and busts in Peruvian exports to the industrial north.“ STARN, Orin, DEGREGORI, Carlos Iván, and KIRK, Robin. *The Peru Reader. History, Culture, Politics*. ... s. 203.

Shrnutí

Pověst Peru coby exotické země velkého nerostného bohatství byla všemocným lákadlem pro všechny cestovatele. Proto setkání s peruánskou realitou bylo pro většinu z nich velkým zklamáním. Z cestopisů je vidět snaha najít alespoň zbytky peruánské koloniální krásy a oživit tak mýty, které v Evropě o Peru kolovaly. Cestovatelé tuto zašlou krásu vidí především ve světských a církevních stavbách.

Stejně zklamání cestovatelé zažívají po setkání s peruánskou společností. Podle jejich slov ve zdejší společnosti vládne lenost a pokleslá morálka, kterou připisují dlouhodobému španělskému vlivu. V tomto smyslu cestovatelé často píšou o hříšném životě církevních hodnostářů a o téměř až pohanských oslavách křesťanských svátků. Peruánskou společnost označují jako společnost bez vlastní kultury, která jen přebírá kulturu evropskou. Není tedy divu, že tehdejší společenskou situaci v Peru dávají do kontrastu s říší Inků, kterou si idealizují.

Mnoho zmínek cestovatelů také patří historickým událostem v Peru, kdy hlavním tématem tu bylo dobytí říše Inků, války za nezávislost a válka s Chile. Tehdejší neutěšenou situaci v Peru pak označovali za důsledek těchto historických událostí.

Je překvapivé, že v cestovních denících je velmi málo zmínek o kráse peruánské přírody. Ačkoliv cestovatelů vydávajících se do peruánského vnitrozemí bylo málo, jejich cestovní deníky obsahují jen pár odstavců, které se přírodě věnují. Přírodu cestovatelé sice obdivují, ale mnohem více je zde vidět jakýsi vědecký pohled na svět kolem sebe. Proto mnoho zmínek patří zemětřesení, klimatu, nadmořským výškám, fauně, flóře apod..

1.5 Podmínky pro cestování po Peru v 19. století

Cestování a poznávání bylo podmíněné dalšími skutečnostmi, jakými byly dopravní možnosti, ubytování, stravování, ale i další okolnosti (politická situace, nemoce, stav zdravotnictví apod.). Následující kapitola se tedy zabývá rozborem těchto skutečností, podle toho, jak je zachytili cestovatelé z Evropy a Spojených států amerických ve svých cestovních denících.

1.5.1 Doprava

Důležitou roli v dopravě hrály mnohaleté zkušenosti v oblasti námořní plavby, čímž docházelo ke snižování jejího rizika. Postupem času byla také do Peru zavedena pravidelná lodní doprava z USA. Všechny tyto okolnosti společně s rozvojem železnice v Peru činily cestování pohodlnějším a především pak bezpečnějším.

Cestovatelé v 19. století začínali svou cestu po Peru převážně v přístavu Callao. Odtud pak většinou cestovali do Limy, která byla od Callaa vzdálená asi sedm mil. Do roku 1848¹¹⁵ bylo možné cestovat jen dostavníkem, což bylo alespoň podle slov některých cestovatelů kvůli prašným cestám svízelné, ale hlavně nebezpečné. Baxley o tom píše: „třebaže délka [cesty] byla necelých sedm míl, byla [cesta] jak nepříjemná, tak i nebezpečná; jestliže se cestující nedusili prachem, pak tu bylo více než jisté, že budou okradeni nebo zabiti lupiči.“¹¹⁶ I Tschuldi se zmiňuje o organizovaných zlodějích (simarrones)¹¹⁷, svobodní černoši, zambové, mulati) v pobřežních oblastech, kteří jsou zaměřeni na cizince nebo na bohaté Peruánce. Za nejnebezpečnější cesty považuje cesty z Limy do Callaa, Chorillos a Cavlleros.

Cesty do oblíbených peruánských přímořských středisek, jako bylo například již zmíněné Chorillos, Miraflores atd., byly také uskutečňovány pomocí dostavníků, tzv. balanzin, které ve svém deníku popisuje Tschuldi: „...druh povozu táhnutý třemi koňmi vedle sebe. Tento balanzin je jedním z nejnešikovnějších dopravních prostředků, které kdy byly vyrobeny a sebemenší otřes je pociťován dvojnásobně lidmi jedoucími v něm.“¹¹⁸ Železnice do této oblasti byla zavedena až v roce 1858.¹¹⁹

¹¹⁵ Uvedena do provozu první železnice Jižní Ameriky, která spojovala právě přístav Callao a Limu. ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 200.

¹¹⁶ „...although a distance of scarcely seven miles, was both disagreeable and dangerous; for it travellers were not suffocated with dust, they were almost certain to be robbed or murdered by highwaymen...“ BAXLEY, Henry Willis. *What I saw on the west coast of South and North*. ... s. 88.

¹¹⁷ Takto toto slovo píše Tschuldi. Obvykle se však užívá tvaru „cimarrones“.

¹¹⁸ „...a sort of caleza, drawn by three horses harnessed abreast. This balanzin is one of the most awkward vehicles ever invented, and the slightest shock it sustains is felt with double force by the persons riding in it.“ CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. ...186.

¹¹⁹ Viz PeruTren: *Historia de los Ferrocarriles en el Perú*. [cit. 2008-11-8]. Dostupné z: <http://www.perutren.org/portal/node/5>.

Železniční trať, spojující přístav Callao a Limu, proto byla pro cestovatele velkým přínosem. Cestovatelé často hovoří o dvou železničních tratích na této trase. Jedna byla ve vlastnictví Velké Británie a druhá ve vlastnictví USA. Úroveň hlavního nádraží v Limě byla cestovateli kritizována, např. Child se o něm vyjádřil takto: „Velmi primitivní nádraží anglické společnosti...“¹²⁰ Ani limské dostavníky nebyly příliš pohodlné. Clark o tom píše: „limský dostavník je speciálním případem, protože potřebuje dva koně, aby bylo možné dostavník v jeho (obvykle) zchátralém stavu táhnout přes dlážděnou cestu...“¹²¹ Časté zmínky v denících patří oslům, kteří v Limě byli vedle koní a dostavníků důležitým dopravním prostředkem. Oslové se využívali především pro přepravu nákladů (mléka, vody, ovoce, dřeva, ...).

Mnohem náročnějším bylo cestování v horských oblastech Peru. Na prašných, křivolakých, úzkých cestách byly nejčastěji využívány muly, které vydrží více, než koně v suchém a horkém podnebí. Stejně jako jiní cestovatelé i Tschuldi si všímá důležitosti mul v této oblasti: „Mula je v Peru velmi důležitým zvířetem. Kdyby nebylo mul, pak by špatný stav cest znemožnil provozování obchodu.“¹²² V horách cestovatelé také často potkávali stáda pasoucích se lam. Lamy na ně působily dojem půvabného a rozvážného zvířete. Clark píše: „...stovky půvabných lam pasoucích se na svazích.“¹²³ Lamy v těchto cestopisech jsou spojovány pouze s produkcí vlny (poncha), masa a přepravy nepříliš těžkých nákladů ze špatně dostupných oblastí (ruda z dolů), nikoliv však osob.

Cestovatele Tschuldiho a Clarka zde zaujaly jednoduše stavěné mosty, klenoucí se přes řeky a často i dost hluboké propasti. Tschuldi popisuje jejich konstrukci: „Skládají se pouze z kůlů vyrobených z kmenů stromu Maquay (Agáve americké) a jsou dohromady spojeny provazem; provazy jsou překryty stočenými větvemi a kusy obručí. ... (mosty) nejsou víc, než tři stopy široké a nemají zábradlí.“¹²⁴ Dále pak dodává, že mnoho z těchto mostů je ve špatném stavu. Clark o mostech píše: „Je pravidlem, že zvěř k nim má extrémní odpor a je jen

¹²⁰ „Very primitive railway station of the English company...“ CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. ...186.

¹²¹ „...the Lima coach is a special study, for it takes two horses to draw it in its (generally) dilapidated condition over the cobbles...“ CLARK, E. B. *Twelve month in Peru*. ... s. 56.

¹²² „The mule is a very important animal in Peru. The badness of the roads would render commercial communication impracticable, were it not for mules.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ...s. 103.

¹²³ „...hundreds of graceful llamas browsing on the slopes“ CLARK, E. B. *Twelve month in Peru*. ... s. 122.

¹²⁴ „They consist merely of a few poles made of the trunk of the Maguay-tree (Agave Americana), and connected together by transverse rope; the ropes being overlaid with twisted branches and pieces of hoops. ...are not more than three feet broad, and have no balustrades.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ...s. 189-190.

sotva možné ji přimět jít v čele.“¹²⁵ V období dešťů je obvykle mnoho takových mostů, ale i cest, zničeno.

1.5.2 Ubytování

Hotely v dnešním slova smyslu existovaly jen v Limě nebo ve větších městech. Dle slov cestovatelů hotely zdaleka nedosahovaly evropské či severoamerické úrovně ubytování. Carmen Mc Evoy o tom hovoří takto: „...návštěvníci nepřestávají kritizovat... nedostatek ucházejících hotelů nebo restaurací.“¹²⁶ Child píše: „Po pravdě řečeno, toto pitoreskní zařízení se ukázalo být nuzným a iritujícím hostincem...“¹²⁷

Velkým problémem tu byla nedostatečná hygiena. Všichni cestovatelé si stěžují na všudypřítomné blechy, štěnice a různé hlodavce. Výjimkou byla Flora Tristán, ačkoliv cesta do Peru byla její první cestou mimo Evropu, ve svém cestopise uvádí pozitivní zkušenost: „Bylo možné spatřit stejný luxus jako v Londýně, ... Pokoje... byly vždy velmi dobře vedené: dobré postele, elegantní prádlo, nic nechybělo. ...vše bylo prováděno velmi hbitě a pokoje byly udržovány v čistotě.“¹²⁸

Běžným ubytováním v Peru v 19. století pak byly jakési „hostince“ zvané tambos. Tambos existovaly již v době říše Inků. K přenocování byly využívány poslíčky, casiqui, úředníky, ale i samotným Inkou.¹²⁹ Cestovatelé o tambos často hovořili jako o chýších či chatrčích (huts). V tambos se bylo možné ubytovat po celém Peru. Přenocování v horských tambos zahrnovalo malé místo na hliněné podlaze spolu s ostatními cestovateli, vlastníky ubytovacího zařízení a často i domácími zvířaty. Limské tambos nabízely alespoň samostatnou místnost, avšak úroveň ubytování byla na podobné úrovni. Tschudi o tambos píše: „horská tambos jsou ubohá místa, ale cestující tu může nalézt přístřeší a možná i něco málo k snědku. Ani v Limě nejsou tambos o moc lepší.

¹²⁵ „The animals, as a rule, dislike them extremely, and can scarcely be induced to lead the way.“ CLARK, E. B. *Twelve month in Peru*. ... s. 101.

¹²⁶ „...los visitantes no cesan de criticar... la falta de hoteles o de restaurantes decentes.“ EVOY, Carmen Mc. *La experiencia burguesa en el Perú (1840-1940)*. ... s. 154.

¹²⁷ „In reality this picturesque establishment proved to be a poor and irritating hostelry...“ CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. ... s. 186.

¹²⁸ „Se veía el mismo lujo que en Londres, ... Los departamentos... estaban siempre muy bien tenidos: buenas camas, ropa elegante, nada faltaba. ...todo se hacía con mucha prontitud y limpieza.“ TRISTAN, Flora. *Peregrinaciones de una Patria (Extracto)*. ... s. 378.

¹²⁹ Along the main routes there were chambers for lodging the Inca when he left Cuzco, whether to visit his states or march to war. There were also lesser tambos to lodge administrative personages which were being moved for various reasons. The very small ones were reserved for the messengers or chasqui who carried the news through the extensive territory. [cit. 2009-1-22]. Dostupné z: <http://incas.perucultural.org.pe/English/hisasp5a.htm>.

V hlavním městě tambo cestujícímu nabízí ubytování v pokoji se stolem, židlí a s kostou postele; tím se vždy rozumí, že si s sebou musí přinést svou vlastní matraci a lůžkoviny.¹³⁰

1.5.3 Stravování

V cestovních denících lze nalézt jen několik málo zmínek o stravování v Peru v 19. století. Pozornost cestovatelů je věnována spíše pestré nabídce tropického ovoce na tržištích, plodinám indiánských políček v horách či nadměrné konzumaci alkoholu místních obyvatel, než samotným peruánským pokrmům.

Výjimkou byli cestovatelé Tristán, Colton a Clark, které místní pokrmy upoutaly. Tristán hovoří o stravování ve vyšších kruzích: „Kuchařské umění tu vzkvétá, přičemž asi před deseti lety se vše začalo dělat na francouzský způsob. Země poskytuje výborné maso, luštěniny, ryby všech druhů a nepřeberné množství výtečného ovoce.¹³¹ Clark píše o typických peruánských pokrmech: „Většina domorodých jídel je chutná a pikantní; a mezi nimi bych jmenoval polévku nazývanou *chupe*, zhotovenou z dohromady uvažené ryby, sýra, vajec a brambor a *seviche*, rybu vařenou v citrónové nebo v kyselé pomerančové šťávě a hodně okořeněnou *aji* (pepřem). *Cancha*, nebo-li opékaná indiánská kukuřice, je obvykle podávána s tímto jídlem, k němuž se popíjí *chicha*.“¹³² Chicha je typickým peruánským nápojem, který vzniká fermentací kukuřice. Marcoy o tomto nápoji píše, že je spíše nápojem chudých, ale zároveň, že je chicha oblíbená mezi příslušníky vyšších vrstev, kteří ji popíjejí tajně.

Colton hovoří o stravovacích návycích mimo hlavní město: „Mimo Limu jedí Peruánci především pokrmy ze zeleniny. Mouka z kukuřice, pšenice, hrášku, fazolí, ječmenu, rýže a maranty třtinové je zpracovávána do jemné či hrubší kaše, která je hodně oslazená cukrem nebo melasou. Toto je výborné peruánské jídlo nazývané „masamora“, které je základem stravování každé rodiny.“¹³³

¹³⁰ „...tambos of the Sierra are wretched places, but the traveller may find them shelter, and possibly some miserable kind of food. Even in Lima the tambos are not much better. In the capital a tambo affords the traveller the accommodation of a room, containing a table, a chair, and a bedstead; for it is always understood that he brings his mattress and bedding along with him.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 187.

¹³¹ „El arte culinario está floreciente y desde hace diez años, todo se hace a la francesa. El país proporciona muy buena carne, buenas legumbres, pescado de todas clases y gran abundancia de frutas exquisitas.“ TRISTAN, Flora. *Peregrinaciones de una Patria*. ...s. 405.

¹³² „Most of the native dishes are tasty and *picante*; and amongst them I may name a soup called *chupe*, made by boiling fish, cheese, eggs, and potatoes together, and *seviche*, fish cooked in lemon or sour orange juice, and strongly flavoured with *aji* (pepper). *Cancha*, or Indian corn roasted, is generally eaten with this dish, and *chicha* accompanies it.“ CLARK, E. B. *Twelve month in Peru*. ... s. 73.

¹³³ „Out of Lima, the mases in Peru subsist mostly on a vegetable diet. The flour of maize, wheat, peas, beans, barley, rice, and arrowroot, are made into a soft pap, or mush, which is sweetened exceedingly with sugar or molasses. This is the great Peruvian dish called „masamora“, and which is the edible staple in every family.“ COLTON, Walter. *Deck and Port*, ..., s. 277.

O úrovni restaurací a kaváren se ve svém deníku vyjadřuje jen Tschuldi. Podle něho jsou tato stravovací zařízení ve velmi špatném stavu. Zdůrazňuje tu především jejich nedostatečnou hygienu: „V Limě je několik velmi špinavých a špatně vedených *restaurations*, stylizovaných coby *picanterias*. Tato místa jsou oddělena přepážkami do několika malých částí a v každé z nich je stůl a dvě lavičky. Restauratér, obvykle zambo nebo mulat, se pyšní nadřazeným postavením jeho *picantes* a jeho *chichou*. ...občerstvení je servírováno nepřítliš hygienickým způsobem.“¹³⁴ Ve stejném duchu se vyjadřuje i o kavárnách: „Kavárny jsou na velmi špatné úrovni; většina z nich je špinavá se špatnou obsluhou.“¹³⁵

V tambos byl většinou nedostatek jídla. Zvláště pak v horských oblastech, kde se Indiáni báli, že za něj nedostanou zapláceno, neboť byli často podvedeni veliteli vojenských oddílů. Tschuldi píše: „V těchto tambos je zřídka kdy kapka brandy nebo chichy; ale hladový cestující někdy dokonce ani nedostane jeden brambor nebo trochu kukuřice.“¹³⁶ Také Marcoy píše o své zkušenosti: „Náš hostitel odpověděl, že může nabídnout jen šest kuřat, živých, samozřejmě, ale připravených být obětováno na naše znamení. ... Náš hostitel se uklonil, vyžadující hodinu strpení, aby vzbudil manželku, rozdělal oheň a zabil, oškubal, připravil a servíroval kuřata s rýží a novým kořením jako přílohou. ... Po uplynutí dané doby se náš hostitel opět ukázal, nesa hliněnou nádobu ve které, uprostřed velkého množství čiré tekutiny, plavala malá sousta obětované drůbeže.“¹³⁷

1.5.4 Další podmínky pro rozvoj cestování

Podle většiny cestovatelů lesk a sláva koloniálního období španělské nadvlády je již minulostí. Kvůli častým vojenským převratům a válkám je peruánská ekonomika ve velmi špatném stavu a v zemi vládne chudoba. „...poničený venkov, zastavená těžba a vyčerpání všech finančních prostředků. Mezi lety 1826 a 1845 (mezi odchodem Bolívara a prvním

¹³⁴ „In Lima there are some very dirty and ill-arranged *restaurations*, styled *picanterias*. These places are divided by partitions into several small compartments, each of which contains a table and two benches. The restaurateur, usually a zambo or a mulatto, prides himself in the superiority of his *picantes* and his *chicha*. ...refreshment, served out in a way not remarkable for cleanliness.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 106.

¹³⁵ „The coffee-houses are very inferior; most of them are very dirty, and the attendance is wretched.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 106.

¹³⁶ „In these tambos there is seldom any scarcity of brandy or chicha; but the hungry traveller sometimes cannot get even a potatoe or a bit of maize.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 187.

¹³⁷ „Our host replied that his available provisions consisted simply of six chickens, alive indeed, but ready to be sacrificed at a sign from us. Our host bowed, demanded an hour's respite to awake his wife, light the fire, and kill, pluck, prepare, and serve the chickens with an accompaniment of rice and pimento. ... At the expiration of the appointed time our host reappeared, bearing an earthen dish in which, in the midst of a plentiful supply of clear liquid, floated small morsels of the devoted poultry.“ MARCOY, Paul. *Travels in South America from the Pacific Ocean to the Atlantic Ocean*. ... s. 15-16.

prezidentem de Castillou) se vystřídalo dvanáct prezidentů, přičemž na každého z nich vychází půl roku vlády, ve stejné době byly také vytvořeny tři ústavy, liberální v roce 1823, doživotní, kterou diktoval Bolívar a konzervativní v roce 1839, která měla mnoho liberálních aspektů.¹³⁸ Častým tématem cestovních deníků je tedy i politická a ekonomická situace v Peru. Cestovatelé se shodují na tom, že Peru je spíše absolutistickou zemí, než konstituční republikou, která je charakteristická zejména nedbalostí vlády o zemi, korupcí a vysokými zahraničními dluhy. Pablo Macera o tom píše: „V Peru jediným člověkem, který je respektován, je generál. Je tu tolik generálů, jako doktorů v Brazílii a Nové Granadě. V případě plukovníků, je jich tolik, že by se z nich mohly vytvořit početné oddíly.“¹³⁹ Avšak žádný z cestovatelů se v době jeho pobytu necítí ohrožen peruánskou politickou situací.

Na druhou stranu cestovatelé poukazují na velké nerostné bohatství, které Peru vlastní, a které by mu mohlo pomoci k ekonomickému růstu, pakliže by s ním bylo správně nakládáno. Ovšem plnému využití tohoto nerostného bohatství podle jejich slov bránila nejen špatná dostupnost, ale i nedostatek financí. Jako jedno z východisek z této situace v Peru cestovatelé vidí rozvoj vzdělání. Školství bylo v té době na nízké úrovni. Školy, které v Peru existovaly, měly zavedené vysoké školné, které bránilo ve vzdělání širším vrstvám obyvatel. Až v roce 1889 Clark píše o existenci univerzit a státních vysokých škol jak pro chlapce, tak i pro dívky.

Také strach z nemocí mohl odradit mnoho cestovatelů od jejich plánů. Nejčastěji popisované nemoci v oblasti Limy, jež mají na vině mnoho lidských životů, podle mnoha záznamů cestovatelů pramení z tamního vlhkého klimatu: „Velká vlhkost je příčinou mnoha nemocí, zvláště pak horeček a střídání tepla a vlhka způsobuje úplavici. Obvykle to postihuje cizince, ne bezprostředně v době jejich příjezdu do Limy, ale o několik let později.“¹⁴⁰ Dle slov Tschuldiho bylo v Peru mnoho nemocí či jiných nebezpečí, které byly specifické pro jednotlivé oblasti. Například na cestách vedoucích z pobřeží do hor byly cestovateli popisovány vody zvané *verugas*, které po požití způsobovaly velké problémy nejen lidem, ale i zvířatům. Clark o tom píše: „Nemoc nazývaná „verugas“, která se objevuje ve formě

¹³⁸ „...los campos arrasados, la minería abandonada y las finanzas totalmente empobrecidas. Entre 1826 y 1845 (entre la salida de Bolívar y la primera presidencia de Castilla) hubo doce presidentes, con un promedio de año y medio de gobierno por cada uno y en el mismo lapso de tiempo se dieron tres constituciones, la liberal de 1823, la vitalicia que dictó Bolívar y la conservadora de 1839 que mantuvo muchos aspectos de las liberales.“ EVOY, Carmen Mc. *La experiencia burguesa en el Perú (1840-1940)*. ... s. 3.

¹³⁹ „En el Perú todo hombre que se respeta es general. Hay tantos generales como doctores en el Brasil y la Nueva Granada. En cuanto a los coroneles, son tantos que se podría hacer con ellos numerosos escuadrones.“ MACERA, Pablo. *Viajeros Franceses siglos XVI-XIX*. ... s. 112.

¹⁴⁰ „The great humidity gives rise to many diseases, particularly fevers, and the alterations from heat to damp cause dysentery. It usually attacks foreigners, not immediately on their arrival in Lima; but some years afterwards.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 113.

obrovského výrůstku na obličejí či těle, způsobuje mnoho vnitřní bolesti, ...¹⁴¹ Největší pozornost však cestovatelé, kteří se dostali do horských oblastí, věnovali horské nemoci tzv. *sorroche*. Její příznaky výstižně popsal Clark: „Bolest hlavy s pocitem tíže na čele, zvracení a dýchavičnost jsou obvyklými symptomy *sorroche*, ačkoliv díky mnoha formám projevu této nemoci, může *sorroche* také způsobit mdloby a krvácení z nosu a uší.“¹⁴² V této souvislosti se cestovatelé často zmiňují o léčebných účincích lístků koky, které nejenže tiší pocit hladu, ale hlavně pak pomáhají při problémech s nadmořskou výškou.

Zdravotnictví bylo v Peru, podle slov cestovatelů, i přes velké množství nemocničních zařízení, na špatné úrovni. Cestovatelé si většinou stěžovali na nedostatek kvalifikovaných pracovních sil, technického zařízení a na špatné hygienické podmínky. Tschuldi se o limských nemocnicích vyjadřuje: „...interní vybavení všech nemocnic je nedostatečné a především pak řádná lékařská péče.“¹⁴³

1.5.5 Lázně a přímořská letoviska

Peru v 19. století mělo i několik jakýchsi prázdninových destinací. V cestovních denících většinou nechybí zmínka o peruánských přímořských lázních, jakými byly Miraflores, Barranco, Chorrillos, Ancon a další. Tato místa byla nejoblíbenějšími středisky pro odpočinek bohatých obyvatel Limy (Limeños) převážně v zimním období (leden, únor, březen), kteří zde měli své soukromé rezidence. Tschuldi srovnává zdejší lázeňský život s evropským: „Čas pro koupele je brzy ráno. ... Odpoledne a večer se tráví na promenádě a pozdní noční hodiny u hracího stolku. Tato rutina denních činností a zábavy se velmi podobá rutině lázeňských měst v Evropě.“¹⁴⁴

Nejoblíbenějším lázeňským střediskem Limeños bylo podle slov cestovatelů Chorrillos, které platilo za nejvíce zdraví prospěšné středisko. Cestovatelé se však zároveň shodují, že jeho umístění uprostřed suché krajiny nebylo nikterak atraktivní pro trávení volného času. Pobyt navíc znepríjemňovala neustálá přítomnost blech, štěnic či komárů.

Z cestopisů lze usoudit, že tato střediska byla určena výhradně bohatým lidem. Tristan po návštěvě Chorrillos píše: „Slavnosti v Chorrillos přivádějí na mizinu

¹⁴¹ „A disease called "verrugas," which appears in the form of immense warts on the face and body, and occasions much internal pain,...“ CLARK, E. B. *Twelve month in Peru*. ... s. 93.

¹⁴² „A headache with a weighty feeling on the brow, vomiting, and breathlessness are the usual symptoms of *sorroche*, although in its severe forms it causes fainting fits and bleeding at the nose and ears.“ CLARK, E. B. *Twelve month in Peru*. ... s. 104.

¹⁴³ „...all are lamentably defective in internal arrangement, and above all in judicious medical attendance.“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 49.

¹⁴⁴ „The time for bathing is early in morning. ...The afternoon and evening are spent on the promenade, and the later hours of the night at the gaming-table. The routine of the day's occupations and amusements is much the same as in most of the watering-places of Europe, ...“ TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. ... s. 143.

nejbohatší rodiny v Limě.“¹⁴⁵ Ještě v roce 1860 si cestovatel Baxley stěžuje na neexistenci hotelů v této oblasti: „...nejsou zde provozovány žádné hotely pro hosty, návštěvníci proto musí mít vyjednaný pobyt v soukromých rezidencích.“¹⁴⁶

Tato lázeňská městečka, jak o tom píše mnoho cestovatelů, byla velmi poškozena za války s Chile. V roce 1890 Child píše o tamější situaci, kdy Limeños i přes špatný stav svých přímořských rezidencí, se sem vydávají strávit jejich léto: „...žijí v dřevěných chatrčích uprostřed holých ruin, které tu stále zůstávají, aby jim připomínaly vítězství chilských invazorů.“¹⁴⁷

V cestovním deníku Clarka je zachyceno městečko Chosica, oblíbené pro léčebné účinky zdejšího ovzduší. Bylo to tehdy vhodné místo pro lidi s dýchacími potížemi. Clark píše: „O nedělích, ..., Limu opouští výletní vlak ve směru Chosica, naložený pasažéry nedočkavými nadechnout se osvěžujícího horského vzduchu, ačkoliv jen na několik krátkých hodin, a večer se vrací zpět.“¹⁴⁸

¹⁴⁵ „Las fiestas de Chorrillos arruinan a las familias más ricas de Lima.“ TRISTAN, Flora. *Peregrinaciones de una Patria (Extracto)*. ... s. 421.

¹⁴⁶ „...no hotels being provided for guests, visitors must assume the care of private residences.“ BAXLEY, Henry Willis. *What I saw on the west coast of South and North*. ... s. 160.

¹⁴⁷ „...they live in wooden shanties amid the naked ruins that still remain to remind them of the victory of the invading Chilians.“ CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. ... s. 202.

¹⁴⁸ „On Sundays, ..., a pleasure train leaves Lima for Chosica, laden with passengers eager to breathe the invigorating mountain air, if only for a few short hours, and returns the same evening.“ CLARK, E. B. *Twelve months in Peru*. ... s. 91.

Shrnutí

Dopravní infrastruktura v Peru v 19. století se podle cestovních deníků omezovala pouze na prašné cesty, koně, muly, dostavníky a železniční tratě, přičemž s výstavbou první z nich se začalo až v roce 1870. Cestování tedy bylo podle slov cestovatelů velmi náročné a nebezpečné. V horských oblastech existovaly jen úzké a často strmé pěšiny se zchátralými mosty. Tyto podmínky v podstatě znemožňovaly výjezdy cestovatelů do odlehlejších částí Peru.

Podobně tomu bylo i v případě ubytování. Hotely byly jen v hlavním městě a mimo něj byly spíše výjimkou. Cestovatelé si stěžovali na jejich nedostatečné vybavení a špatné hygienické podmínky. K přenocování v horách, ale i v jiných částech Peru, sloužily tzv. tambos, které v podstatě nabízely jen střechu nad hlavou. Dokonce i v peruánských přímořských střediscích bylo těžké se ubytovat, neboť tato střediska sloužila jen bohatším vrstvám limské společnosti, která zde vlastnila své soukromé rezidence.

Zajímavé je, že i přes mnoho politických převratů v prvních letech republiky a válku s Chile cestovatelé v době jejich pobytu v Peru nepociťovali strach. Jejich zvědavost patrně přesahovala i strach z mnoha nemocí, o kterých v cestovních denících často psali, neboť cestovatelé se mnohdy vydávali do těmito nemocemi postižených oblastí.

Podobně jako tato kapitola, tak i kapitola následující se bude zabývat analýzou cestování v Peru na základě dostupných cestopisů, tentokrát však ve 20. století. Opět bude sledovat motivy cest cestovatelů, jejich společné zájmy, stejně tak jako tehdejší infrastrukturu cestovního ruchu.

2. Cestování po Peru v průběhu 20. století

Motivy cest do Peru ve dvacátém století se podobají těm, které převládaly ve století devatenáctém, třebaže se nepatrně liší orientací na konkrétní objekt zájmu. Jde například o incké stavby, poznání života Indiánů, sběr motýlů, orchidejí apod..

Mezi hlavní objekty zájmů lze tedy zařadit opět cesty soukromého charakteru. Do této skupiny je možné nově začlenit tzv. „světoběžníky“ cestující po celém světě a hledající nová a nová dobrodružství, kterými by přilákali čtenářovu pozornost. Jako příklad lze uvést cestovatele J. L. Erbena či cestovatele Arkady Fiedlera. V menší míře pak byly uskutečňovány cesty s obchodními motivy.

Nadále jsou také realizovány cesty vědeckého a objevného charakteru, avšak tentokrát jsou vykonávány spíše jednotlivci než skupinami, ale ani to není podmínkou. Předmětem zkoumání se tu stává oblast tropického deštného lesa, tzv. selvy, která nabízí nejen mnoho nových poznatků v oblasti rozličných druhů rostlin a živočichů, ale také umožňuje setkání s tamními indiánskými kmeny, na které se v té době upínala velká pozornost z důvodu mnoha vyprávění o jejich divošském životě.

Na popularitě však nejvíce získávají cesty pátrající po zbytcích předkolumbovských kultur a jejich architektonických pamětihodnostech. Vůbec nejvýraznějším motivem cest se tedy stalo poznávání života indiánských obyvatel a zejména pak objevování a průzkum ruin předkolumbovských staveb. Důležitým momentem pro tento druh cest bylo objevení ruin Machu Picchu, které dnes jsou jedním z hlavních peruánských turistických cílů. Byly objeveny Hiramem Binghamem v roce 1911, který v údolí řeky Urubamby zkoumal jednotlivé incké ruiny s cílem najít ztracené hlavní město Inků, Vilcabambu. Toto město opravdu objevil, avšak nepřikládal mu větší význam, a proto jej pojmenoval Espiritu Pampa. Naopak za ono ztracené město Inků považoval svůj další objev, totiž Machu Picchu, o němž později napsal ve své knize *Lost City of the Incas*¹⁴⁹. Pátrání po Vilcabambě se po Binghamovy cestě účastnilo ještě několik nadšenců, až expedice peruánského dobrodruha a objevitele Edmunda Guillena společně s polským cestovatelem Tony Halíkem a jeho ženou Elžbietou Dzikowskou v roce 1976 podle dopisů nalezených ve sevillském muzeu obsahujícím popis Vilcabamby potvrdila, že Espiritu Pampa je pravděpodobně ono ztracené město Inků.¹⁵⁰

¹⁴⁹ BINGHAM, Hiram. *Lost City of the Incas*. New York: Duell, Sloan & Pearce, 1948.

¹⁵⁰ Zpracováno na základě internetové stránky www.machupicchu-inca.com. [2009-7-1]. Dostupné z: <http://www.machupicchu-inca.com/vilcabamba.html>.

Výrazně se změnila i trasa cestovatelů po Peru. V 19. století přijíždějící do Peru neměli příliš na vybranou, neboť dobře dostupná pro ně byla především města podél pobřeží a hlavní město Lima. A až železniční trať Callao - La Oroya umožnila cestovatelům kontakt s horskou oblastí. Ačkoliv se dopravní podmínky v první polovině dvacátého století příliš nezměnily k lepšímu, cílem cestovatelů se stává oblast And a tropického deštného lesa.

Andskému regionu vévodila svou návštěvností zejména oblast Cuzca, údolí řeky Urubamby a řeky Apurímac. Tento fakt lze vysvětlit právě z onoho nárůstu zájmu o předkolumbovskou kulturu a zejména pak o kulturu říše Inků. Proto se centrem pozornosti v této době stává kdysi hlavní město Inků, Cuzco, nejen pro jeho historii, ale i proto, že v Cuzku lze nalézt stopy inckých staveb, například základy chrámu Slunce Coricancha či základy paláce Inky Huayny Capaca, na kterých byl vystavěn jezuitský kostel, Iglesia de La Compañía de Jesús. Za městem se také nachází incká pevnost Sacsayhuamán či ruiny Qenka. V tomto ohledu Cuzco nabylo na významu coby jedna ze hlavních destinací cestovatelů, jakou byla doposud Lima. Z Cuzca to již není daleko do údolí řeky Urubamby, do ráje předkolumbovských staveb, jejímž hlavním lákadlem se staly ruiny Machu Picchu a ruiny Ollantaytambo. Údolí řeky Apurímac pak přitahovalo především ruinami Choquequirao.

Další hojně navštěvovanou oblastí se stal severovýchod Peru, tedy oblast tropického deštného lesa tzv. selvy. Cestovatelé se v selvě většinou pohybovali po řece Ucayali, Maraňónu do města Iquitosu a dále pluli po toku řeky Amazonky. Zastávka v Iquitosu se stala téměř povinností, neboť Iquitos byl jediným velkým městem v této oblasti, kde bylo možné doplnit zásoby a další věci nutné pro cestu pralesem. Toto město bylo pro cestovatele také přitažlivé z hlediska slavného období „kaučukové horečky“.

Oblast peruánského pobřeží v tomto období zatím zůstává pro cestovatele málo atraktivní, možná právě proto, že tato část Peru jim vzhledem ke svému převážně suchému klimatu nenabízela tolik vzrušujících dobrodružství a objevů, které pro cestovatele představovaly hory či selva.

Z důvodu nedostatku literatury byla tato část zpracována na základě informací získaných z níže uvedených cestovních deníků.

2.1 Cestovatelé

Úkolem této části je seznámit čtenáře s cestovateli 20. století a jejich cestovními deníky, jejichž obsah bude rozebírán v následující subkapitole. Tento text hovoří o účelu cesty, její trase a o období, v němž cestovatelé do Peru zavítali. Následně podává základní údaje o původu, místě, roce vydání a dostupnosti cestovních deníků.

I zde bylo využito digitalizovaných podob cestovních deníků umístěných v internetové knihovně: www.gutenberg.org a na CD-ROMS nadace Fundación Histórica Tavera y Digibis, a dále textů českých cestovatelů nebo cestpisů vydaných v českém překladu.

Cestopisy použité pro tuto práci budou pokrývat období od počátku 20. století do jeho 70. let. Pro poslední čtvrtinu 20. století existuje velké množství pramenů, které není možné probrat vyčerpávajícím způsobem. I z této ne zcela systematické kolekce ale lze vyvodit mnohá zobecnění. Cestování se v tomto období stává masovou záležitostí a dostává tak trochu jiný charakter, jenž bude rozebírán v následující kapitole.

Frank Bestow Wiborg (1855-1930)

Wiborg byl spolumajitelem tiskařské firmy Ault & Wiborg Co. se sídlem v Ohio, která měla své pobočky i v Latinské Americe. A právě z důvodu nutnosti nápravy jakýchsi obchodních nedorozumění v těchto pobočkách se Wiborg vydal na cestu po latinskoamerických zemích. V roce 1904 autor vyplul z New Yorku a po překročení panamské šíje cestoval podél západního pobřeží Jižní Ameriky až do chilského Valparaísa. Odtud se vydal přes Andy do Argentiny a pokračoval směrem na Buenos Aires. Poslední úsek jeho cesty vedl podél východního pobřeží na sever do Ria de Janeira. Záměrem jeho cesty po zemích Jižní Ameriky bylo poznání a následné sepsání tehdejších ekonomických poměrů, které, jak sám říká, se neustále mění. Vzhledem k trase této cesty se Wiborgova cesta po Peru omezuje jen na několik zastávek v přímořských městech, například v přístavu Paita, Pasacasmayo, Salaverry, Callao a také v hlavním městě Peru, Limě. Odtud dál cestuje do Chile.

Wiborgův cestopis *A commercial traveller in South America: Being the Experiences and Impressions of an American Business Man on a Trip through Panama, Ecuador, Peru, Chile, the Argentine and Brazil*¹⁵¹ byl vydán v New Yorku v roce 1905 nakladatelstvím Mac Clure, Phillips&Co.

¹⁵¹ WIBORG, Frank. *A commercial traveller in South America: Being the Experiences and Impressions of an American Business Man on a Trip through Panama, Ecuador, Peru, Chile, the Argentine and Brazil*.

Hiram Bingham (1875-1956)

Hiram Bingham byl americký cestovatel, profesor na Yaleské univerzitě a později i politik. V září roku 1908 opustil Spojené státy a vydal se do hlavního města Chile Santiaga, kde se měl od prosince téhož roku konat první Panamerický vědecký kongres. „Po kongresu cestoval zpět do Bolívie přes západní pobřeží, Arequipu a jezero Titicaca.“¹⁵² Z Bolívie se vrátil zpět do Peru v oblasti jezera Titicaca. Dále putoval do Cuzca, odkud pokračoval na sever Kordillerami přes Huancayo a Oroyu do Limy. V úvodu Bingham píše o záměru své cesty: „Hlavní motiv cesty spočívá v objevování nejstarší komunikace v Jižní Americe, staré obchodní cesty mezi Limou, Potosí a Buenos Aires.“¹⁵³ Jako další cíl cesty autor uvádí také sběr informací o obyvatelích Jižní Ameriky, jejich historii a politické a ekonomické situaci. Tuto cestu, trvající v období od března do ledna roku 1909, Bingham popsal v cestopise *Across South America*¹⁵⁴, který byl vydán v Bostonu a New Yorku vydavatelstvím Houghton Mifflin Company v roce 1911.

Během jeho první cesty po Peru si Bingham několikrát vyslechl vyprávění o existenci posledního města Inků, Vilcabambě. V roce 1911 se tedy rozhodl vrátit do Peru s vědeckou expedicí a zaměřit se na hledání tohoto města. Vydal se tedy do údolí řeky Apurimac, kde se zabýval zkoumáním inckých ruin. Na této cestě Bingham znovu objevil ruiny Machu Picchu. O tomto pátrání po ztraceném městě Vilcabambě a objevení Machu Picchu autor píše formou cestopisu v knize *Inca Land*¹⁵⁵ vydané opět v Bostonu a New Yorku vydavatelstvím Houghton Mifflin Company v roce 1922.

Arnold Henry Savage Landor (1865-1924)

Landor byl anglický malíř, spisovatel a antropolog, ale především pak cestovatel, jenž putoval po celém světě. Hlavním účelem Landorovy cesty napříč Jižní Amerikou byl především průzkum vnitrozemí Brazílie, o kterém se domníval, že ukrývá velké bohatství a v budoucnosti se tedy stane velmi důležitou oblastí světa. Cestu Landor započal v létě roku 1912 v Brazílii. Do Peru vstoupil v oblasti Iquitosu, překročil Andy a cestoval dál směrem do

(str. 39 - 61). New York: Mac Clure, Phillips&Co., 1905. CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

¹⁵² „After the Congress I retraced my steps into Bolivia by way of the west coast, Arequipa, and Lake Titicaca.“ BINGHAM, Hiram. *Across South America*. ... Úvod.

¹⁵³ The chief interest of the trip lay in its being an exploration of the most historic highway in South America, the old trade route between Lima, Potosi, and Buenos Aires. BINGHAM, Hiram. *Across South America*. ... Úvod.

¹⁵⁴ BINGHAM, Hiram. *Across South America*. Boston and New York: Houghton Mifflin Company, 1911. [cit. 2008-7-10]. Dostupné z:

<http://ia311328.us.archive.org/flipbook/flipbook.php?identifier=acrosssouthameri00bing&datapath=/0/items/acrosssouthameri00bing&dataserver=ia311328.us.archive.org>

¹⁵⁵ BINGHAM, Hiram. *Inca Land*. Explorations in the Highlands of Peru. Boston, New York: Houghton Mifflin Company, 1922. [cit. 2009-2-10]. Dostupné z: <http://www.archive.org/details/incaland10772gut>.

Limy a Callaa. V Callau nastoupil na loď a vyplul do Mollenda, odkud cestoval do Arequipy a Cuzca. U jezera Titicaca opustil Peru a přes Bolívii a Chile putoval do Argentiny, kde se nalodil na loď, která ho zavezla zpět do jeho rodné země, Anglie.

Popis této cesty lze dneska nalézt v Landorově cestopise *Across Unknown South America*¹⁵⁶, který byl vydán v Londýně, New Yorku a Torontu nakladatelstvím Hodder and Stoughton v roce 1913.

Alan Vladislav Forejt (1897-1974)¹⁵⁷

Po první světové válce se Forejt rozhodl odjet za svým strýcem do Spojených států. „Obtíže se získáním vstupního víza však jeho cestovní plán změnila a v roce 1920 odjel do Buenos Aires.“¹⁵⁸ Forejt o svém dobrodružství, které podnikl se svým přítelem, píše: „Bylo nám málo přes dvacet a kromě 48 korun a pěkného proutěného košíku s ouškem neměli jsme nic a tak jsme se rozhodli pro cestu do Ameriky. Za dolary a na zkušenou.“¹⁵⁹

Forejt odtud putoval americkým kontinentem do Spojených států. Do Peru přicestoval z Bolívie v oblasti jezera Titicaca. Dále pak šel přes Kordillery do Arequipy a následně do Callaa, odkud odplul do Ekvádoru. Z této, první cesty po Americe, autor napsal cestopis nazvaný *Amerikou s prázdnou kapsou*¹⁶⁰, který byl vydán nakladatelstvím Vladimíra Orela v Praze v roce 1941.

Josef Ladislav Erben (1888-1958)

Český světoběžník Josef Ladislav Erben cestoval Afrikou, Austrálií a Amerikou. Peru bylo pro něho další ze zemí v jeho cestě tropickou Amerikou. Z Chile Erben plul do Callaa, odtud jel po železnici do hor, kterými prošel na severovýchod do oblasti pralesa a dále pak pokračoval do Brazílie až k Tichému oceánu. Tuto cestu uskutečnil v období od konce dubna roku 1929 do prosince 1930. Jeho zážitky z cest po Peru Erben zachytil ve dvou cestopisech

¹⁵⁶ LANDOR, Arnold Henry Savage. *Across Unknown South America*. Londýn, New York, Toronto: Hodder and Stoughton, 1913. [cit. 2008-7-11]. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/files/22483/22483-h/22483-h.htm>

¹⁵⁷ Více o tomto cestovateli viz BRANTLOVÁ, Michaela. *Dílo Alana Forejta*. (diplomová práce) Praha: Univerzita Karlova, 2008.

¹⁵⁸ USTOHAL, Vladimír. *Krajánek z pamp. Cestopisy*, 2009. [cit. 2009-6-25]. Dostupné z: <http://www.ocestovani.cz/clanky/134-krajanek-z-pamp/>.

¹⁵⁹ FOREJT, Alan Vladislav. *Amerikou s prázdnou kapsou*. ... s. 6.

¹⁶⁰ FOREJT, Alan Vladislav. *Amerikou s prázdnou kapsou*. Praha: Vladimír Orel, 1941.

*Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*¹⁶¹ a *Toulky tropickou Amerikou II. Na vodách Amazonky*.¹⁶² Obě knihy byly vydány Českou grafickou Unií v Praze v roce 1948.

Arkady Fiedler (1894 - 1985)

Arkady Fiedler byl polský spisovatel, novinář a především pak cestovatel a dobrodruh. Jeho zvědavost cestovatele jej zavedla nejen na americký kontinent, ale i kontinent africký a dokonce i do Asie.

Fiedlerova cesta popisovaná v jeho cestopise *Ryby śpiewają w Ukajali*¹⁶³ byla jeho druhou výpravou do Jižní Ameriky, kterou autor uskutečnil v roce 1933. Do Peru Fiedler připlul po řece Amazonce. Nějaký čas strávil ve městě Iquitos a odtud putoval po řece Ukajali do bývalé polské kolonie, osadě Cumaria, kde se věnoval studiu fauny a flory a zároveň lovu tamních zvířat pro muzejní účely. Stejnou cestou se pak vrátil zpět. Motiv autorovy cesty do Peru výstižně charakterizují úvodní slova Ireny Dvořákové k této knize: „Na svých cestách po světě Fiedler pečlivě sbíral literární materiál, navazoval přátelství s lidmi mnoha plemen a národů. Žil mezi domorodci, kteří s ním chodili na lov, přinášeli mu mnohé cenné exempláře, zasvěcovali ho do života přírody.“

Cestopis Arkady Fiedlera pojednávající o této cestě byl vydán nakladatelstvím Iskry ve Varšavě v roce 1955 pod názvem *Ryby śpiewają w Ukajali*. Pro účely této práce byl použit překlad Ireny Dvořákové *Ryby zpívají v Ukajali*¹⁶⁴ vydaný o dva roky později v Praze nakladatelstvím Mladá fronta.

Jiří Hanzelka (1920-2003), Miroslav Zikmund (*1919)

Cestovatelé Zikmund a Hanzelka podnikli dvě velké cesty světem. První z nich uskutečnili v letech 1947-1950 při níž měli reprezentovat továrnu Kopřivnické Tatry, od které k jejich cestě získali stříbrnou taturu T87. Na této cestě cestovatelé projeli Afrikou k jihu do Kapského města, kde se nalodili na zámořskou loď směřující do Ameriky, do Buenos Aires. Z Argentiny pak putovali dále na sever kontinentu.¹⁶⁵ Do Peru přijeli v říjnu v roce 1949 z Bolívie v místě, kde se nachází jezero Titicaca. Odtud putovali přes Kordillery městy Puno, Cuzco, Ayacucho, Huancayo, Oroyu do Limy a dále pak na jih na ostrovy Islas de Chincha

¹⁶¹ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. Praha: Česká grafická Unie, 1948.

¹⁶² ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou II. Na vodách Amazonky*. Praha: Česká grafická Unie, 1948.

¹⁶³ FIEDLER, Arkady. *Ryby śpiewają w Ukajali*. Varšava: Iskry, 1955.

¹⁶⁴ FIEDLER, Arkady. *Ryby zpívají v Ukajali*. Praha: Mladá fronta, 1957.

¹⁶⁵ Více o jejich cestách viz MARTÍNKOVÉ, Miloslav a Jiří. *Čeští cestovatelé a mořeplavci*. Praha: Albatros, 2006, s. 104.

a posléze podél pobřeží na sever. V prosinci stejného roku pak v pohraničním městečku Zarumilla oba cestovatelé opouští Peru a jejich itinerář je vede dál do sousedního Ekvádoru. Druhá cesta těchto světoběžníků pak byla směřována do Asie a to v letech 1959-64.

Cestování po Peru Zikmund a Hanzelka popsali ve dvou cestopisech nazvaných *Přes Kordillery*¹⁶⁶ a *Za lovci lebek*¹⁶⁷. Oba cestopisy byly poprvé vydány nakladatelstvím Orbis v Praze, přičemž první z nich byl vydán v roce 1957 a druhý o rok později. K této práci byla z důvodu špatné dostupnosti prvních vydání použita vydání druhá. V případě cestopisu *Přes Kordillery* se jedná o výtisk z roku 1959 vydaný v Praze nakladatelstvím Naše vojsko. Cestopis *Za lovci lebek* byl po druhé vydán v roce 1960 nakladatelstvím Orbis v Praze.

Artur Lundkvist (1906 - 1991)

Artur Lundkvist byl švédský básník, spisovatel, literární kritik a překladatel, který navštívil Peru v rámci jeho cesty po státech Jižní Ameriky od severu k jihu. Do Peru přijel z Ekvádoru. Odkud jel dále podél pobřeží do Limy, kde se svezl slavnou železnicí La Oroya. Z hlavního města pokračoval dále na jih do Arequipy a dále do Cuzca a Puna k jezeru Titicaca, kde se nalodil na loď směřující k bolivijským břehům tohoto jezera. V cestopise není bohužel uveden motiv autorovy cesty. Dokonce není ani zcela jasná doba, kdy Lundkvist v Peru pobýval, lze jen určit období, a to mezi lety 1950 – 1958.

Jeho putování po Latinské Americe Ludkvist zachytil v cestopise nazvaném *Vulkanisk kontinent*¹⁶⁸. Kniha byla vydána nakladatelstvím Tidens förlag v roce 1957 ve Stockholmu. Tato práce využívá českého překladu *Sopečný kontinent*¹⁶⁹ od Dagmar Chvojkové-Pallasové vydaného Mladou frontou v Praze v roce 1966.

Antonio Halik (1921 – 1998)

Antonio Halik, zvaný též Toni, byl polský cestovatel a objevitel zaměřující se především na vyhledávání neznámých indiánských kmenů v oblasti řeky Paraná a amazonského pralesa a jejich popis. V padesátých letech se rozhodl projet džípem celý americký kontinent od Tierra del Fuego po Aljašku. Z této cesty vznikla kniha, kterou Halik napsal španělsky pod názvem *180 000 kilometros de aventuras. Relato vívido y apasionante de un viaje a través de las tres Américas*¹⁷⁰, a která je spíše sbírkou příhod, které autor prožil

¹⁶⁶ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. Praha: Naše vojsko, 1959.

¹⁶⁷ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Za lovci lebek*. Praha: Orbis, 1960.

¹⁶⁸ LUNDKVIST, Artur. *Vulkanisk kontinent*. Stockholm: Tidens förlag, 1957.

¹⁶⁹ LUNDKVIST, Artur. *Sopečný kontinent*. Cesta po Jižní Americe. Praha: Mladá fronta, 1966.

¹⁷⁰ HALIK, Antonio. *180 000 kilometros de aventuras. Relato vívido y apasionante de un viaje a través de las tres Américas*. Buenos Aires: Sopena, 1965.

během své cesty a to především po brazilském Mato Grossu, andských zemích a Mexiku. Všechny tyto Halikovy zážitky čerpají ze setkání s Indiány, a to převážně pralesními. Kniha byla poprvé vydána v roce 1965 v Buenos Aires nakladatelstvím Sopena. Pro tuto práci byl použit český překlad *180 000 kilometrů dobrodružství*¹⁷¹ pořízený Bohumilou Károvou-Maršíkovou v roce 1980 a vydaný v Praze nakladatelstvím Panorama.

Václav Šolc (1919 - 1995)

Václav Šolc byl českým etnografem, amerikanistou a muzeologem. „Hlavním předmětem jeho vědecko-výzkumné činnosti byly recentní nativní kultury především Aymarů a Mapučů v Bolívii a Chile, kterým věnoval několikaměsíční terénní výzkumy i publikační činnost.“¹⁷² Jeho cesta do Peru byla jedním z jeho pracovních pobytů, který uskutečnil v roce 1975 za účelem studia kečuánského a aymarského obyvatelstva žijícího v oblasti jezera Titicaca.

Byl jediným z výše uvedených cestovatelů, kteří do Peru přiletěli letadlem. Po prozkoumání Limy jejího okolí jel podél pobřeží směrem na jih přes Nazcu do Pisca. Odtud pokračoval do horské oblasti, do Cuzca a dále k jezeru Titicaca. Zpět do Limy se pak vracel přes Arequipu a cestou podél pobřeží. Na závěr jeho pobytu strávil několik dní v Iquitosu, kam se dostal letecky. Šolc tuto cestu popisuje ve svém cestopise *Do země zlata*¹⁷³, který byl poprvé vydán v Praze v roce 1978 nakladatelstvím Panorama.

¹⁷¹ HALIK, Antonio. *180 000 kilometrů dobrodružství*. Praha: Panorama, 1980.

¹⁷² KOLMAŠ, Josef, KRUPA, Victor, OPATRŇY Josef a kol. *Kdo byl kdo. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*. Praha: Libri, 1999. [cit. 2009-6-21]. Dostupné z: <http://www.libri.cz/databaze/orient/search.php>.

¹⁷³ ŠOLC, Václav. *Do země zlata*. Praha: Panorama, 1978.

Shrnutí

Motivy cest do Peru zůstávají podobné motivům 19. století s výjimkou nárůstu cestovatelů soukromého charakteru, kteří vyhledávali dobrodružství. Do jisté míry se však liší trasy cestovatelů. Celkově je ale možné říci, že téměř každý z nich navštívil horskou část Peru včetně města Cuzca, dále i hlavní město Limu a asi polovina z nich zavítala do pralesní oblasti. Proto i tyto cestopisy pojí společná témata, o kterých cestovatelé píší, a z kterých lze zjistit jejich pohled na peruánskou společnost, v tomto případě na společnost 20. století, a zároveň i názor těchto cestovatelů na ní. Dále bude za pomoci těchto cestopisů hodnocena i úroveň turistické infrastruktury, tedy úroveň dopravy, ubytovacích a stravovacích služeb.

Vše bude hodnoceno v návaznosti na postřehy a zájmy cestovatelů 19. století ve snaze zachytit jejich změnu v časovém období, kterým se tato práce zabývá.

2.2 Zájmy cestovatelů ve 20. století

Stejně jako v kapitole pojednávající o cestování v 19. století se bude i tato část zabývat analýzou společných zájmů a postřehů cestovatelů, přičemž důležitou roli zde opět bude hrát výběr trasy, účel cesty, délka pobytu, ale i osobní zájmy či finanční možnosti cestovatelů. Většina těchto společných zájmů cestovatelů zůstává stejná: „architektura“, „společnost“, „kultura“ a „historie“, ačkoliv se jejich konkrétní objekt pozornosti změnil. Novým okruhem jsou „přírodní krásy“.

2.2.1 Architektura

Architektura zůstává i ve dvacátém století jedním z hlavních zájmů cestovatelů. Jejich pozornost se však tentokrát soustředí zejména na architekturu předkolumbovských kultur.

Lima již nezaujímá dominantní pozici v cestovních itinerářích. Ačkoliv do tohoto města zavítá téměř každý cestovatel, nevěnuje jí zdaleka tolik pozornosti, jaká je nyní dopřávána Cuzcu, někdejšímu hlavnímu městu říše Inků. Pohled cestovatelů na Limu se nikterak neliší od pohledu cestovatelů v 19. století. Proto i první setkání cestovatele Wiborga s tímto městem v něm zanechalo stejné dojmy: „První pohled na Limu je z přístavu. Její střechy a kostel se tyčící na pozadí úpatí And, zářivě bílé a pitoreskní v bezbarvých odstínech pouště. Z této vzdálenosti by se cestovatel mohl domnívat, že přichází do města z mramoru. Stejně tak jako v celé Jižní Americe, bližší inspekce všechno tohle změní a na místě masivních kamenných budov, které viděl z dálky, nachází spletité budovy z pálených cihel nebo blátivého štku někdy pokryté vrstvou pařížské, fantaskně malované omítky. Větší část města by spláchnul prudký liják...“¹⁷⁴ Podobně toto město vidí i Zikmund a Hanzelka: „Stará Lima vám ukáže svou scvrklou a zvetšlou tvář, sotva se zatouláte z hlavních tepen do postranních uliček. ...Úzké jednosměrné ulice, sešňerované do šachovnic a lemované přízemními, nejvyšší patrovými domy s temnými průchody a páchnoucími okny sklepů, se zaprášenými výklady hokynářů, s pouličními stánky zmrzlinářů, zelinářů a prodavačů losů – upoceně město jihoamerických tropů. ...Historická část města, sevřená po dvě stě let koruněm španělské inkvisice a oplodněná až dekadentně zjemněným uměním stavitelů, sochařů, řezbářů a malířů, doznívá své dny vyčichlé slávy.“¹⁷⁵ I zde zaznívá, byť méně častěji, lítost nad chátráním

¹⁷⁴ „One’s first view of Lima is from the harbour. Its roofs and church spires showing against a background of Andean foot-hills, gleam white and picturesque in the neutral tints of the desert. From this distance the traveller might suppose he was approaching a city of marble. As ever in South America closer inspection changes all this, and in place of the massive stone edifices he had seen from afar, he finds elaborate buildings of sunburned brick, or mud stucco, sometimes covered with a coating of plaster of Paris fancifully painted. Much of the city would melt away in a hard rainstorm; ...“ WIBORG, Frank. *A commercial traveller in South America: ...* s. 46-7.

¹⁷⁵ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery. ...* s. 227.

někdejší koloniální krásy města. Bingham uvedl: „...litoval jsem, že tak mnoho staré koloniální Limy bylo ztraceno v chilské válce a v nedávné éře obchodní prosperity. S elektrickým osvětlením, elektrickými auty a hojnosti zahraničního kapitálu není lehké zachovat tyto pitoreskní rysy, které jsou tak okouzující uvnitř měst.“¹⁷⁶ V podobném duchu o prvotních snahách modernizace Limy píše i Zikmund a Hanzelka. Na druhé straně je v některých cestopisech možné nalézt i pasáže s poněkud posmutnělým pohledem na prvotní snahy modernizace Limy: „Po asfaltu avenid se valí nekonečné průvody automobilů. A nad nimi rostou o překot paláce ze skla, oceli a betonu. Ovšem ne na všech avenidách. Převážná část moderní Limy lapá teprve po dechu. S největším vypětím sil se snaží udržet krok, aby postačila zamerikanisovanému tempu dvacátého století a přebujelým vojenských rozpočtům.“¹⁷⁷

Koloniální architektura je v této době opomíjena a na stránkách cestopisů jí patří jen několik letmých, avšak vesměs pochvalných zmínek. Drobné zmínky se pak většinou vztahují na celkové pohledy na města jako taková a bohatou výzdobu kostelů. Zajímavý pohled na Arequipu poskytuje ve svém cestopise Alan Forejt: „Hledali jsem cestu dolů s hor a našli jsme roztomilou středověkou Arequipu. Rozkošné městečko romantických rytířů, schoulené v náručí jasných hor. Nikoliv, časem míjená, romantická Arequipa neměla své místo ve stínu Kordiller, její nadýchané seňority a vymydlení donové měli žít v zemi gaskoňských kadetů.“¹⁷⁸ Dále se zmínky v cestopisech týkají domů nižších vrstev obyvatelstva cestovateli často nazývaných „chaty“ či „chatrče“, které poutají jejich pozornost svými konstrukcemi z nepálených cihel tzv. „adobe“. V této souvislosti tvoří výjimku město Cuzco, jehož bohatý popis nechybí snad v žádném z cestopisů. Mnoho cestovatelů je Cuzcem okouzlena: „V žádném jiném městě Latinské Ameriky mimo Potosí vám nevyvstane před očima tak jasný obraz prostředí prvních kolonizátorů amerického kontinentu jako právě v Cuzcu. Procházíte-li uličkami této starobylé horské metropole a nahlédnete-li za oponu oken, dveří, příbytků, krámků a řemeslnických dílen, do přítmí kostelů a klášterů i do tváří lidí, pak kolem vás opadnou reklamní tabule, neony, dráty telefonního vedení i ostatní stopy nánosu dvacátého století. Rázem stojíte uprostřed starošpanělských patricijských domů šestnáctého a sedmnáctého věku.“¹⁷⁹ Stejně tak jako z citátu Zikmunda a Hanzelky, tak i z textu Hirama

¹⁷⁶ „...regretted that so much of the flavor of the old colonial Lima had been lost in the Chilean war and in the recent era of business prosperity. With electric lights and electric cars and abundant foreign capital, it is not easy to preserve those picturesque features which are so charming in the interior cities.“ BINGHAM, Hiram. *Across South America*. ... s. 378.

¹⁷⁷ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 228.

¹⁷⁸ FOREJT, Alan Vladislav. *Amerikou s prázdnou kapsou*. ... s. 69.

¹⁷⁹ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 182.

Binghama o tomto městě je cítit smutek nad pronikáním výdobytků civilizace do těchto míst, které narušují zdejší jedinečný *genius loci*: „Cuzco, nejstarší město Jižní Ameriky, se kompletně změnilo od návštěvy Squiera. Popravdě se podstatně změnilo i od mých prvních dojmů, které jsem publikoval v „Across South America“. Zajisté, stále tu jsou všude vidět stopy starověku; na druhé straně tu jsou jistá svědectví pokroku. Telefony, elektrické světlo, automobily a kina přišly, aby se tu usadily. Ulice jsou čistší. Velké náměstí naproti katedrále bylo kompletně předělané ... betonové chodníky a záhony světlých květin nahradily tržiště a staré kamenné dláždění a učinily náměstí oblíbenou promenádou měšťanů za příjemných večerů.“¹⁸⁰

Středem zájmu cestovatelů se jednoznačně stala předkolumbovská architektura s důrazem na kulturu říše Inků. Na počátku dvacátého století někteří cestovatelé stále ještě považovali kulturu Inků za jedinou, která kdy v Peru existovala, a proto hodnotí všechny navštívené ruiny jako incké: „Bloudili jsme v horách a nacházeli jsme sesutá města nešťastných Inků. Jejich velkolepá říše byla rozvrácena více jak před 400 léty a hle, jak tragický byl její osud.“¹⁸¹ Také Wiborg o ruinách navštívených v Pacasmayu píše: „Oblast okolo Pascamaya je bohatá na ruiny a suvenýry incké civilizace.“¹⁸² Obdiv cestovatelů patřil i v tomto případě především terasovitým políčkům na nepřístupných místech a důmyslným zavlažovacím systémům: „Nad řekou Vilcanotou se derou k nebi strmá úbočí, jejichž, sklon se často blíží šedesáti stupňům. Evropský hospodář by se neodvážil založit na nich ani pastvinu. Ale tyto svahy jsou na celých kilometrech přepásány kamennými zdmi a rozděleny do stupňů, jež mění horské srázy ve schodiště titánských rozměrů. Uzounké slunné plošiny, získané s nadlidskou námahou celých generací a zavodňované důmyslným spádovým systémem jsou hlavní zemědělskou plochou, kterou horší Indiáni vyrvali přírodě. Pokolení za pokolením udržuje ochranné a opěrné zdi beze změny. Většina z nich je čtyřsetletým dědictvím staré říše.“¹⁸³ Se stejným zájmem cestovatelé pohlížejí na ruiny dávných indiánských měst, chrámů či pevností. Pro mnohé z nich je vyhledávání zapomenutých ruin i jedním z cílů jejich cesty a to nejen z hlediska archeologické hodnoty, ale z počátku století

¹⁸⁰ Cuzco, the oldest city in South America, has changed completely since Squier's visit. In fact it has altered considerably since my own first impressions of it were published in "Across South America." To be sure, there are still the evidences of antiquity to be seen on every side; on the other hand there are corresponding evidences of advancement. Telephones, electric lights, street cars, and the "movies" have come to stay. The streets are cleaner. ... The great square in front of the cathedral was completely metamorphosed ... concrete walks and beds of bright flowers have replaced the market and the old cobblestone paving and made the plaza a favorite promenade of the citizens on pleasant evenings. BINGHAM, Hiram. *Inca Land*. ... s. 157.

¹⁸¹ FOREJT, Alan Vladislav. *Amerikou s prázdnou kapsou*. ... s. 66.

¹⁸² „The country all about Pascamayo is rich in ruins and mementos of the Inca civilization, ...“ WIBORG, Frank. *A commercial traveller in South America*: ... s. 43.

¹⁸³ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 178.

i z hlediska snahy nalézt zde skryté poklady, hlavně pak zlato: „Naučili jsme se žvýkat koku a dali se do hor k tajuplnému jezeru Titicaca za poklady. ... a nacházeli jsme maličké kamenné bůžky s podivnými čepicemi na širokých hlavách. Byli řezáni z jednoho kousku kamene a v jejich tvářích byl děs a nemá výstraha. Bůžků jsme měli plné kapsy, leč ani kousek zlata. Otevřeli jsme i něco hrobů, a kromě vyschlých mumií s dlouhými vyceněnými zuby nenalezli jsme v nich nic jiného. ... Po neúspěchu u jezera dali jsme se výš do hor za slujemi, v nichž prý jsou skryty poklady posledního Inky Tupaca Amarú.“¹⁸⁴

Proto Binghamova láska k archeologii byla často nepochopena Peruánci: „Také představený Cuzca nebyl schopen zcela pochopit, že udělám cokoliv pro lásku z objevování. Byl přesvědčen, že bych měl najít velké bohatství v Choquequirau...“¹⁸⁵ V souvislosti s předkolumbovskými stavbami bylo opět složeno mnoho poklon umu starých civilizací, které dokázaly vystavět tyto dnešní monumenty na často velmi obtížně přístupných místech a zároveň dokázaly mistrně opracovat kamenné bloky tak, aby do sebe přesně zapadaly. Hiram Bingham píše o pevnosti Ollantaytambo: „Pevnost je na malém kopci, obklopená příkrými útesy, vysokými zdi a visutými zahradami tak, že jsou těžko přístupné. ... Šest velkých načervenalých žulových kvádrů vážících každý patnáct nebo dvacet tun a umístěných v řadě na vrcholu pahorku bylo přineseno z lomu několik mílí vzdáleného s nesmírným množstvím námahy a úsilí.“¹⁸⁶ Šolc líčí své dojmy z pevnosti Sacsayuan: „Jako by zde pracovali pradávni obři, pro něž byl takový balvan jen nevelkým kamenem, s nímž mohli podle libosti manipulovat. Ty ohromné kamenné bloky jsou totiž do sebe, s neuvěřitelnou přesností téměř zabroušeny. ... celá pevnost je z nich postavena, jsou jich stovky a tisíce a všechny jsou dokonale přizpůsobené jeden druhému.“¹⁸⁷

2.2.2 Společnost

Na rozdíl od devatenáctého století se zájem cestovatelů století dvacátého soustředí především na indiánské obyvatelstvo And, v cestopisech často nazývané „serranos“,¹⁸⁸ a obyvatelstvo pralesů, což lze chápat v souvislosti se zvýšeným zájmem o předkolumbovské kultury a jejich architekturu a následně i touhu po dobrodružství. Jak oblast And, tak i oblast

¹⁸⁴ FOREJT, Alan Vladislav. *Amerikou s prázdnou kapsou*. ... s. 63.

¹⁸⁵ „Even the prefect of Cuzco was quite unable to conceive of my doing anything for the love of discovery. He was convinced that I should find great riches at Choquequirau...“ BINGHAM, Hiram. *Inca Land*. ... s. 202.

¹⁸⁶ „The “fortress” is on a little hill, surrounded by steep cliffs, high walls, and hanging gardens so as to be difficult of access. ... The six great ashlar of reddish granite weighing fifteen or twenty tons each, and placed in line on the summit of the hill, were brought from a quarry several miles away with an immense amount of labor and pains.” BINGHAM, Hiram. *Inca Land*. ... s. 206.

¹⁸⁷ ŠOLC, Václav. *Do země zlata*. ... s. 80.

¹⁸⁸ Pojem „serranos“ lze do češtiny přeložit jako „horalé“.

pralesa mnozí cestovatelé stále chápou jako oblast necivilizovanou a podle toho také pohlíží na její indiánské obyvatelstvo jako na zaostalé a primitivní, které je líné a lehce propadá alkoholu. Například cestovatel Erben se s Indiány, kteří ho vezli v balzovém voru, loučí takto: „Při rozchodu jsem dal každému z těchto dobrosrdečných primitivů ještě po stříbrňáku a vyhledal si obydlí v horní části města, abych se vyhnul těmto lidem, kteří se po dodávce bavlny jistě řádně opili. Alkohol mluví někdy i z dobrého člověka podivnou řečí.“¹⁸⁹ I přes takovéto smýšlení cestovatelé v Indiánech vidí přívětivé a pohostinné lidi, i když z počátku velmi nedůvěřiví: „Byl jsem ohromen v těchto tambos velkou poctivostí Peruánců. Často jsem byl dojat mimořádnou laskavostí těchto lidí a jejich ohleduplným jednáním, ačkoliv to pravděpodobně bylo více zřetelné po mé zkušenosti s neurvalým chováním nižších tříd Brazilců.“¹⁹⁰

V horských Indiánech cestovatelé rádi hledají potomky slavných Inků. Zikmund a Hanzelka je vidí v lidech u posvátné řeky Vilcanota: „Na Indiánech z údolí řeky Vilcanoty je cosi strhujícího, nespoutaného. Jsou to svobodní, neporobení lidé, vysocí a silní, mlčeliví, plní nedůvěry a málo skrývaného pohrdání k cizincům. Stále ještě nosí svůj tradiční kroj: muži pestré kazajky a ženy své jemně tkané sukně.“ ...Indiáni z tohoto údolí i z celého okolního kraje v horách nad Cuzcem se nikdy docela nepodrobili evropským dobyvatelům. Právě zde bylo po víc než dvě stě let ohnisko statečného odboje.¹⁹¹ Landor je spatřuje v indiánském kmeni Kampů, žijícím v oblasti Tambo Azupizu: „Campas se hlásí k přímým potomkům Inků. Není pochyb, že Campas byli prakticky stejným kmenem jako Antis, kdysi nejsilnějším kmenem, který obýval rozsáhlé území na severu a východě od Cuzca.“¹⁹²

Podle amerického historika T. M. Davise se život Indiánů v Peru od dob Inků téměř nezměnil, přičemž hlavní příčinu vidí v izolovanosti horských regionů od pobřežních oblastí Peru, což „podporovalo nedorozumění a nevědomost ohledně jejich [indiánských] požadavků a potřeb“¹⁹³. ... „Mnoho indiánské legislativy dvacátého století bylo směřováno proti

¹⁸⁹ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou II. Na vodách Amazonky*. ... s. 43.

¹⁹⁰ „I was struck everywhere at those tambos by the great honesty of the Peruvians. I was often touched by the extreme kindness of the people and their considerate manner—although perhaps it was more particularly striking to me after my experience of the brutal behaviour of the lower-class Brazilians.“ LANDOR, Arnold Henry. *Savage. Across Unknown South America*. ... s. 417.

¹⁹¹ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 179.

¹⁹² „The Campas claimed to be the direct descendants of the Incas. There is no doubt that the Campas were practically the same tribe as the Antis, once a most powerful tribe which inhabited an extensive territory to the north and east of Cuzco.“ LANDOR, Arnold Henry. *Savage. Across Unknown South America*. ... s. 416.

¹⁹³ „...fostered misunderstanding and ignorance about their wants and needs.“ DAVIS, Thomas, M. *Indian Integration in Peru. A Half Century of Experience, 1900-1948*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1970, s. 2.

zlepšování podmínek indiánské pracovní síly.¹⁹⁴ Cestovatelé jsou v oblasti této problematiky velmi vnímaví. Pohled na těžký život Indiánů v nich budí lítost. Zvláště pak, srovnají-li jejich dnešní postavení v rámci společnosti s pověstmi o blahobytu v době říše Inků. Podle názoru cestovatelů je za to odpovědná „evropská civilizace“: „Jde nám mráz po zádech při pohledu na snůh v příkopech a na polonahé děti. ... Nemůžeme se ubránit pocitu provinění, že se sami v zavřeném voze chráníme před zimou kožíškem a dokonce vlněnými rukavicemi. Hubení, vychrtlí, jen v potrhaném ponču, v jednoduché sukničce nebo v krátkých kalhotách z ručně tkané látky sledují nás bosí Indiáni ze svých chatrčí. Bosí ve sněhové plískanici, ve zpola zamrzlých loužích a v ostrém kamení, bosí a hubení jako jejich ovce a muly, jako jejich děti. Proutěné boudy jim nemohou poskytnout ochranu ani před vichřicemi, natož pak před nočními mrazy. ... Byla to slavená evropská civilizace, jež zahrnula Indiány do mrazivých hor i do tropických údolí, v nichž Evropan trvale žít nemůže.“¹⁹⁵ „Pod slovem civilizace si původně představovali oloupení domorodců a jejich půdu, na níž vyrostly světské a církevní velkostatky. Z volného syna přírody se stal otrok, ze zlodějského a násilného přistěhovalce pán, který tyl z nelidské roboty pohanů, kteří uvěřili, že křesťanský Bůh je láska, spravedlnost a věčný mír. Často neuplynulo ani jedno století a z mocného kdysi kmene šťastných lidí zbylo jen několik nemocných, sedřených posledních mohykánů, ...“¹⁹⁶

Setkání s pralesními Indiány je v cestopisech většinou pestře líčeno, neboť tito obyvatelé jsou pro ně stále velmi exotičtí. Působí na ně patrně nejen fyzický vzhled těchto lidí, ale především pak zvěsti o kanibalismu, rozličných jedech a omamných látkách, ale také o výrobě zmenšených hlav nepřátel, tzv. tsantsách. Erben vypráví o kmene Uitotů: „Uitotové jsou bez nejmenších pochyb lidojedi. Francouz Rebuchon vypráví, že odsouzení chladně a s hrdostí vyslechnou ortel smrti. Potom při nejbližší slavnosti jsou oběti usmrceny šípy. Lidské maso se dá do hrnců a vaří se s červenou paprikou. Ohavné hody bývají hlášeny zvukem bubnu „manguare“.“¹⁹⁷ Dobrodruh Halik zase popisuje, kterak u kmene Jívarů zhotovil tsantsu z hlavy opice: „Dlouhé hodiny všichni tančí, předávají si hlavu a silně s ní potřásají. ... K ránu se hlava naplní jemným suchým pískem a vkládá do hrnce s výtažky stromů kebračo a palo blanco. Jejich kůra obsahuje vysoké procento taninu, který se užívá k vydělávání koží. Proces zmenšování začíná...“¹⁹⁸

¹⁹⁴ „Much of the Indian legislation of the twentieth century was directed toward improving Indian labor conditions.“ DAVIS, Thomas, M. *Indian Integration in Peru*. ... s. 11.

¹⁹⁵ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 206-207.

¹⁹⁶ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. ... s. 80.

¹⁹⁷ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou II. Na vodách Amazonky*. ... s. 58.-9.

¹⁹⁸ HALIK, Antonio. *180 000 kilometrů dobrodružství*. ... s. 165.

Zrakům a sluchu cestovatelů neunikla problematika námezdní pracovní síly, peonů a kuliů, ve které vidí novodobou formu otroctví. Podle poznámek cestovatelů se jejich postavení od 19. století nezměnilo. Peony a kulie nejlépe charakterizuje ve svých cestopisech Erben: „...Indián, který se stal nevolníkem, stále dluhuje svému veliteli a pánu, ...může vyměnit svého pána jen tehdy, jestliže svolí pracovat pro jiného zaměstnavatele, který by jeho dluhy zaplatil. Výše takového dluhu by byla jistě tak přemrštěná, že by nikomu ani nenapadlo bráti na sebe takové riziko. Ve skutečnosti dluhuje nevolník jen nepatrnou částku toho, co nestoudný otrokář prohlašuje za svou pohledávku. Věčné dluhy jsou neviditelnými pouty, vízícími peona k jeho pánu. Zběh bývá při dopadení potrestán bitím i hladověním a musí sloužit dál.“¹⁹⁹ „...„kuli“ – ten zbědovaný nenáročný otrok Východu. ...Mezi asiatskými přistěhovalci, kteří přicházejí do ciziny jako kuli, jsou i dovední řemeslníci, poněkud více kuchaři a truhláři, lodní tesaři i kováři. ... Cizina nikdy nehledá u Číňana nebo Japonce nějaké společenské rozdíly a řadí každého takového přistěhovalce k spodině, kterou pro ně představuje.“²⁰⁰ ... „Je to dělník otužilý a spokojí se s málem. Ale i z toho mála si hledí něco ušetřit a osamostatnit se, což se mu často podaří.“²⁰¹

V pozdějších cestopisech se již začínají odrážet důsledky tehdejší migrace horského obyvatelstva do měst, které sem přicházelo ve vidině lepšího života. Starn píše: „Límské obyvatelstvo se rozrostlo z 645 000 na 4,6 milionů mezi lety 1940 a 1981, což José María Arguedas popsal jako andskou reconquistu... Tito noví příchozí stavěli z narychlo sehnaného, usadivše se na neobývaných pouštních pozemcích, aby založili „pueblos jóvenes“, nebo-li mladá města, nyní domov většiny límských obyvatel.“²⁰² Již v roce 1966 si cestovatel Lundkvist všimá těchto chudinských čtvrtí: „Jako ve snu prolétneme mezi posledními kopci v poušti a pak vjedeme do města předměstím s továrnami uprostřed zeleně, vysoko nad chudými čtvrtěmi na periférii, které se podobají nejspíše shlukům prasečích chlívků.“²⁰³

S daleko větší intenzitou se v cestovních denících objevuje otázka evropských imigrantů a jejich života v Peru. O podvodech v souvislosti s prodejem půdy v oblasti Montany evropským emigrantům se Erben vyjadřuje takto: „...přistěhovalci...nedostanou mnohdy v cestovních kancelářích jiných informací, než že Peru leží v Jižní Americe, že je tam horko

¹⁹⁹ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou II. Na vodách Amazonky*. ... s. 15.

²⁰⁰ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou II. Na vodách Amazonky*. ... s. 27-28.

²⁰¹ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. ... s. 59.

²⁰² „Lima's population exploded from 645 000 to 4,6 million between 1940 and 1981 in what José María Arguedas described as the Andean „reconquest“... These new arrivals built from crutch, squatting on unoccupied desert lands to establish *pueblos jóvenes*, or young towns, now home to the majority of Lima's inhabitants.“ STARN, Orin, DEGREGORI, Carlos Iván, and KIRK, Robin. *The Peru Reader. History, Culture, Politics*. Duke University Press: Durham and London, 1995, s. 278.

²⁰³ LUNDKVIST, Artur. *Sopečný kontinent*. ... s. 137.

a někdy i mokro a že se tam jede po lodi. S takovým poučením se vydá mnohý na dalekou cestu a za ostatní zkušenosti musí draze platit jak penězi, tak i nepříjemnostmi. ...Sotva přistáli v Limě, rozsypala se jim představa Nového světa vniveč. Nebyly tam mrakodrapy ani lesy továrních komínů a nikdo je nevolal do práce, jak jim kdosi říkal. To byla pro ně divná Amerika.²⁰⁴ O podobné situaci, do níž se dostali polští emigranti na říčce Cumari v oblasti Ukajali píše Fiedler: „Jak byla ohlupována polská veřejnost vychvalováním tisku, že koncese „Polské kolonie“, ...je skvělé, velké dílo, které se rozlohou rovná několika polským krajům! ...[osadníci] vymýtili les, vystavěli domy a oseli pole, po mnoha měsících dřiny se ukázalo, že je to všechno nadarmo: pozemky byly zaplavovány a museli z nich utíkat. ... Museli čelit hladu, a zatím nové skupiny vystěhovalců se valily do Cumarie...“²⁰⁵ Setkání Evropanů byla zpravidla radostnou událostí, neboť shledání Evropana s Evropanem zde mělo stejnou váhu jako by došlo k setkání krajana s krajanem. Na druhé straně je s pohoršením pohlíženo na bohaté cizince, kteří podle cestovatelů okrádají Peruánce o bohatství jejich země a zároveň je nechávají žít pod úrovní chudoby. Hanzelka a Zikmund píší o situaci v dolech v Casapalce: „Okázalý přepych, kterým se obklopuje těch několik cizinců v Casapalce, bije do očí tím víc, že tu chybí přechod mezi ním a bídou všech obyvatelů hornických osad.“²⁰⁶

2.2.3 Kultura

V tomto případě je věnována pozornost tradičnímu indiánskému oděvu a dalším, Indiány ručně zhotoveným výrobkům. Cestovatelé obdivují tyto předměty a zároveň hovoří o přizpůsobení výroby Indiánů turistické poptávce po suvenýrech. Šolc se o tom vyjadřuje takto: „Indiánské ženičky tam seděly na zemi u rozložených ponč, přehozů zvaných liklja, vlněných čepic č'ulju, brašen čuspa, dřevěných pohárků keru a dalších a dalších výrobků indiánských rukou, výrobků starších i současných, pěkných, vkusných, starých ukázek lidové práce a umění vedle napodobených výrobků současných i výplodů turistického nevkusu a kýčů, o něž je kupodivu dosti značný zájem.“²⁰⁷

Býčí a kohoutí zápasy stále tvoří významnou část peruánské kultury, proto i zvědavost mnoha cestovatelů zavedla jejich kroky do býčí či kohoutí arény. Tentokrát však tuto zábavu nikterak neodsuzují a berou ji jako součást latinskoamerické kultury: „Vzrušení je však solí života pro všechny Latince. Když není naděje na kopanou a když k cenám podívané na býčí zápasy kapsa většiny zájemců nedosáhne, je tu ještě výběr dalších možností. Klidnější

²⁰⁴ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. ... s. 155-6.

²⁰⁵ FIEDLER, Arkady. *Ryby zpívají v Ukajali*. ... s. 169.

²⁰⁶ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 249.

²⁰⁷ ŠOLC, Václav. *Do země zlata*. Praha: Panorama, 1978. ... s. 95.

temperamenty se spokojí s centávovými kostkami. Pro náruživější chystá Lima každou sobotu a neděli atrakci lacinou, a přece nadmíru přitažlivou: kohoutí zápasy. Divákovi, který je spatří poprvé v životě, připadají mnohem surovější, než klání v býčích arénách, i když jim nikdy nechybí tragikomický rys.²⁰⁸

Cestovatelé se na své cestě často potýkali s charakteristickým povahovým rysem Latinoameričanů, totiž s jejich nechtů dělat něco ihned. Wiborg píše o pozdním příjezdu do Pascamaya: „Opustili jsme Eten ve tři odpoledne a stihli jsme to do Pascamaya do šesti, ale příliš pozdě, abychom přistáli, jelikož osvětlovači odmítli vyjít ven k nám, přemýšlejíce, není pochyb, že „mañana“ (zítra) bude dostatečně brzo.“²⁰⁹ Také Erben hovoří o své zkušenosti: „Čekalo se na příchod presidentův a jeho lóže tři čtvrti hodiny po ohlášeném začátku byla doposud prázdná. Čím vyšší bývá hodnostář, tím déle nechává na sebe čekati, to už je zvykem amerických Latinů. Leguia zvyklý na anglickou přesnost, byl by se v očích národa snížil, kdyby byl býval přišel včas.“²¹⁰

2.2.4 Přírodní krásy

Krásy peruánské přírody začínají být s nástupem dvacátého století stále více oceňovány. Přestože k ní i nadále přetrvává odborný přístup devatenáctého století, snažící se o přesnou charakteristiku krajiny včetně její fauny a flory, je zde již vidět všímavost těchto cestovatelů k půvabům vrcholků And, zeleni tropických deštných lesů, ale i ke kouzlu pouštní krajiny. Cestovní deníky rozhodně nešetří chválou tohoto peruánského bohatství. Bingham píše: „Čtvrtá strana je otevřena a umožňuje velkolepý pohled na jezero a nádherně zasněženou Královskou Kordilleru, 200 míl dlouhou a nikde méně, než 17 000 stop vysokou. Toto pásmo vysokých sněhem pokrytých vrcholků neobyčejné krásy kulminuje vrcholem Mt. Sorata, 21,520 stop vysokým.“²¹¹ Také Landor se udivuje nad tamějšími půvaby přírody: „Scenerie byla stále nádherná se skvostnými vodopády a proudy vody řinoucími se v příkrém úhlu mezi skály.“²¹²

Mezi řádky je však cítit respekt cestovatelů z neznámé, často drsné krásy peruánské přírody. Poněkud zaskočen jí byl cestovatel Forejt, pro něhož se stalo setkání s přírodou spíše

²⁰⁸ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 262.

²⁰⁹ „We left Eten at there in the afternoon and made Pascamayo by six, but too late to land as the lighters refused to come out to us, thinking, no doubt, that „mañana“ (to-morrow) would be soon enough.“ WIBORG, Frank. *A commercial traveller in South America*: ... s. 42.

²¹⁰ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. ... s. 17.

²¹¹ „The fourth side is open and affords a magnificent view of the lake and the wonderful snow-covered Cordillera Real, 200 miles long and nowhere less than 17,000 feet high. This range of lofty snow-peaks of surpassing beauty culminates in Mt. Sorata, 21,520 feet high.“ BINGHAM, Hiram. *Inca Land*. ... s. 106.

²¹² „The scenery continued to be beautiful, with magnificent waterfalls and torrents flowing down at a steep angle among rocks.“ LANDOR, Arnold Henry. *Savage*. *Across Unknown South America*. ... s. 421.

utrpením: „Neměli jsme tam chodit. Neznám strašidelnější hory nad Královské Kordillery nad Titicaca. Nikdy, a nevím proč, nebylo mi smutněji, jako ve skalách nad úděsnými tvářemi kamenných bohů. Nějaké strašlivé prokletí musí ležet u hrobů dávno vyhynulého národa.“²¹³

V oblasti amazonského pralesa se do popisu přírody vkrádá strach cestovatele z neznámých a nebo právě naopak nechvalně proslulých zvířat (aligátoři, piraně, canéro²¹⁴, klíš'ata insanguie, ...) či jedovatých rostlin: „V pralese kamkoli oko lidské pohlédne, všude se v zeleném přítmí skrývá nějaký příživník, tyjící ze slabšího a bezbranného, který v nerovném zápase musí podlehnouti. Hadi, opice, ještěrky a masožravci všeho druhu jsou poháněni věčným hladem a vzájemně se požírají.“²¹⁵ Fiedler píše o piraních: „...piraně, postrach těchto vod, zavalité ryby, se stran poněkud zploštělé, ne větší než naše vzrostlé bělice, ale žravější než žraloci. Tyto ryby napadají kořist ve velkých hejnech a mohou prý okousat člověka na kostru během několika minut. V jihoamerických vodách hyne mnoho lidí a mnoho zvířat, pohlcených piraněmi.“²¹⁶

U českých cestovatelů často dochází k porovnávání peruánské přírody s přírodou českou. Erben píše: „Na pozemcích tohoto magnáta je jeden z největších divů Kordiller. Je to pásmo skal, které se podobají skalám Adersbašským a Prachovským, ale vynikají nad ně rozměry a fantastičností.“ ... Skalní útvary jsou velmi rozmanité a velmi bizarní a průvodci, kteří snad jednou budou prováděti cizince tímto divem přírody, snadno najdou vhodná jména, jimiž pokřtí jednotlivé útvary.“²¹⁷ Zikmund a Hanzelka s trochou nostalgie hovoří o pobřežní poušti severně od Limy: „Mrtvá a vyprahlá poušť, písčina tisíců tváří, z nichž ani jediná nenapojí nedělní uprchlíky svěžestí Posázaví, krotkou romantikou Šárky ani tichem a klidem Brdských lesů.“²¹⁸ Se stejnou vlasteneckou láskou k české přírodě píše Šolc o jednom z klesání do andského údolí: „...v tom okamžiku se mi zdálo, že vidím jednu z nejpěknějších ukázek nádhery přírody, ... Sice – Šumava to ještě nebyla – to je pro mne stále to nejkrásnější, nepřekonatelné místo na světě, ...“²¹⁹

²¹³ FOREJT, Alan Vladislav. *Amerikou s prázdnou kapsou*. ... s. 64.

²¹⁴ Canéro nebo-li canderú je dva až tři centimetry dlouhá ryba, která se zakusuje do všech otvorů lidského těla. In. ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. ... s. 201.

²¹⁵ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou II. Na vodách Amazonky*. ... s. 66.

²¹⁶ FIEDLER, Arkady. *Ryby zpívají v Ukajali*. ... s. 137.

²¹⁷ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. ... s. 120-121.

²¹⁸ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 237.

²¹⁹ ŠOLC, Václav. *Do země zlata*. Praha: Panorama, 1978. ... s. 64-65.

2.2.5 Historie

Ani ve dvacátém století neztratily Prescottovy *Dějiny dobytí Peru* mezi cestovateli na své popularitě. Tato kniha i nadále zůstávala základním informačním zdrojem o říši Inků a jejím dobývání. Pohled cestovatelů na toto období peruánských dějin se v podstatě nezměnil. Zvýšila se jen pozornost věnovaná Inkům. Cestovatelé také začínají rozeznávat a oceňovat i další předkolumbovské kultury. Bingham píše o kultuře Nasca: „Nasca, která není příliš daleko na severozápad, byla centrem jedné z nejemělečtějších předinckých kultur v Peru. Je slavná pro její jemnou keramiku.“²²⁰

Jako v předchozím století, tak i nyní, cestovatelé skládají poklony neuvěřitelné rozlehlosti a důmyslné organizovanosti říše Inků. Hanzelka a Zikmund píší: „Před vpádem Španělů dosáhla říše Inků nesmírné rozlohy. Sahala od dnešní Kolumbie přes Peru a Bolívii až do severozápadní Argentiny. Inkové dovedli proniknout až do tropických nížin v Povodí Amazonky.“²²¹ Vedle obecných údajů o této říši se v cestopisech objevují jednotlivé události, týkající se mýtů o vzniku říše Inků a zejména pak střetu Indiánů se Španěly. Nejčastěji lze v cestopisech najít popis zatčení Inky Atahualpy Španěly, a jeho snahy o vysvobození se výměnou za místnost naplněnou zlatem a stříbrem. Dokonce o tom píše i cestovatel Fiedler, který pobýval jen v oblasti Amazonie: „Atahualpa nabídl jako výkupné za navrácení svobody tolik zlata, kolik se vejde do komnaty, v které právě dleli, do výše vztyčené paže stojícího muže. Komnata měřila pětkrát sedm metrů. Pizarro souhlasil s nabídkou, avšak když obdržel zlato, nehodlal dodržet dané slovo ... španělští konkvistadoři, mistři krutosti, ...odsoudili inckého krále k trestu smrti...“²²² Stejně tak je zde častým tématem spor conquistadorů Pizarra a Almagra a následné Pizarrovo zavraždění.

Téměř nezměněn zůstává i negativní postoj ke španělské conquistě Peru, který jednoznačně charakterizují slova Alana Forejta: „Pizarro dobyl pak Cuzco, podmanil si celou říši a zavedl nejstrašnější krutovládu. ... A to je nejzoufalejší odstavec v historii nešťastných Inků.“²²³ Tentokrát je však období španělské koloniální nadvlády vnímáno téměř výlučně negativně. V cestopisech chybí poznámky o bohatém španělském místokrálovství, ty jsou většinou nahrazeny poznámkami o vykořisťování peruánského území. Chybí také zmínky o válkách za nezávislost či válce Pacifické, která měla, podle cestovatelů v devatenáctém století, na Peru těžký dopad. V denících cestovatelů z počátku 20. století zůstává také přehlédnuto období těžby guána, které v této době patrně zastínila „kaučuková horečka“, která

²²⁰ „Nasca, which is not very far away to the northwest, was the center of one of the most artistic pre-Inca cultures in Peru. It is famous for its very delicate pottery.” BINGHAM, Hiram. *Inca Land*. ... s. 85.

²²¹ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 167.

²²² FIEDLER, Arkady. *Ryby zpívají v Ukajali*. ... s. 92.

²²³ FOREJT, Alan Vladislav. *Amerikou s prázdnou kapsou*. ... s. 69.

načas přinesla bohatství do peruánského pralesa. Roedl uvádí, že „...krátkodobý kaučukový boom, ...se v roce 1907 podílel 22 procenty na exportu, [a] skončil po roce 1914 nástupem asijské konkurence.“²²⁴ Erben o tomto období píše: „V pralesích bývalo bohatství, o němž se tehdy domnívali, že je nevyčerpatelné. Stačilo jen dopravit kaučuk na trh a výtečně se vedlo při tom nejen gaučerům, ale i měšťákům. ...Jedly se nejjemnější druhy masa, drůbeže, cizokrajné rybí a račí konzervy a jiné drahé lahůdky. Po stolech proudila vzácná cizozemská vína a piva. Najednou ceny kaučuku klesly tak beznadějně nízko, že nebyla uhrazena ani vydání, spojená se sbíráním. Dobré časy byly ty tam. ... Dnes je Iquitos domovem křiklavé chudoby a lidského ponižení. O zaměstnání je nouze a mzdy dělníků jsou nižší než kdekoli v Evropě.“²²⁵

Shrnutí

Touze dozvědět se více o říši Inků, poznávat ruiny jejich paláců a pevností a odhalovat její mýty a legendy ustoupila do pozadí peruánská koloniální architektura. Stránky cestovních deníků se nyní plní obdivem ke schopnostem předkolumbovských stavitelů.

Cestovatelé 20. století se téměř nezabývají otázkou původu peruánských míšenců a nad jejich vzhledem a chováním se již nepozastavují. Hlavní pozornost je nyní věnována Indiánům, obyvatelům And a pralesních oblastí. Podstatně se mění i původně negativní názor cestovatelů na ně. I když jsou Indiáni stále považováni za líné a k alkoholu náchylné lidi, cestovatelé připouští, že mají přívětivou povahu, jsou upřímní a velmi pohostinní.

V horských Indiánech pak mnozí cestovatelé vidí zbědované potomky říše Inků a projevuje lítost nad jejich osudem. Tato lítost se projevuje i v četných zmínkách cestovatelů o historii a dobytí říše Inků, což v podstatě tvoří hlavní zájem o peruánskou historii, neboť jak koloniální doba, tak i války za nezávislost či další důležité události 19. století jsou v cestopisech opomíjeny.

Z cestovních deníků v této době téměř zmizely poznámky týkající se náboženství a církevních staveb. Na druhé straně cestovatelé začínají objevovat krásy peruánské přírody, která v nich budí nemalý respekt.

²²⁴ ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 209.

²²⁵ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou II. Na vodách Amazonky*. ... s. 14.

2.3 Podmínky pro cestování po Peru ve 20. století

Tato kapitola bude hodnotit podmínky pro cestování po Peru: dopravní možnosti, ubytování, stravování a další (politická a ekonomická situace, zdravotnictví, bezpečnost či jazyková vybavenost); tentokrát však ve století dvacátém. Zjištěný stav bude porovnán s úrovní služeb v devatenáctém století.

2.3.1 Doprava

Vedle Callaa se stala vstupní branou do Peru také oblast jezera Titicaca. Byla využívána především cestovateli, jejichž zámořské lodě přistály v Buenos Aires, odkud se cestovatelé rozhodli putovat jihoamerickým kontinentem směrem na sever. Antonio Halik popisuje tamní hraniční přechod: „Blížil se už večer, když jsme s naším džípem dorazili k úžině Tiquina na jezeře Titicaca, což je místo, kde se stýkají hranice Peru a Bolívie. V malém přístavu se na vodě kolébaly čluny z totory a několik větších lodí, na nichž se převážejí lamy, lidé a občas i vozidla. Tyhle lodě poháněné plachtou a vesly vůbec nevypadaly na to, že by mohly odolat váze naloženého džípu, ale neměli jsme jiné východisko.“²²⁶ To byla jedna z možností, jak se dostat s vozem z Bolívie do Peru. Druhou možností, kterou využili Zikmund a Hanzelka, byla silnice táhnoucí se podél jihozápadního břehu Titicacy směrem do města Puno. Cestovatelé popisují svůj příjezd do bolivijské pohraniční osady Guaqui takto: „Téměř ve všech jihoamerických zemích vypadají silnice v pohraničních pásmech tak, jako by byl za hraničními kůly konec světa. ... Rigol za rigolem, hluboké výmoly, propadlé okraje cesty. ... V devět hodin jsme byli v Guaqui, ... Několik stavení rozhozených u cesty, nikde potuchy po stožáru s vlajkou, která obvykle označuje sídlo pohraničního úřadu.“²²⁷

Letecká doprava do Peru byla zavedena v druhé polovině 20. století, což velmi ovlivnilo zahraniční příjezdy. Už v roce 1957 „...počet cestujících letadlem křižující Atlantik převýšil počet cestujících po moři.“²²⁸ Další, avšak již méně využívanou cestou do Peru, byla cesta vedoucí z Brazílie, přesněji vodní tok řeky Amazonky.

Detailnější popis hlavních tahů vnitrozemím Peru podává Hiram Bingham: „Je zde několik cest vedoucích z Cuzca do Limy. Nejsnazší a nefrekventovanější je nyní doprava železnicí do Mollenda a poté parníkem do Callaa, přístavu Limy. Před zavedením železničních tratí obvyklá cesta byla na mule přes Ayacucho, Pisco a pobřeží. Od doby

²²⁶ HALIK, Antonio. *180 000 kilometrů dobrodružství*. ... s. ... 136-137.

²²⁷ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 170.

²²⁸ „...the number of air passengers crossing the Atlantic exceeded the number of sea passengers.“ YOUNG, George. *Tourism: Blessing or Blight?* Harmondsworth/Baltimore/Victoria: Penguin Books, 1973. s. 28.

výstavby železniční tratě Oroya a přesněji od doby rozšíření linky směrem na jih do Huancayo, namísto cestování na západ, na pobřeží z Ayacucho, cestující zemí pokračuje severně do Jaujaského údolí, dokud se nenapojí na železnici.“²²⁹

Trasou přes Kordillery na sever, jedinou možnou k projetí autem, byla tzv. Panamerická dálnice vedoucí přes města Juliaca, Cuzco, Ayacucho, Huancayo a Tarmu, vystavěná na místě, kudy probíhala stará incká stezka. Jízdu po ní popisují Hanzelka a Zikmund: „Horská silnice, zbudovaná v podstatě na základech staré dálkové cesty Inků, se proplétá labyrintem strží a údolí, ale na jejím okraji se už nerozevírají bezedné propasti. ... Silnici i železniční trať zavalí čas od času sesuvy, odnesou je vodní přívaly v obdobích tání a dešťů. ... Ale tradiční dopravní prostředek Inků, horská lama, svou odolností a vytrvalostí znovu a znovu vítězí tam, kde zatím inženýři, stavitelé nebo kalkulanti vyvěsili bílý prapor. ...Těch ztepilých zvířat potkáváme dlouhé karavany. ... Stáda lam s náklady na zádech se objevují na okraji dálkové silnice stejně jako na krkolomných skalních stezkách, ...“²³⁰ Podobnou trasou po starých inckých stezkách putoval i cestovatel Bingham, avšak tentokrát na mule či pěšky. I jeho zážitky jsou zajímavým svědectvím o možnostech cestování po peruánských Kordillerách: „Bylo těžké si představit, že toto byla opravdu dálnice mezi Cuzcem a Limou. Cesta se zhoršovala, dokud nedosáhla pustých páramo ve výšce třinácti tisíc stop, kde sníh, ledové kroupy a plískanice, bijící nás do tváří silným větrem, který doplňoval naše nepohodlí. Strmé klesání na druhé straně hřebenu hor značně zkoušelo trpělivost našich zvířat. Terén se zdál být silný jíl, který neposkytoval podpěru jejich nohám...“²³¹ Stejně jako v devatenáctém století, tak i nyní cestovatelé na své cesty často najímali nejen muly sloužící pro jízdu a nesení nákladů, ale i indiánské nosiče a průvodce. Erben o těchto nosičích píše: „Zprvu jsem svého nosiče poněkud předešel, ale ten jako každý zkušený chodec zachovával rovnoměrný krok a každé čtyři kilometry si odpočinul. Při takové zastávce vyplivl Indián rozžvýkané listí koky a vsunul do úst další dávku. Tyto zastávky

²²⁹ „There are several ways of going from Cuzco to Lima. The easiest and most frequented now is by rail to Mollendo and then by steamer to Callao, the seaport of Lima. Before the days of railroads the common route was by mule via Ayacucho, Pisco, and the Coast. Since the building of the Oroya railroad and more particularly since the extension of the line south to Huancayo, instead of going west to the coast from Ayacucho the overland traveller continues north to the Jauja valley until he meets the railway.“ BINGHAM, Hiram. *Across South America*. ... s. 280.

²³⁰ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 176.

²³¹ „It was hard to imagine that this was really the highway between Cuzco and Lima. The "road" grew worse and worse until it reached a bleak paramo at an elevation of thirteen thousand feet, where snow, hail, and sleet, driven in our faces by a high wind, added to our discomforts. A steep descent on the other side of the range greatly tried the patience of our animals. The ground seemed to be a hard clay that offered no support to their feet...“ BINGHAM, Hiram. *Across South America*. ... s. 344-345.

nazývají Indiáni „kokádami“ a podle počtu takových kokád se měří vzdálenosti. Kokain, který je v koce obsažen, narkotisuje tělo tak, že Indián vůbec necítí únavy.“²³²

Jedním z dalších důkazů toho, že se podmínky pro cestování v Kordillerach od devatenáctého století příliš nezměnily, jsou také četné zmínky o starých, rozpadajících se mostech. „Mezi La Merced a S. Ramon, ve vzdálenosti zhruba 10 kil., člověk musel přejít chvějící se visuté mosty La Herreria a S. Ramon. Chvění těchto mostů bylo tak velké, že to byl vždy pro mě zázrak, že zvířata a jezdci nespadli do řeky pod nimi. Prkna mostů byla v mnoha místech tak rozbitá, že to pro zvířata nebylo neobvyklé, vložit jejich nohy skrz ně. Jen jedno zvíře mohlo přejít, protože mosty nebyly dostatečně silné, aby vydržely více.“²³³ Podrobnější popis takovýchto mostů poskytují Hanzelka a Zikmund: „Vesničané musí mít nervy provazolezců. Můstky nemají zábradlí a jsou tak volné, že se poddávají a houpají při každém kroku, při každém prudším pohybu. Jsou zavěšeny na dvou houžvích, novější mosty dokonce na dvou ocelových lanech zakotvených ve skalách nad břehem. Na nich Indiáni upevňují hrubě přitesané podlahové destičky stejným způsobem, jakým se přivazují dřevěné příčky na provazový žebřík.“²³⁴

Jednou z důležitých cílových destinací této nelehké cesty Andami se stalo Cuzco a jeho okolí, kterému později svou přitažlivostí kralovaly ruiny Machu Picchu. Od roku 1925²³⁵ byla dokončena železnice v úseku Cuzco – Santa Ana, která vedla pod vrchol Machu Picchu. Po této trase se již měli možnost svést Zikmund a Hanzelka: „Není to ostatně tak docela nezajímavá jízda. ... Trať překonává prudké stoupání, ale ve skalách není dost místa pro serpentiny. Ve stoupání vůz zajede na slepou kolej, která končí ve strži bez východu. Za vozem se přehodí výhybka, kilometr se stoupá pozpátku, nová výhybka a zase kousek dopředu.“²³⁶

Dostat se do pralesní části Peru bylo velmi obtížné. Později sem bylo zavedeno letecké spojení, avšak tento způsob dopravy byl možný jen pro majetnější cestovatele. Ostatní museli pěšky či na mule překročit Andy a v oblasti pralesa se pohybovat už jen po vodních tocích. Erben píše: „...jediné dráhy v tropické Americe jsou řeky. Svěřit se kusu vydlabaného dřeva

²³² ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. Praha: Česká grafická Unie, 1948, s. 140.

²³³ „Between La Merced and S. Ramon, a distance of some 10 kil., one had to cross the shaky suspension bridges of La Herreria and S. Ramon. The oscillations of those bridges were so great that it was always a marvel to me that the animals and riders were not precipitated into the river below. The planks of the bridges were in many places so rotten that it was not uncommon for the animals to put their legs right through them. Only one animal at a time could go across, as the bridges were not strong enough to support more.“ LANDOR, Arnold Henry. *Savage. Across Unknown South America*. ... s. 421.

²³⁴ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 179.

²³⁵ Viz PeruTren: *Historia de los Ferrocarriles en el Perú*. [cit. 2009-6-17]. Dostupné z: <http://www.perutren.org/portal/node/5>.

²³⁶ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 189.

není sice velkou zárukou, že plavec dojede, kam si umínil, ale co dělat, kanoe jest jediný dopravní prostředek. Nezbyvalo tudíž než smířit se znovu s kanoí a plavit se na tomto vratkém dopravním prostředku další sta kilometrů napříč tropickou Amerikou.²³⁷ Landor o cestování peruánským pralesem hovoří takto: „Z Iquitosu nebyla řeka už dále splavná pro zámořské parníky a bylo nutné cestovat menšími loděmi. Nebyl tam žádný pravidelný servis, ale bylo tam mnoho obchodních lodí, které pluly do určité vzdálenosti proti toku řeky za účelem obchodu s různými domy na březích řeky. Cestování nebylo příliš rychlé, člověk stavěl desetkrát nebo dvacetkrát za den a plýtl nekonečným časem, zatímco lidé přicházeli na palubu kupovat si pivo nebo rum nebo bavlněné zboží, brýle na čtení, apod. ...²³⁸

V souvislosti s rozvojem dopravy se projevil problém, s kterým se cestovatelé v Peru, ale i v jiných latinskoamerických zemích setkávali již odedávna, a to permanentní zpoždění jakýchkoliv dopravních prostředků. Šolc o tom píše: „Tady je skutečně železniční jízdní řád spíš pouhou teorií než skutečným jízdním řádem. Zpoždění je pravidelné a běžné, hodina sem, hodina tam, nic si z toho nedělá ani strojvůdce ani pasažéři. Tady platí jen jedno pravidlo: až přijedem, tak tam budem!“²³⁹

2.3.2 Ubytování

Úroveň ubytovacích zařízení v Peru byla, podle cestopisů, v tomto období stále nedostatečná, jak svou četností, vybavením, tak i, a to zejména, nedostatečnými hygienickými podmínkami. V Andách byly hotely převážně jen v provinčních městech. Obrázek jednoho z nich poskytuje text Hanzelky a Zikmunda: „Hotely ve vnitrozemských provinciálních městech nesou sice většinou před svým názvem honosný přídomek GRAND HOTEL, ale to nijak nevádí, abyste v nich škvírami v rozhoupané podlaze neviděli do nálevny v přízemí a aby vás od hostů v sousedním pokoji nedělila jen potrhaná pytlovina. Nemáte-li zrovna po ruce vlastní ručník, běží si jej pan hoteliér vypůjčit k sousedovi. A hledáte-li snad po ránu nezbytnou místnost, odkáže vás hostitel do prázdného pokoje s hliněnou podlahou v přízemí. Ano, ovšem! Na podlahu, señor! Že tam budou snad zítra, snad za týden bydlet lidé? To spraví

²³⁷ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. Praha: Česká grafická Unie, 1948, s. 209-210.

²³⁸ „From Iquitos the river was no longer navigable for ocean-going steamers, and it was necessary to travel by small launches. There was no regular service, but there were a number of trading launches which went a certain distance up the river in order to trade with the different houses on the banks of the stream. The travelling was not particularly rapid, as one stopped ten or twenty times a day, and wasted endless time while the people came on board to buy beer or rum, or cotton goods, looking-glasses, etc. ...“ LANDOR, Arnold Henry. *Savage. Across Unknown South America*. ... s. 406.

²³⁹ ŠOLC, Václav. *Do země zlata*. Praha: Panorama, 1978. ... s. 160.

koště a kolečko hlíny, podlaha se znovu udusá a hosté mohou nastoupit.“²⁴⁰ Je však třeba poznamenat, že toto nebyla běžná turistická oblast na rozdíl od Limy, Cuzca či Arequipy, kde již existovaly některé hotely zařízené pro účely zahraničních turistů. Bingham porovnává svůj pobyt v Cuzcu se zážitky cestovatele Squiera: „Před třiceti lety, když tu byl on, nebyl tu žádný hostinec a byl nucen spoléhat na laskavost místních úředníků a pohostinnost klášterů. Ale dnes tu je pohodlný Hotel Comercio, kde přijatelné jídlo a decentní pokoje nám umožnily velké pohodlí.“²⁴¹

V oblastech turisticky méně navštěvovaných se cestovatelé museli stále spokojit s již zmiňovanými „hostinci“ tambos, které stále nenabízely o moc více, než jen střechu nad hlavou. Ovšem v cestopisech se o nich v tomto období najdou i některé pozitivní zmínky: „Přijel jsem do Yessupu, kde mě očekávaly moje muly a kde byl tambo, nebo-li noclehárna, udržovaný krásně čistý.“²⁴²

V pralesních oblastech byly velkým problémem mračna komárů. Fiedler o nich píše: „...tiché a jasné noci přinášejí trýzeň: komáry. Jsou to štipající bestie, stokrát protivnější než naše polská neviňátka – dotěrné, nebojácné, které bodají skrz osobní i ložní prádlo. V kabinách bez sítí nám nedovolují zamhouřit ani oka; ...“²⁴³

2.3.3 Stravování

Přestože dnes je peruánská kuchyně považována za jednu z nejlepších na světě, právě díky směsici chutí kuchyní celého světa, zůstává peruánská strava cestovateli opomíjena. Cestovatelé Hanzelka a Zikmund ji řadí až za kuchyni čínskou: „...peruánská kuchyně pokulhává za uměním Číňanů ruku v ruce se všemi kuchyněmi světa. ...“²⁴⁴ Cestovatelé se i nadále více zajímají o rozličné peruánské plodiny než o pokrmy z nich připravované. Výjimku tvoří pokrm převážně chudých horských Indiánů tzv. chuño, nebo-li brambory dehydrované střídavým vystavováním mrazu a slunečního svitu a cui, pečené morče. Bingham hovoří o přípravě a chuti cui: „Aby mohli nuzně uvítat neočekávané hosty, zabili čtyři nebo pět kvičících *cuis* (morčat), které bylo obvykle možné nalézt, jak cupitají po hliněné podlaze chatrčí horských Indiánů. Zakrátko chutná vůně pečeného *cui*, dobře

²⁴⁰ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 177-8.

²⁴¹ „Thirty years ago, when he was here, there was no inn, and he was obliged to depend on the kindness of the local officials and the hospitality of the monasteries. But there is now a commodious Hotel Comercio where reasonably good meals and decent bedrooms enabled us to be very comfortable.“ BINGHAM, Hiram. *Across South America*. ... s. 261.

²⁴² „I arrived at Yessup, where my mules were awaiting me, and where there was a tambo or rest-house, kept beautifully clean.“ LANDOR, Arnold Henry. *Savage. Across Unknown South America*. ... s. 414-415.

²⁴³ FIEDLER, Arkady. *Ryby zpívají v Ukajali*. ... s. 77.

²⁴⁴ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 265-6.

podlévaného a vařeného na primitivním otáčivém rožni, povzbudila naši chuť k jídlu.“²⁴⁵ ... „Kdybych nebyl velmi hladový, patrně bych nikdy nepoznal, jak delikátní pečené morče může být.“²⁴⁶

V případě alkoholických nápojů cestovatelé rádi hovoří o typickém alkoholickém nápoji horalů, tzv. chiche nebo o podobně připravovaném nápoji pralesních Indiánů, tzv. masaté. Tyto nápoje jsou cestovatelům podávány na uvítanou, hlavně pak v pralesní oblasti, kde jejich odmítnutí bylo považováno za urážku. Nápoje jim nechutnají, patrně proto, že mnozí z nich byli přítomni jejich výrobě. Erben píše: „Před jednou chýší stálo koryto asi tři metry dlouhé a u něho bylo několik starých i mladých, ošklivých i hezkých žen. ... Celý kroužek byl nadmíru zaneprázdněn, takže byly skoupé na slovo. Nemohlo být také jinak, protože každý člen této pestré skupiny měl plná ústa manihotu, který chvíli žvýkal a potom jej vyplivl do koryta. Dětem teklo při této namáhavé práci z nosíků a staré ženy žvýkaly, až jim tekly z očí slzy. Ale to všechno této proceduře nevadilo. Když bylo v korytě dost ohavné kaše, dolilo se koryto vodou a nechalo se to na slunci několik dní kvasit. Byl jsem vlastně v indiánském pivovaru. Jakmile se tato špína pokryje pěnou, přecedí se přes kus hadru a pivo „masaté“ je hotovo.“²⁴⁷ V pozdějších cestopisech se také objevuje dnes nám známější peruánský nápoj, pisco. Šolc o něm píše: „...městečko Pisco, ...dalo jméno proslulé, výtečné peruánské pálenice, trochu podobné té nejkvalitnější vodce, ale s trochu jinou příchutí a vůní.“²⁴⁸

V odlehlých částech Peru se cestovatelé stále potýkali s nedostatkem jídla: „Přijel jsem do tamba hladový, ale naneštěstí nikdo netelefonoval z předchozího tamba, že přijedu, takže bylo nemožné se najíst a musel jsem čekat tři hodiny, než jsem mohl vůbec dostat něco k jídlu.“²⁴⁹

2.3.4 Další podmínky pro rozvoj cestování

Jednou z důležitých podmínek pro rozvoj cestovního ruchu je stabilní politická a ekonomická situace. Avšak ani v této době Peru není zemí, která by tento předpoklad splňovala. Není tedy divu, že se pozornost nejednoho cestovatele soustředila právě na toto

²⁴⁵ “In order to meet the emergency of unexpected guests they killed four or five squealing *cuy*s (guinea pigs), usually to be found scurrying about the mud floor of the huts of mountain Indians. Before long the savory odor of roast *cuy*, well basted, and cooked-to-a-turn on primitive spits, whetted our appetites.”

BINGHAM, Hiram. *Inca Land*. ... s. 274.

²⁴⁶ “Had I not been very hungry, I might never have known how delicious a roast guinea pig can be.” BINGHAM, Hiram. *Inca Land*. ... s. 275.

²⁴⁷ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. ... s. 163-4.

²⁴⁸ ŠOLC, Václav. *Do země zlata*. Praha: Panorama, 1978. ... s. 61.

²⁴⁹ „I arrived at the *_tambo_* with a ravenous appetite, but unfortunately nobody had telephoned from the previous *_tambo_* that I was coming, so that it was impossible to get lunch, and I had to wait two or three hours before I could get anything to eat at all. LANDOR, Arnold Henry. Savage. *Across Unknown South America*. ... s. 149.

téma. Erben situaci v Peru vystihuje takto: „Evropan těžko uvěří zchátralosti těchto malých států tropické Ameriky, zmítaných nejpustší anarchií, kterou často prohlašují za republiku. Tyto země svou neodvislostí nic nezískaly, protože lid je vysáván jako dřívě. Znemravnělé španělské úředníky z doby místokrálů zcela nahradili političtí gangsteři. ... Místo parlamentarismu, protestních schůzí a slovních zápasů se užívá kriminálů a pušek.“²⁵⁰

Cestovatelé také citlivě vnímali přítomnost zahraničního kapitálu v Peru, zejména pak v letech 1919-1930, kdy se dostal k moci prezident Augusta B. Leguía, jehož „...vláda poznamenala vývoj země na celé století tím, že otevřela definitivně cestu k hegemonii severoamerického kapitálu.“²⁵¹ Postoj cestovatelů vůči pronikání cizích společností do této země byl vesměs negativní, neboť věřili, že tímto způsobem dochází k okrádání Peru a zároveň k zneužívání chudého peruánského obyvatelstva pracujícího pro tyto společnosti za nelidských podmínek. Hanzelka a Zikmund se ztotožňují s citátem z knihy *Inside Latin America* od amerického spisovatele Johna Gunthera: „Peru je klasický příklad hospodářského imperialismu cizinců; kontrolují téměř všechno“²⁵² a dále píše: „Většina hotových peněz se přitom stěhuje do ciziny a zbytek, který je v rukou málo početné vrstvy bohatých, plyne opět z velké části za hranice za dovezené přepychové zboží.“²⁵³

Otázka výskytu nebezpečných nemocí, stavu zdravotnictví a úrovně hygieny je pro cestovatele rovněž důležitá. Vedle často popisované horské nemoci *sorroche*, žluté zimnici, malárii či onemocnění *verugas* se nově u cestovatelů v pralesních oblastech objevují zmínky o nemoci *beri-beri*. Landor tvrdí, že mnoho životů bylo ztraceno následkem: „žluté zimnice a beri-beri, dvou nejrozšířenějších nemocí v téhle osudné zemi.“²⁵⁴ Úroveň zdravotnictví byla podle cestovatelů velmi nízká, přičemž odlehlé oblasti Peru byly zcela mimo dosah lékařské péče. Bingham píše o cuzqueňské nemocnici: „...nemocnice měla vysokou úmrtnost a velmi špatnou místní pověst; stále to je jediná nemocnice v departmentu. Mimo Cuzco, ve všech městech, která jsme navštívili, nebyla tam žádná zařízení starající se o nemocné kromě jejich vlastních domovů.“²⁵⁵ Také Erben píše o své zkušenosti: „Osadníci kolonie Loreto mají k nejbližšímu lékaři hodně daleko. Nemocný může hledat pomoc v Iquitosu, který je vzdálen

²⁵⁰ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. ... s. 168-9.

²⁵¹ ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. ... s. 211.

²⁵² „Peru is a classic example of economic imperialism by foreigners; outsiders control almost everything.“ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 248.

²⁵³ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 248.

²⁵⁴ „...yellow fever and beri-beri, the two most prevalent diseases in that fatal country.“ LANDOR, Arnold Henry. *Savage. Across Unknown South America*. ... s. 399.

²⁵⁵ „...the hospital has a high mortality and a very poor local reputation; yet it is the only hospital in the Department. Outside of Cuzco, in all the towns we visited, there was no provision for caring for the sick except in their own homes.“ BINGHAM, Hiram. *Inca Land*. ... s. 163.

asi tisíc kilometrů. Honoráře doktorů bývají vysoké, zato vyhlídky, že mu nějaký matasano²⁵⁶ dopomůže na onen svět, byly tam vždycky znamenité.“²⁵⁷

Zajímavé je, že žádný z těchto cestovatelů se nevyjadřuje o míře bezpečnosti cestování v souvislosti se zloději či bandity. V cestopisech se nenachází téměř žádná zmínka o krádeži či přepadení. Hiram Bingham dokonce píše: „Představený velmi bedlivě dbal o naše blaho a ačkoliv jsme ho ujistili, že preferujeme cestovat bez vojenského doprovodu, naléhal, že seržant a přinejmenším jeden voják by nás měl doprovázet tak dlouho, dokud budeme v tomto departmentu. Nikdy jsem neodhalil, proč tak naléhal. Nebylo tu žádné nebezpečí a přepadení na cestách je v Peru neslýchané.“²⁵⁸

Důležité pro cestování po Peru byla znalost španělštiny. Většina cestovatelů hovořila španělsky, ale v horských oblastech se neobešli bez jazyka quechua či aymara. Avšak ani toto nebyl problém, protože cestovatelé si obvykle najímali průvodce znalé těchto indiánských jazyků.

2.3.5 Lázně a přímořská letoviska

Prázdninové destinace Peruánců, tedy přesněji bohatších Limeños, se od 19. století nezměnily. Oblibě se i nadále těšila limská přímořská střediska Chorrillos, Miraflores, Barranco či Ancon, stejně tak jako horské středisko Chosica. Závislost jejich návštěvnosti na roční období charakterizují Hanzelka a Zikmund: „V limském létě, kdy je celé pobřeží zalito sluncem, se slehá těžký příkrov mraků nad stráněmi Chosicy, sotva čtyřicet kilometrů od Limy, kde už se předhoří Kordiller zvedají do výšky tisíce metrů nad mořem. Sotva se však objeví sluníčko v tomto podhorském letovisku, utopí se v mlze hlavní město Lima i s celým pobřežím. Proto si limští nelámou hlavu s počasím na neděli. Ke skoku ze zimy do léta není třeba čekat půl roku; postará se o to autobus nebo vlak, který je za necelou hodinu z Limy buď v Chosice, nebo na plážích.“²⁵⁹ Novým víkendovým střediskem se stala osada San Bartolo, dále na jih od Limy. Cestopisy bohužel neuvádí bližší detaily o životě v těchto střediscích, neboť jen málo z nich tato střediska skutečně navštívilo.

V deníku cestovatele Lundkvista lze také nalézt zmínku o lázeňské oáze Huacachina: „Je to starý vodou naplněný kráter sopky ... šelmovitá hloubka s tlustou vrstvou plísně

²⁵⁶ Španělský překlad zní: mastičkář či šarlatán.

²⁵⁷ ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. ... s. 183.

²⁵⁸ „The Prefect had been very solicitous about our welfare and, although we assured him that we preferred to travel without a military escort, he insisted that a sergeant and at least one soldier should accompany us as long as we were in his Department. I never discovered why he was so insistent. There was no danger, and highway robbery is unheard of in Peru.“ BINGHAM, Hiram. *Across South America*. ... s. 283.

²⁵⁹ HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. ... s. 233.

a vydávající odporný zápach. ...u břehu se tísní hotely. Lázně jsou považovány za prospěšné proti kožním nemocem a revmatismu a kromě toho působí jako afrodisiakum.²⁶⁰

Shrnutí

Dopravní podmínky se nepatrně zlepšily, k čemuž nejvíce přispěl rozvoj automobilové, železniční, ale i letecké dopravy. Dopravní infrastruktura přesto všechno byla na nízké úrovni. Cesty pro automobilovou dopravu byly úzké, kamenité, prašné a stále ohrožené sesuvy půdy. Na druhé straně horské stezky, po kterých putoval ne jeden cestovatel, zůstávaly stejné. Pro tyto cesty se stále užívalo mul, protože nejlépe snášely tíhu nákladu.

Úroveň ubytovacích služeb se od 19. století příliš nezměnila. Ačkoliv přibylo hotelů mimo hlavní město, jejich základní vybavení a hygienické podmínky zůstávaly i nadále nedostačující. Stejně se cestovatelé vyjadřovali o tambos. Je však nutné připustit, že v cestovních denících ubylo stížností na přítomnost blech či štěnic.

Peruánská kuchyně se pro cestovatele stala spíše nutností pro přežití, než kulinářským zážitkem, vždyť také putovali chudým horským či pralesním krajem, kde byla velká nouze o veškeré potraviny. Tyto pro cestovatele mnohdy exotické potraviny a jejich nepříliš hygienická příprava v nich často vzbuzovala spíše nechut'

Cestovatelé ve svých denících také často poukazovali na neutěšenou politickou a ekonomickou situaci Peru. Soucítili především s prostým lidem, který podle nich byl vykořisťován nepočtenou bohatou vrstvou Peruánců, a zejména pak ziskuchtivostí zahraničních společností.

Vzhledem k absenci zmínek o přepadeních či krádežích během pobytu cestovatelů v Peru lze usoudit, že Peru bylo tehdy poměrně bezpečnou destinací. Hrozbou jim tedy mohly být spíše cizokrajné nemoci nebo pralesní indiánské kmeny nezvyklé na přítomnost bělochů, avšak žádný z těchto případů se v cestovních denících neobjevuje.

Tyto kapitoly měly za úkol charakterizovat historický vývoj cestování do Peru. Následující část se bude zabývat problematikou dnešních cest do Peru.

²⁶⁰ LUNDKVIST, Artur. *Sopečný kontinent*. ... s. 151.

3. Charakteristika nabídky a poptávky cestovního ruchu v Peru

Cestování se v posledních desetiletích „...v souvislosti s růstem životní úrovně a rozšiřováním fondu volného času stává masovým jevem a ekonomicky i sociologicky důležitým fenoménem.“²⁶¹ Pro tento fenomén se proto ustálil pojem „cestovní ruch“, který byl v roce 1993 definován Statistickou komisí OSN jako: „činnost osoby, cestující na přechodnou dobu do místa mimo její běžné životní prostředí (mimo místo trvalého bydliště) a to na dobu kratší než je stanovena (u mezinárodního cestovního ruchu tato doba činí 1 rok, u domácího cestovního ruchu 6 měsíců), přičemž hlavní účel její cesty je jiný, než vykonávání výdělečné činnosti v navštíveném místě.“²⁶²

O obrovském rozvoji cestovního ruchu v druhé polovině dvacátého století svědčí mezinárodní příjezdy turistů, které podle statistických údajů Světové organizace cestovního ruchu (UNWTO) v roce 1950 činily 25 milionů a v roce 2007 903 milionů. Tradiční centra cestovního ruchu, jakými jsou například země Středozemního moře, se v posledních letech stávají všedními a lidé začínají vyhledávat exotičtější destinace. Statistika Highlights 2008 uvádějí, že „...v roce 1950, hlavních 15 destinací²⁶³ absorbovalo 98 % všech mezinárodních příjezdů turistů, v roce 1970 byl podíl 75 % a toto spadlo na 57 % v roce 2007, reflektující objevení nových destinací, mnoho z nich v rozvojových zemích.“²⁶⁴ Do ústraní se pomalu dostávají i dosavadní formy trávení dovolené. Lidé chtějí zažít něco nevšedního, pouhá návštěva místa cestovního ruchu nestačí uspokojovat jejich potřeby.

Peru je zemí, která se může řadit mezi exotické destinace, splňující tyto předpoklady či přinejmenším mající velký potenciál je splňovat. Podle strategického plánu rozvoje cestovního ruchu v Peru (PENTUR) spočívá výjimečnost této země v její jedinečné kultuře, obrovské přírodní diverzitě, možnosti horských, ale i přímořských sportů, v existenci mnoha archeologických nalezišť a v deseti místech, která jsou zapsána na listině UNESCO.²⁶⁵

Následující část se proto bude zabývat současnou situací cestovního ruchu v Peru. Bude se přitom soustřeďovat na rozbor peruánské nabídky atraktivit nabízených turistům a následně

²⁶¹ HRALA, V., Geografie cestovního ruchu, VŠE Praha 1996, s. 11.

²⁶² MALÁ, V. a kolektiv, Základy cestovního ruchu, VŠE Praha 2002, str. 10.

²⁶³ Francie, Španělsko, Spojené státy Americké, Čína, Itálie, Velká Británie, Německo, Turecko, ...

²⁶⁴ „...in 1950, the top 15 destinations absorbed 98% of all international tourist arrivals, in 1970 the proportion was 75%, and this fell to 57% in 2007, reflecting the emergence of new destinations, many of them in developing countries.“ *Tourism Highlights*. UNWTO: 2008, s. 1.

²⁶⁵ Parque Nacional Río Abiseo, Parque Nacional Huascarán, Sitio arqueológico de Chavín, Zona arqueológica de Chan Chan, Centro Histórico de Lima, Santuario Histórico de Machu Picchu, Ciudad del Cusco, Líneas y geoglifos de Nasca y de Pampas de Jumana, Parque Nacional del Manu, Centro Histórico de Arequipa.

i na charakteristiku poptávky po nich pomocí jak peruánských, tak i evropských a severoamerických průvodců.

3.1 Charakteristika nabídky atraktivit cestovního ruchu v Peru

Cestovní ruch v Peru spadá pod Ministerstvo zahraničního obchodu a turismu (Ministerio de Comercio Exterior y Turismo, MINCETUR) a to pod Viceministerstvo cestovního ruchu (Viceministerio de Turismo) založeného v roce 1998. V rámci MINCETUR také působí Komise pro zvýšení exportu a cestovního ruchu v Peru (La Comisión de Promoción del Perú para la Exportación y el Turismo, PromPerú) zabývající se podporou a rozvojem exportu a cestovního ruchu v Peru. V oblasti cestovního ruchu má tato organizace za úkol průzkum trhu cestovního ruchu, a tím i získání základního přehledu o situaci v tomto odvětví pro schopnost lepšího uspokojování domácích, ale i zahraničních turistů. V plánování strategií rozvoje cestovního ruchu se PromPerú snaží o diverzifikaci nabídky tak, aby přilákala více turistů a především pak prodloužila jejich pobyt v Peru. Vše je spojeno se snahou jak o ochranu životního prostředí, tak i o ochranu peruánského kulturního dědictví.

Peru bylo Ministerstvem zahraničního obchodu a turismu a Viceministerstvem cestovního ruchu rozděleno z hlediska cestovního ruchu do tří turistických regionů a ty jsou dále děleny podle distriktů: severní (Norte: Tumbes, Piura, Lambayeque, La Libertad, Cajamarca, Amazonas, Loreto, San Martín), střední (Centro: Ancash, Lima, Callao, Junín, Huánuco, Pasco, Ucayali) a jižní (Sur: Huancavelica, Ica, Arequipa, Moquegua, Tacna, Puno, Ayacucho, Apurímac, Cusco, Madre de Díos). Současný plán pro rozvoj cestovního ruchu v Peru (Plan Estratégico Nacional de Turismo²⁶⁶), vytvořený rovněž výše uvedenými organizacemi pro období let 2008 – 2018, charakterizuje jednotlivé makroregiony takto:

Severní makroregion je nejméně navštěvovaný. Tato oblast však vlastní velký potenciál, který umožňuje rozvoj nabídky cestovního ruchu. Podle peruánského biologa a ekologa, Antonia Bracka, se zde nachází deset z jedenácti peruánských ekoregionů, z nichž čtyři se nacházejí jen v této oblasti. Jsou jimi tropické moře, suchý rovníkový les, páramo a tropický les Pacifiku. Tento region proto může nabídnout jak konvenční procházky přírodou a pozorování fauny a flóry, tak i rozsáhlá chráněná území jako je Pacaya-Samiria, Parque Nacional del Río Abiseo, Santuario Nacional Manglares de Tumbes, Área de Conservación

²⁶⁶ LÓPEZ, Ignacio Sariago, SANTILLÁN, Carlos García. *PENTUR 2008-18*. Síntesis para la puesta en operación. Lima: Viceministerio de turismo, 2008. [cit. 2009-4-4]. Dostupné z: [http://www.mincetur.gob.pe/newweb/Portals/0/PENTUR%20FINAL%20septiembre%20\(2\)%20\(4\).pdf](http://www.mincetur.gob.pe/newweb/Portals/0/PENTUR%20FINAL%20septiembre%20(2)%20(4).pdf).

Privada Abra Patricia, ... Nachází se tu také mnoho pláží, z nichž nejznámější jsou Máncora, Lobitos, Órganos, Cabo Blanco či Huanchaco. Sever však nabízí i kulturní vyžití v podobě muzeí, archeologie, gastronomie, agroturistiky, termálních pramenů či šamanismu.

Střední Peru vlastní pět z jedenácti ekoregionů, které tvoří tropický amazonský les, andská pohoří (Cordillera Blanca y Cordillera Negra, Pastoruri, Callejón de Huaylas, Cordillera Huayhuash), národní park El Parque Nacional Yanachaga Chemillén a přírodní rezervace La Reserva Comunal Yanasha. Z turistických aktivit je zde možné provozovat především trekking a tzv. andinismo²⁶⁷ v oblasti Huayuash a Callejón de Huaylas. Z kulturního hlediska se tu uplatňuje archeologie a agroturistika.

Nejnávštěvovanějším makroregionem je jižní makroregion. Rozprostírá se zde největší ekoregion Puna. Dále se tu nachází národní park Parque Nacional del Manu a přírodní rezervace La Reserva Nacional Tambopata, které jsou vhodné pro pozorování fauny a flóry. Pro adrenalinové sporty se tu nabízí například řeka Urubamba, incké cesty a kaňon Colca. Důraz je zde kladen především na kulturní dědictví, které láká mnohé návštěvníky.

PromPerú vytvořilo pro potřebu cestovního ruchu v rámci diverzifikace nabídky několik průvodců zaměřujících se na konkrétní zájmy turistů: architektonické dědictví předkolumbovských civilizací, pozorování přírodních krás, sportovní vyžití a zejména pak adrenalinové sporty, festivaly, gastronomii, hudbu a folklór. PromPerú myslelo i na handikepované osoby, pro něž sestavilo speciálního průvodce, který mapuje pět oblastí: Aguas Calientes, Cusco, Iquitos, Lima, Trujillo, které byly hodnoceny podle dostupnosti turistické infrastruktury s ohledem na různé druhy onemocnění. Tento projekt má také sloužit starším lidem, rodinám s dětmi či lidem s nadváhou apod.. Všechny tyto průvodci jsou dostupné široké veřejnosti na internetových stránkách PromPerú²⁶⁸ a některé přinášející podrobnější informace, jejichž autorem je rovněž PromPerú, je také možné nalézt na internetových stránkách portálu Go2Peru²⁶⁹ sloužícímu k plánování cestovních itinerářů po Peru.

Nabídka prezentovaná v těchto průvodcích se opírá o bohatou peruánskou historii a zejména pak o dobu předkolumbovskou a její dědictví. Dnešní nabídka tedy navazuje na zájmy cestovatelů, které sahají již na počátek 20. století, jak bylo zřejmé v předchozích kapitolách. V tomto případě je často zdůrazňován nezávislý vývoj někdejších peruánských civilizací, jejichž vyspělost je zde často srovnávána s kulturou starověkého Egypta. Jako

²⁶⁷ horolezectví (od pojmu alpinismus)

²⁶⁸ Dostupné 4. 5. 2008 na webových stránkách: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

²⁶⁹ Dostupné 4. 5. 2008 na webových stránkách: <http://www.go2peru.com/books/>.

příklad může sloužit objevení hrobu Pána ze Sipánu v roce 1987, kdy významnost tohoto objevu je přirovnávána k objevu Tutanchamonovy hrobky. Prezentací jednotlivých předkolumbovských civilizací a jejich staveb, na něž je specializován jeden z průvodců, se vedle slavné říše Inků PromPerú snaží o rozšíření turistova obzoru o další civilizace, které jsou hodné pozornosti. Přirovnává je proto k jiným starým americkým civilizacím jakými byli Mayové či Aztékové a zdůrazňuje jejich zemědělské a organizační schopnosti, jež hrály důležitou roli v získávání obživy na členitém peruánském území.

S bohatou historií je úzce spojena pestrá peruánská kultura, která tvoří základ dnešního cestovního ruchu v Peru. Míšení kultur předkolumbovských, španělských, čínských či afrických se odráží nejen v pestrosti obyvatel, ale i v charakteru původně křesťanských svátků, předkolumbovských rituálů, exotických hudebních nástrojů, hudbě, tanci či v umění. V posledních letech je zde také hojně prezentována jedinečnost peruánské gastronomie, spočívající v existenci velkého množství rozličných surovin, rozmanitosti jejich přípravy, ale i v její dosavadní neobjevenosti. V souvislosti s kulturou je v průvodcích patrné upřednostňování předkolumbovského období a jeho mýtů před obdobím koloniálním, což lze především pozorovat v souvislosti s výčty peruánských festivalů či s výrobou uměleckých předmětů, kde je důraz kladen především na předkolumbovský původ. I zde je patrné, že tyto snahy kopírují vývoj zájmu cestovatelů od 19. století.

Peru coby země první na světě v rozmanitosti ryb, motýlů a orchidejí, druhá v množství druhů ptáků, třetí v druzích savců a obojživelníků a čtvrtá na světě v biologické diverzitě, těží ze svého přírodního bohatství. Přispívá k tomu členité peruánské území, které se dělí na pobřeží (costa), sierra (hory) a selva (prales) a tím i poskytuje možnost uspokojení jakékoliv turistické poptávky. Jako jedno z největších lákadel PromPerú vyzdvihuje pozorování ptactva, pro jehož účely byly vytvořeny speciální turistické okruhy. Velkou část zde také představuje nabídka sportovních činností. Pro tuto sféru je v průvodcích nejvíce zastoupena oblast And, tedy oblast sierry, nabízející nejrůznější druhy sportovního vyžití, jakými jsou vysokohorská turistika, horolezectví či cyklistika. Andy jsou propagovány pomocí jejich zasněžených vrcholů, sopečných vulkánů, průzračných jezer, panoramatických výhledů, rozličné fauny a florey, mezi nimiž je často vyzdvihován kondor coby symbol And, vikuňa či jiné druhy fauny a flory, které je možné nalézt jen na území Peru. Mnoho atraktivit či aktivit pro uspokojení potřeb turistů je přesto prezentováno i ve zbývajících dvou oblastech Peru. Selva nabízí nešední zážitky v kontaktu turisty s divokou přírodou a s komunitami tamějších obyvatel. Druhá oblast, costa, je díky svým povětrnostním podmínkám v průvodcích prezentována především jako ráj pro surfaře. V poslední době je také věnována velká pozornost

adrenalinovým sportům jakými jsou rafting, horská cyklistika, paragliding, hang gliding, surfing, windsurfing, sandsurfing, let balónem, potápění či podvodní rybaření.

Průvodci se v případě přírodních krás snaží nalákat především na „turistickou nedotčenost“ míst a jejich poetiku. Doporučují tedy i místa vhodná pro pozorování východu či západu slunce nebo i místa hodící se pro pořádání picknicků. S podobným přístupem jsou prezentovány četné termální lázně, které PromPerú řadí, vedle gastronomie a pozorování ptactva, mezi jeden ze specifických druhů cestovního ruchu v Peru. Samostatnou část nabídky cestovního ruchu v Peru pak tvoří hlavní město Lima. Lima je prezentována jako kosmopolitní město, město mnoha tváří, nebo-li město starobylých pamětihodností, moderní kultury, nekončící zábavy, pohostinných lidí a výtečné kuchyně.

Zároveň s tvorbou nabídky je nutné myslet na její následky. Nekontrolovaný cestovní ruch vede dříve či později k narušování životního prostředí. Toto si již v roce 1980 uvědomovala Barkerová v souvislosti s národními parky a rezervacemi, která v článku pro *Geographical Review* upozornila na stoupající počet turistů: „Peruánské parky a rezervace nejsou pod tak intenzivním tlakem turistů ve srovnání s oblastmi Evropy a Severní Ameriky, ale návštěvnost stoupá. ... Existující stupeň návštěvnosti produkuje jen minimální možnost konfliktu mezi rekreací a ochranou. Nicméně, jsou zpracovávány plány pro zvládnutí předpokládaného tlaku.“²⁷⁰ Vedle životního prostředí je také třeba nezapomínat na ochranu původní kultury. Průvodci PromPerú byly proto vytvářeny v souladu se zásadami udržitelného rozvoje cestovního ruchu. Podle Světové organizace cestovního ruchu je to takový typ cestovního ruchu, „který řídí správu všech zdrojů takovým způsobem, že dovoluje uspokojit všechny ekonomické, sociální a estetické potřeby, udržet kulturní integritu, základní ekologické procesy, biologickou diverzitu a systémy, na kterých spočívá život.“²⁷¹ Pro potřebu udržitelného cestovního ruchu byl vytvořen jakýsi návod pro poskytovatele služeb v této oblasti nazvaný *Manual de Buenas Prácticas para Turismo Sostenible*²⁷², který má za úkol seznámit je s opatřeními či postupy při utváření produktů cestovního ruchu, které jsou šetrné k životnímu prostředí a zároveň z ekonomického hlediska

²⁷⁰ „Peruvian parks and reserves do not receive the intense visitor pressures that comparable areas of Europe and North America bear, but visitor use is increasing. ... Existing levels of visitation produce only limited potential for conflicts between recreational use and preservation. Plans, however, are being developed to handle anticipated pressures.“ BARKER, Mary L. *National Parks, Conservation*, ... s. 10.

²⁷¹ “que conduce a la gestión de todos los recursos de tal forma que permita satisfacer todas las necesidades económicas, sociales y estéticas, mantener la integridad cultural, los procesos ecológicos esenciales, la diversidad biológica y los sistemas que apoyan la vida”. *Manual de Buenas Prácticas para Turismo Sostenible*. Lima: PromPerú, APTAE, 2007, s. 6. [cit. 2009-5-4]. Dostupné z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

²⁷² *Manual de Buenas Prácticas para Turismo Sostenible*. Lima: PromPerú, APTAE, 2007, [cit. 2006-5-4] Dostupné z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

výhodnější. Jako příklad lze uvést využití sluneční energie, správné hospodaření s vodními zdroji či preference využití místních produktů, jak zemědělských, tak i řemeslných. S udržitelným cestovním ruchem je spojena ekoturistika a venkovská turistika, fenomén posledních let. Ekoturistika je: „zodpovědné cestování do přírodních oblastí, které je šetrné k životnímu prostředí a zlepšuje životní podmínky místních obyvatel.“²⁷³ Venkovská turistika v sobě kombinuje šetrný způsob cestování s bezprostředním kontaktem s venkovským obyvatelstvem, tak aby nebyla narušena jeho integrita. Turisté jsou ubytováni v domcích vesničanů, kde se zároveň i stravují, čímž se dostávají do přímého kontaktu s místními obyvateli a jejich kulturou. V případě takovéto turistiky si lze vyzkoušet každodenní činnosti obyvatel jako například výrobu keramiky, tkaní látek, práce na poli, pastvu dobytka nebo přípravu typických pokrmů. Tato Peruánci nazývaná „živá kultura“ (cultura viva) také zahrnuje účast na festivalech či rozličných indiánských rituálech.

Celou nabídkou se také prolíná snaha představit Peru jako bezpečnou destinaci. V případě materiálně technické základny se zdůrazňuje existence ubytovacích zařízení vyšších kvalit a lahodné peruánské pokrmy. Stejně tak i obyvatelstvo je v průvodcích vykreslováno jako přátelské a vždy ochotné pomoci. V případě nemoci je zmiňována jen vysokohorská nemoc sorroche, s níž se již od nepaměti potýká každý cestovatel, který se vydá do andské oblasti.

3.2 Charakteristika zahraniční poptávky po atraktivitách cestovního ruchu v Peru

Plán PENTUR charakterizuje poptávku po cestovním ruchu podle dokumentu nazvaném *Perfil del Turista Extranjero 2007*²⁷⁴: „...nejvyšší procento peruánských aktuálních a potenciálních turistů se zajímá o realizaci aktivit odlišných segmentů (multisegmentů), to znamená kombinování kultury a přírody. Hlavním zprostředkovatelem informací je Internet a hledají cesty s aktivní účastí, nechtějí být turisty, kteří sledují z okna, nýbrž ti, kteří hledají nové zážitky a aktivity. Přijíždějící turista je z poloviny případů latinoameričan, ačkoliv tu je

²⁷³ „...responsible travel to natural areas that conserves the environment and improves the well-being of local people.“ The International Ecotourism Society, 1990, Viz. [cit. 2009-6-4] http://www.toes.ca/assets/files/TIES_&_Ecotourism_Description_English%5B1%5D.pdf.

²⁷⁴ *Perfil del Turista Extranjero 2007*. Lima: PromPerú, 2007. Dostupné 4. 4. 2009 na [www: http://www.scribd.com/doc/14259589/Perfil-de-turista-extranjero-al-Peru](http://www.scribd.com/doc/14259589/Perfil-de-turista-extranjero-al-Peru).

tendence upřednostňovat trh Spojených států, Spojeného království, Japonska, Francie, Německa a Španělska, jako prioritní trhy.²⁷⁵

Tato část bude analyzovat poptávku po atraktivitách cestovního ruchu právě u této druhé skupiny turistů a to na základě dostupných evropských či severoamerických knižních průvodců po Peru. Bude se jednat o průvodce z nakladatelství Lonely Planet²⁷⁶, Let's Go Travel Guide²⁷⁷, Rough Guide²⁷⁸, Merian²⁷⁹ a Stefan Loose Travel Handbücher²⁸⁰.

Podle těchto knižních průvodců lze říci, že zahraniční nabídka atraktivit zasahuje do téměř všech oblastí Peru. V podstatě se neliší od míst, které navštěvovali cestovatelé ve 20. století. Mezi hlavní oblasti zájmů průvodců tedy spadá v jižním regionu zejména oblast Cuzca a jeho okolí, kde se největší pozornosti i nadále těší ruiny Machu Picchu. Nabídka tohoto regionu dále zahrnuje jezero Titicacu a Arequipu, její pobřeží a blízký kaňon Colca. Centrálnímu Peru i nadále vládne hlavní město Lima, která zde opět nabývá na významu a je obvykle řazeno hned na první stránky průvodců, což je logické vzhledem k tomu, že většina turistů²⁸¹ využívá k cestě do Peru letecké dopravy. Ve středním regionu je propagována cesta do horské oblasti La Oroya a nově pak cesta do pohoří Cordillera Blanca s nejvyšší horou Peru Huascaránem (6 768 m. n. m.), rájem pro horolezce. Severní části Peru jednoznačně dominuje amazonský prales.

Hlavní snahou těchto knižních průvodců je propagovat Peru jako destinaci „s tisícem různých světů“²⁸², které nabízejí vyžití pro každého turistu a to během celého roku. Důraz je kladen na turisty dosud neobjevená místa, která zůstávají nenarušená moderní dobou, kde je možné se setkat s prostým životem obyvatel a poznat tamější přírodní krásy.

I v tomto případě dochází k vyzdvihování peruánského kulturního dědictví s důrazem na předkolumbovské stavby, kde nechybí ani samostatné pasáže o historii, organizaci a dobytí říše Inků. Také zde je koloniální doba chápána jako doba španělské okupace Peru a útisk

²⁷⁵ „...el mayor porcentaje de turistas actuales y potenciales del Perú están interesados en realizar actividades de diferentes segmentos (multisegmento), es decir combinando cultura y naturaleza. El principal medio de información es internet y buscan viajes participativos, no quieren ser turistas que observan desde la ventana sino que buscan experiencias y actividades nuevas. El turista receptivo es en la mitad de los casos latinoamericano, aunque las tendencias están favoreciendo el mercado de EE.UU., Reino Unido, Japón, Francia, Alemania y España, como mercados prioritarios.“ *PENTUR 2008-18*. ... s. 34 – 35.

²⁷⁶ BENSON, Sara. HELLANDER, Paul, WLODARSKI, Rafael. *Peru*. 6.vyd. United Kingdom: Lonely Planet, 2007.

²⁷⁷ ISAACSON, Ashley E., CROUSE, Lindsay. E. *Let's Go. Peru, Ecuador & Bolivia*, 1.vyd. London: Macmillan, 2003.

²⁷⁸ DILWYN, Jenkins. *Peru*. 6.vyd. United Kingdom: Rough Guide, 2006.

²⁷⁹ HANE, Günter. *Peru*. 1. vyd. München: Merian, 2007.

²⁸⁰ HERRMANN, Frank. *Peru, Westbolivien*. 1.vyd. Köln: Stefan Loose Travel Handbücher, 2004.

²⁸¹ V roce 2007 tvořil podíl turistů, kteří pro cestu do Peru využili leteckou dopravu 57 %. In. *Perfil del Turista Extranjero 2007*. ... s. 5.

²⁸² HANE, Günter. *Peru*. 1. vyd. München: Merian, 2007, s. 11.

a vykořisťování obyvatel této země. Přes toto zaujetí pro předkolumbovské kultury a negativní pohled na koloniální období není v průvodcích opomíjena koloniální architektura, kde je především obdivováno splnutí španělské architektury s indiánskými prvky. S kulturou související peruánská kuchyně je opět doporučována na základě její velké rozmanitosti chutí. Pozornost je věnována zejména typickému pokrmu seviche, cui či alkoholickým nápojům, jakými jsou pisco a chicha. Nově se tu poukazuje na velmi rozšířenou Inca colu a čaj z kokových lístků pomáhající pro překonání vysokohorské nemoci sorroche.

Ve stejné míře je propagována peruánská příroda opět s důrazem na obrovskou živočišnou a rostlinou diverzitu a nedotčenost. Hlavním lákadlem turistů tu je návštěva Amazonie nebo šestitisícových vrcholů And. Andy jsou zde vykresleny mimo jiné v souvislosti s outdoorovými sporty s patřičnou dávkou adrenalinu. Jsou jimi trekking, horolezectví, vysokohorská cyklistika, rafting či jízda v kajaku. Mezi dalšími nabízenými sportovními aktivitami, tentokrát na peruánském pobřeží, dominují windsurfing, sandboarding nebo paragliding. Této peruánské nabídce sportovního vyžití je často vytýkáno nedostatečné či spíše zastaralé vybavení a nízká kvalifikace peruánských průvodců a instruktorů. Bezpečnost je zde proto hojně diskutovaným tématem.

Na rozdíl od peruánských průvodců se v těchto průvodcích zahraničních nachází mnoho rad z hlediska prevence očkování proti některým druhům nemocí, nutnosti dodržování hygienických zásad nebo bezpečnosti na cestách. Průvodci neopomíjejí ani zdůraznit existenci teroristické organizace Světlé stezky (Sendero Luminoso).

Celkově průvodci Peru hodnotí jako zemi spíše pro nenáročné turisty, neboť turistická infrastruktura na vyšší úrovni existuje jen v turistických centrech, tedy hlavně v Limě a v Cuzcu. Na druhé straně připouští možnost cestování po Peru pro rodiny s dětmi, handicapované lidi, ale i samotné ženy. Avšak vždy s velkou obezřetností a s podporou ochotných peruánských obyvatel.

Shrnutí

Nabídka i poptávka po atraktivitách cestovního ruchu se v mnoha oblastech shoduje. Obojí se zaměřuje především na využívání obrovského kulturního dědictví a zvláště pak na indiánskou kulturu, kde stále dominuje kultura říše Inků. Zde je často upozorňováno na nově objevené, rozmanité chutě peruánské kuchyně. Průvodci se dále soustředují na nepřeborné přírodní bohatství, které je v mnoha případech využíváno v souvislosti s adrenalinovými sporty.

Nabídka peruánských průvodců se snaží především o souměrnější rozmístění poptávky a zároveň o prodloužení doby pobytu turistů v zemi prostřednictvím tvorby nových produktů v méně navštěvovaných oblastech Peru. Nové destinace a produkty cestovního ruchu mají vyjít vstříc požadavkům stále náročnější klientele, která odmítá tradiční cestování s průvodci po známých trasách, a která spíše touží po aktivní účasti na poznávání země. Vedle hlavních atraktivit jako je poznávání kultury a přírodních krás se proto turistům nabízí vyžití prostřednictvím adrenalinových sportů, turistiky zaměřené na pozorování ptactva, koupelí v termálních pramenech a v nemalé míře i prostřednictvím bohatosti peruánské gastronomie. Vše je vytvářeno v souladu se snahou o ochranu životního prostředí.

Kromě již zmíněných adrenalinových sportů a gastronomie, nenabízí zahraniční průvodci další specifické aktivity. Výjimku tvoří jen zmínky o možnostech jazykových kurzů. Zvláštní důraz je zde také kladen na dodržování bezpečnostních pravidel při cestování.

4. Analýza cestovního ruchu v Peru

Zatímco předchozí kapitola charakterizovala současnou nabídku cestovního ruchu Peru a porovnávala ji se zahraniční poptávkou, bude následující část hodnotit současnou situaci v peruánském příjezdovém cestovním ruchu²⁸³ tentokrát z jiného úhlu, a to pomocí statistických údajů. Bude tedy sledovat jeho dosavadní vývoj a současný stav. Kapitola bude dále analyzovat postavení příjezdového cestovního ruchu v Peru v rámci regionu Amerika a v rámci světových regionů cestovního ruchu. Její poslední část se pak bude zabývat možnostmi budoucího vývoje příjezdového cestovního ruchu v Peru. Cílem této kapitoly je proto poskytnout ucelený pohled na vývoj, současný stav a předpokládaný budoucí vývoj příjezdového cestovního ruchu v Peru.

Tato kapitola pracuje především se statistikami Světové organizace cestovního ruchu (United Nation World Tourism Organization, UNWTO), se statistikami Ministerstva zahraničních věcí a turismu v Peru (MINCETUR) a se statistikami organizace BADATUR²⁸⁴ (Base de Datos Turísticos del Perú), zabývajícími se analýzou dat peruánského cestovního ruchu. UNWTO využívá pojmů vytvořených v roce 1993 Statistickou komisí OSN právě pro účely jednotných statistik cestovního ruchu, podle nichž se řídí i další zmiňované organizace:

Cestovní ruch (tourism): „činnost osoby, cestující na přechodnou dobu do místa mimo její běžné životní prostředí (mimo místo trvalého bydliště) a to na dobu kratší než je stanovena (u mezinárodního cestovního ruchu tato doba činí 1 rok, u domácího cestovního ruchu 6 měsíců), přičemž hlavní účel její cesty je jiný, než vykonávání výdělečné činnosti v navštíveném místě.“²⁸⁵

Turista (tourist) (v mezinárodním cestovním ruchu): „osoba, která cestuje do jiné země než v níž má své trvalé bydliště, na dobu zahrnující alespoň jedno přenocování, avšak ne delší jednoho roku, přičemž hlavní účel její cesty je jiný, než vykonávání výdělečné činnosti v navštívené zemi.“²⁸⁶

Důležitou součástí tu jsou také již zmiňované dokumenty *Perfil de turista extranjero*, vydaný v roce 2007 organizací PromPerú, který charakterizuje příjezdový cestovní ruch v Peru, a strategický plán rozvoje cestovního ruchu v Peru *Plan Estratégico Nacional de Turismo 2008-18* sestavený Viceministerstvem cestovního ruchu.

²⁸³ Příjezdový cestovní ruch (incoming tourism): „...rozumíme jím aktivity spojené s příjezdem zahraničních osob do dané země; z pohledu platební bilance znamená příjezdový cestovní ruch přínos, je proto nazýván aktivním cestovním ruchem...“ ČERTÍK, M. a kolektiv autorů. Cestovní ruch. Vývoj, organizace a řízení. Praha: OFF, s. r. o., 2001, s. 17.

²⁸⁴ [cit. 2009-6-12]. Dostupné z: <http://badatur.turismo.usmp.edu.pe/a0presen/presentacion.php>.

²⁸⁵ Malá V. a kolektiv, Základy cestovního ruchu, VŠE Praha 2002, str. 10

²⁸⁶ Malá V. a kolektiv, Základy cestovního ruchu, VŠE v Praze 2002, str. 12

4.1 Předchozí vývoj a současný stav cestovního ruchu v Peru

4.1.1 Mezinárodní příjezdy turistů do Peru

Přehled vývoje příjezdového cestovního ruchu v Peru mezi lety 1988 – 2008 poskytuje tabulka č. 1.

Tabulka č. 1

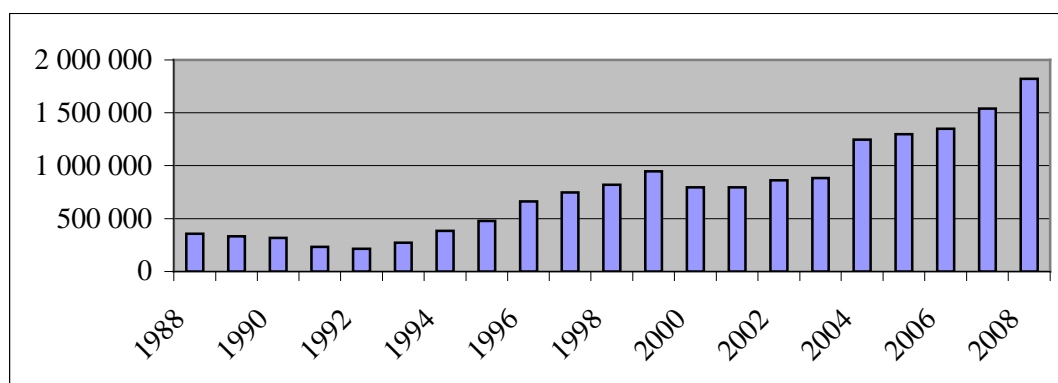
Mezinárodní příjezdy turistů do Peru v letech 1988 - 2008

Rok	Mezinárodní příjezdy turistů	Průměrný roční přírůstek (%)
1988	359 000	/
1989	334 000	-6,96
1990	316 871	-5,13
1991	232 012	-26,78
1992	216 534	-6,67
1993	271 901	25,57
1994	386 120	42,01
1995	479 231	24,11
1996	662 736	38,29
1997	746 599	12,65
1998	819 530	9,77
1999	944 000	15,19
2000	793 183	-15,98
2001	792 466	-0,09
2002	859 379	8,44
2003	881 010	2,52
2004	1 244 608	41,27
2005	1 296 010	4,13
2006	1 347 850	4,00
2007	1 540 107	14,26
2008	1 822 358	18,33

Pramen: BADATUR

Graf č. 1

Mezinárodní příjezdy turistů do Peru v letech 1988 - 2008

Pramen: BADATUR

Mezinárodní příjezdy do Peru se podle tabulky č. 1 v letech 1988 - 2008 více jak zpětinásobily. I přes časté výkyvy, činil průměrný roční přírůstek mezinárodních příjezdů 10 %. Od roku 2007, kdy příjezdy do Peru začaly opět růst v kladných hodnotách, se do roku 2008 průměrný roční přírůstek zvýšil dokonce o 13 %.

V roce 2008 Peru zaznamenalo podle BADATUR rekordních 1 822 358 příjezdů zahraničních turistů, což bylo o 18 % více, než v roce 2007. Tento nárůst turistů nutí stát k lepšímu rozmístění nabídky, což vede k úsilí „...rozvíjet speciální cestovní zájmy – jako je venkovský cestovní ruch, pozorování ptactva, gastronomie, surfování, dostat se do netradičních míst a zajištění lepší distribuci příjmů z cestovního ruchu lidem...“²⁸⁷ Tabulka č. 2 dále charakterizuje příjezdový cestovní ruch v Peru z hlediska zdrojových regionů.

Tabulka č. 2

Mezinárodní příjezdy turistů do Peru v letech 2004-2008 podle světových regionů

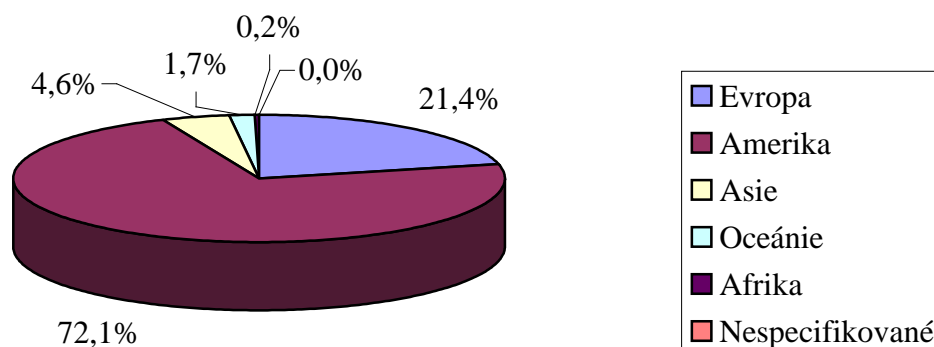
Regiony	Mezinárodní příjezdy turistů					Podíl 2008 (%)	Průměrný roční přírůstek 08/04 (%)
	2004	2005	2006	2007	2008		
Evropa	272 160	330 338	342 330	384 725	416 290	21,4	53,0
Španělsko	43 023	58 785	62 289	63 371	74 196	3,8	72,5
Velká Británie	49 396	58 712	59 876	66 488	65 800	3,4	33,2
Francie	43 848	52 050	53 518	58 713	62 901	3,2	43,5
Německo	34 846	42 565	42 663	49 312	50 737	2,6	45,6
Amerika	928 818	1 066 044	1 190 018	1 314 723	1 405 302	72,1	51,3
Severní Amerika	292 910	355 135	365 492	392 839	449 448	23,1	53,4
USA	243 790	293 241	297 317	321 597	370 945	19,0	52,2
Střední Amerika	18 610	24 017	24 853	27 419	29 463	1,5	58,3
Jižní Amerika	617 298	686 892	799 673	894 465	926 391	47,5	50,1
Chile	301 024	338 629	415 106	464 678	445 590	22,9	48,0
Ekvádor	110 294	100 808	111 239	118 625	126 852	6,5	15,0
Argentina	46 035	56 232	63 543	77 712	90 914	4,7	97,5
Bolívie	65 906	71 718	84 068	86 335	85 245	4,4	29,3
Asie	52 584	61 557	68 562	77 421	88 891	4,6	69,0
Japonsko	27 326	32 553	33 925	38 424	42 745	2,2	56,4
Oceánie	19 375	19 375	26 275	30 037	33 765	1,7	74,3
Afrika	2 772	3 420	3 106	3 847	3 491	0,2	25,9
Nespecifikované	930	1 374	4 454	1 631	921	0,0	-1,0
Celkem	1 276 638	1 486 502	1 634 745	1 812 384	1 948 660	100,0	52,6

Pramen: MINCETUR

²⁸⁷ „...desarrollar intereses especiales de viaje —como el turismo rural comunitario, observación de aves, gastronomía, surf—, llegando a espacios no tradicionales y asegurando una mejor distribución de los ingresos por turismo hacia la población...“ PENTUR, s. 18.

Graf č. 2

Mezinárodní příjezdy turistů do Peru v roce 2008 podle světových regionů a amerických subregionů

Pramen: MINCETUR, PromPeru

Hlavním zdrojovým regionem Peru je podle údajů tabulky č. 2 region Amerika, z kterého v roce 2008 přijelo 1 405 302 turistů. Tyto příjezdy se podílejí na peruánském příjezdovém cestovním ruchu 72,1 %. Druhý největší podíl měla Evropa (23 %). Velký přírůstek příjezdů v těchto letech Peru zaznamenalo u turistů z regionů Oceánie a Asie.

V rámci amerického regionu tvoří dominantní postavení turisté ze subregionu Jižní Amerika, jejichž příjezdy představovaly v roce 2008 47,5 %. Nejvíce turistů v tomto roce přijíždělo z Chile (22,9 %), Ekvádoru (6,5 %), Argentiny (4,7 %) a Bolívie (4,4 %). Druhou nejdůležitější zdrojovou zemí v regionu Amerika byly Spojené státy, odkud ve stejném roce pocházelo 19 % turistů.

Z hlediska zemí ostatních regionů měly významný podíl na příjezdech do Peru i destinace Španělsko, Velká Británie, Francie, jejichž podíl v roce 2008 přesahoval 3 %. Především pak u Španělska byl v tomto období pozorován vysoký meziroční růst počtu turistů směřujících do Peru. Z asijského regionu převládali turisté z Japonska.

4.1.2 Charakteristika dnešního zahraničního turisty směřujícího do Peru

Již od roku 1998 zpracovává organizace PromPerú studii nazvanou *Perfil de turista extranjero*²⁸⁸, která charakterizuje stav příjezdového cestovního ruchu v Peru na základě průzkumu pomocí dotazníků na třech hlavních výjezdových místech, na letišti Jorge Cháveze, Tacně a v Punu. Cílem průzkumu je zjistit poptávku po cestovního ruchu pro pružnější přizpůsobení peruánské nabídky. Výsledky poslední studie²⁸⁹ pro rok 2007 ukazují:

Jako zdroj informací a stejně tak i zprostředkovatel ubytování a dopravy byl v roce 2007 využíván zejména Internet. Cestovní kanceláře a agentury v tomto případě měly jen 24% podíl. Převažujícím motivem cesty byla dovolená (59 %). Následovaly obchodní cesty a návštěvy rodiny či přátel. Většina turistů směřovala na mezinárodní letiště Jorge Cháveze v Limě (57 %). Dále byly využívány přechody v Tacně (26 %), Punu (8 %) a Tumbesu (6 %). Ostatní přechody (Piura, Callao, ...) zaznamenaly pouhých 3 % z celkového počtu příjíždějících turistů. Většina těchto cest byla směřována výhradně do Peru. Pakliže turisté při této cestě plánovali navštívit i do dalších zemí Jižní Ameriky pak převládala návštěva Chile a Bolívie. Nejnavštěvovanějšími místy byly Lima, Cuzco a Machu Picchu, Valle Sagrado, Tacna, Puno, Arequipa či Nazca. Hlavním cílem cest do Peru bylo poznávání měst a peruánské kultury. Jen polovina turistů do Peru přijela za poznáváním přírody. Na druhé straně již 20 % turistů dokázaly zaujmout nové druhy cestovního ruchu jako jsou „adrenalinové sporty“ či „živé kultury“.

O těchto nových turistických produktech hovoří i Strategický plán rozvoje cestovního ruchu v Peru pro roky 2008 – 2018, PENTUR: „...39 % turistů vyhledává aktivity spojené se specifickými nebo multitematickými rysy spojenými s zážitky („živé kultury“), zatímco ostatní se zajímají o návštěvu ikon tradičních okruhů.“²⁹⁰

Moderní turista je proto viděn jako ten, který nevyhledává jen tradiční centra cestovního ruchu, ale snaží se sám aktivně podílet na cestování (živé kultury, ekoturistika, adrenalinové sporty) a tím blíže poznat Peru a jeho kulturu. Cestovní ruch se tedy začíná orientovat na zážitky.

²⁸⁸ *Perfil zahraničního turisty*

²⁸⁹ *Perfil del turista extranjero*. Lima: PromPerú, 2007. [cit. 2009-6-25] Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/14259589/Perfil-de-turista-extranjero-al-Peru>.

²⁹⁰ „...el 39% de los turistas busca actividades relacionadas a nichos específicos o multitemáticos ligados a experiencias (vivenciales), mientras que el resto se interesa por visitar iconos en circuitos tradicionales.“ LÓPEZ, Ignacio Sariago, SANTILLÁN, Carlos García. *PENTUR 2008-18*. Síntesis para la puesta en operación. Lima: Viceministerio de turismo, 2008, s. 23. [cit. 2009-4-4]. Dostupné 4. 4. 2009 na [www: http://www.mincetur.gob.pe/newweb/Portals/0/PENTUR%20FINAL%20s%20septiembre%20\(2\)%20\(4\).pdf](http://www.mincetur.gob.pe/newweb/Portals/0/PENTUR%20FINAL%20s%20septiembre%20(2)%20(4).pdf).

4.1.3 Služby cestovního ruchu

Oblast služeb cestovního ruchu (ubytování, stravování) se v poslední době zlepšuje, avšak Peru se stále ještě musí potýkat jak s nedostatečným množstvím, tak i s nedostatečnou kvalitou těchto služeb. Podle charakteristiky cestovního ruchu v Peru zahrnuté v plánu PENTUR se v severním regionu nachází 24 % hotelových zařízení a 28 % jiných ubytovacích zařízení. Jižní region má nejvíce ubytovacích zařízení co do jejich počtu a kvality (28 % hotelových zařízení a 38 % kategorizovaných ubytování). Jejich největší koncentrace je v oblasti Cuzca a Arequipy. Nejméně ubytovacích kapacit má střední region. Problém v oblasti služeb cestovního ruchu tvoří také nedostatek kvalifikovaných pracovních sil.

4.1.4 Bilance cestovního ruchu

Z hlediska příjmů je dnes cestovní ruch důležitou součástí národních ekonomik, neboť příjmy z cestovního ruchu mají pozitivní vliv na salda platebních bilancí států. „Jedná se o bilanci veškerých příjmů a výdajů souvisejících s pohybem zboží a služeb, resp. s kapitálovými aktivitami. ... Kromě významného podílu devizových příjmů pro platební bilanci přispívá cestovní ruch i do příjmů státních a místních rozpočtů.“²⁹¹ Podle BADATUR se cestovní ruch v Peru v roce 2008 podílel na HDP 4,54 %.

Tabulka č. 3 poskytuje přehled vývoje platební bilance cestovního ruchu v Peru v letech 1990-2005.

Tabulka č. 3

Bilance cestovního ruchu Peru (v milionech USD)

	1990	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Změna 05/90 (%)
Příjmy	217,0	428,0	837,0	963,0	1142,0	1308,0	1383,0	1854,0	2380,0	996,8
Výdaje	295,0	297,0	423,0	641,0	643,0	752,0	756,0	1042,0	1275,0	332,2
Saldo	-78,0	131,0	414,0	322,0	499,0	556,0	627,0	812,0	1105,0	-1516,7
Změna (%)	-	-267,9	216,0	-22,2	55,0	11,4	12,8	29,5	36,1	-

Pramen: Tourism Market Trends 2006, BADATUR

Příjmy z cestovního ruchu v Peru od roku 1990 neustále narůstají. V roce 2008 tyto příjmy činily 2 380 milionů USD, tedy téměř desetinásobek hodnoty z roku 1990, na rozdíl od výdajů, které se zvýšily o 332,2 %.

²⁹¹ ČERTÍK, M. a kolektiv autorů. Cestovní ruch. Vývoj, organizace a řízení. Praha: OFF, s. r. o., 2001, s. 39 a 41.

Saldo bilance cestovního ruchu Peru vykazuje od roku 1995 kladné hodnoty, což Peru staví do příjímající pozice, tzn., že příjezdový cestovní ruch převažuje nad cestovním ruchem výjezdovým.

Shrnutí

S ohledem na dosavadní 13 % průměrný roční přírůstek v oblasti zahraničních příjezdů turistů do Peru, lze říci, že cestovní ruch se v Peru velmi dynamicky rozvíjí. V příjezdech podle kontinentů jednoznačně dominuje region Amerika, přičemž nejvíce příjezdů generuje subregion Jižní Amerika.

Se stoupajícími příjezdy stoupají i příjmy z cestovního ruchu, proto i saldo bilance cestovního ruchu zaznamenává již dlouhodobě kladné hodnoty. Na základě těchto údajů lze tedy Peru charakterizovat jako příjímající destinaci.

Centrem cestovního ruchu v Peru i nadále zůstává oblast Limy a Cuzca s posvátným údolím, avšak k těmto tradičním střediskům kulturního cestovního ruchu se pozvolna přidává cestovní ruch zážitkový. Stále zde však chybí dostatečné množství kvalifikovaných pracovních sil.

Podle Barometru z ledna roku 2009 má Peru v současné době „...nejrychleji rostoucí ekonomiku v Jižní Americe. Cestovní ruch prosperuje (+12% během září), s mnoha novými investicemi a efektivní vládní podporou.“²⁹² Otázkou však zůstává budoucí vývoj nyní světové ekonomické krize, která již v roce 2008 měla velký vliv na růst mezinárodních příjezdů. „Destinace po celém světě trpěly snížením poptávky na hlavních zdrojových trzích. S výjimkou Afriky a obou, Střední i Jižní Ameriky, které dohromady vykázaly pozitivní výsledky v rozpětí od 3-5 %.“²⁹³

²⁹² „...the fastest growing economy in South America. Tourism is prospering (+12% through September), with lots of new investments and effective government support.“ *Barometer*. No 1., Madrid: UNWTO, leden 2009, vol. 7, no. 1, s. 29. [cit. 2009-6-25]. Dostupné z: <http://www.unwto.org/UNWTOBarometer09.pdf>.

²⁹³ „Destinations all around the world have suffered from a decrease in demand in major source markets. With the exception of Africa and both Central and South America, who all posted positive results in the range of 3-5%.“ *World Tourism in the Face of the Global Economic Crisis*. Madrid: UNWTO, 12. květen 2009, [cit. 2009-7-1]. Dostupné z: http://www.unwto.org/media/news/en/press_det.php?id=4181&idioma=E.

4.2 Postavení cestovního ruchu Peru v rámci světa a v rámci amerického regionu

Pro statistické účely byl svět rozdělen organizací UNWTO do 5 regionů cestovního ruchu: Evropa, Amerika, Východní Asie a Pacifik, Blízký Východ a Afrika. Tyto se dále dělí na jednotlivé subregiony. V případě amerického regionu se jedná o subregiony: Severní Amerika, Karibik, Střední Amerika a Jižní Amerika. V rámci všech těchto světových regionů a subregionů²⁹⁴ se sledují statistické údaje o cestovním ruchu.

Ke zpracování této kapitoly byly použity statistiky UNWTO: Tourism Highlights 2008 a Tourism Market Trends - Americas 2006. Je třeba poznamenat, že některé číselné řady těchto statistik nejsou kompletní.

Podle UNWTO Peru spadá do regionu Amerika a dále do subregionu Jižní Amerika. Následující tabulka č. 4 zachycuje mezinárodní příjezdy turistů do světových regionů a do amerických subregionů v letech 1990-2007.

Tabulka č. 4

Mezinárodní příjezdy turistů do světových regionů a amerických subregionů v letech 1990-2007

Regiony, americké subregiony	Mezinárodní příjezdy turistů (v milionech)						Podíl (%) 2007	Průměrný roční přírůstek 07/90(%)
	1990	1995	2000	2005	2006	2007		
Svět	436,0	536,0	683,0	803,0	847,0	903,0	100,0	4,1
Evropa	262,6	311,3	393,5	440,3	462,2	484,4	53,6	3,0
Asie a Pacifik	55,8	81,8	109,3	154,6	167,0	184,3	20,4	7,8
Amerika	92,8	109,0	128,2	133,4	135,8	142,5	15,8	1,5
Severní Amerika	71,7	80,7	91,5	89,9	90,6	95,3	10,6	0,6
Karibik	11,4	14,0	17,1	18,8	19,4	19,5	2,2	1,9
Střední Amerika	1,9	2,6	4,3	6,4	7,1	7,7	0,9	8,6
Jižní Amerika	7,7	11,7	15,3	18,2	18,7	19,9	2,2	3,9
Peru	0,3	0,5	0,8	1,5	1,6	1,8	0,2	29,4
Afrika	15,2	20,1	27,9	37,3	41,4	44,4	4,9	6,9
Střední Východ	9,6	13,7	24,4	37,8	40,9	47,6	5,3	10,0

Pramen: Highlights 2008, Tourism Market Trends 2006

²⁹⁴ Přehled regionů cestovního ruchu a jejich subregionů je uveden v příloze č. 3

V roce 2007 cestovní ruch zaznamenal 903 milionů mezinárodních příjezdů turistů z čehož 53,6 % turistů směřovalo do regionu Evropa. Z tohoto hlediska byl region Amerika s podílem 15,8 % na třetí pozici za regionem Asie a Pacifik, který jej předstihl po roce 2000, neboť průměrný přírůstek regionu Amerika byl v těchto letech nejnižší.

Americkému regionu v souvislosti s mezinárodními příjezdy turistů vévodí subregion Severní Amerika, který se na světovém cestovním ruchu podílí 10,6 %, avšak jeho průměrné roční přírůstky jsou nejnižší. Další americké subregiony, Karibik a Jižní Amerika se na cestovním ruchu podílí 2,2 %. Velmi malé procento mezinárodních příjezdů (0,9 %) zaznamenal v tomto období subregion Střední Amerika. Nicméně se jedná o nejdynamičtěji se rozvíjející americký subregion. Z hlediska dynamiky růstu se Jižní Amerika s průměrným ročním přírůstkem 3,9 % řadí hned za subregion Střední Amerika.

Podíl Peru na mezinárodních příjezdech turistů v rámci světa činil v roce 2007 0,2 %, jeho průměrný roční přírůstek byl však v tomto období velmi vysoký. Bližší údaje o Americkém regionu a jeho nejnavštěvovanějších destinacích přináší tabulka č. 5. Zde se statistické údaje liší vzhledem k tomu, že některé země poskytují namísto údajů o mezinárodních příjezdech turistů²⁹⁵ na hranicích, údaje o mezinárodních příjezdech návštěvníků (*visitors*)²⁹⁶ na hranicích. Pakliže země zaznamenává počet návštěvníků, znamená to, že hodnoty zahrnují jak turisty²⁹⁷, tak i jednodenní návštěvníky (*same-day visitors*).

²⁹⁵ Turisté se budou v tabulkách, podle statistiky Highlights 2008, označovat zkratkou TF (International tourist arrivals at frontiers).

²⁹⁶ Návštěvníci se budou v tabulkách, podle statistiky Highlights 2008, označovat zkratkou VF (International visitor arrivals at frontiers).

²⁹⁷ Viz poznámka č. 2.

Tabulka č. 5

**Mezinárodní příjezdy turistů do regionu Amerika a jeho subregionů v letech
1995-2007**

Hlavní destinace regionu Amerika		Mezinárodní příjezdy turistů Průměrný roční přírůstek 00-07 (v milionech)						Podíl 2007 (%)	Průměrný roční přírůstek 07/90 (%)	Průměrný roční přírůstek 07/05 (%)	Změna 07/90 (%)
		1990	1995	2000	2005	2006	2007				
Amerika	-	92,8	109,0	128,2	133,4	135,8	142,5	100,0	3,2	2,2	53,6
Severní Amerika	-	71,7	80,7	91,5	89,9	90,6	95,3	66,9	1,9	2,0	32,9
Kanada	TF	15,2	17,0	19,6	18,8	18,3	17,9	12,6	1,0	-1,6	17,8
Mexiko	TF	17,2	20,2	20,6	21,9	21,4	21,4	15,0	1,4	-0,9	24,4
USA	TF	39,4	43,5	51,2	49,2	51,0	56,0	39,3	2,5	4,6	42,1
Karibik	-	11,4	14,0	17,1	18,8	19,4	19,5	13,7	4,2	1,2	71,1
Bahama	TF	1,6	1,6	1,5	1,6	1,6	1,5	1,1	-0,4	-2,1	-6,3
Dominikánská republika	TF	1,3	1,8	3,0	3,7	4,0	4,0	2,8	12,2	2,7	207,7
Jamajka	TF	1,0	1,1	1,3	1,5	1,7	1,7	1,2	4,1	4,4	70,0
Kuba	TF	0,3	0,7	1,7	2,3	2,2	2,1	1,5	35,3	-2,9	600,0
Portoriko	TF	2,6	3,1	3,3	3,7	3,7	3,7	2,6	2,5	0,0	42,3
Střední Amerika	-	1,9	2,6	4,3	6,4	7,1	7,7	5,4	18,0	6,8	305,3
El Salvador	TF	0,2	0,2	0,8	1,1	1,3	1,3	0,9	32,4	6,1	550,0
Guatemala	TF	0,5	0,6	0,8	1,3	1,5	1,4	1,0	10,6	2,6	180,0
Honduras	TF	0,3	0,3	0,5	0,7	0,7	0,8	0,6	9,8	4,8	166,7
Kostarika	TF	0,4	0,8	1,1	1,7	1,7	2,0	1,4	23,5	5,9	400,0
Nikaragua	TF	0,1	0,3	0,5	0,7	0,7	0,8	0,6	41,2	4,8	700,0
Panama	TF	0,2	0,3	0,5	0,7	0,8	1,1	0,8	26,5	19,0	450,9
Jižní Amerika	-	7,7	11,7	15,2	18,2	18,7	19,9	14,0	9,3	3,1	158,4
Peru	TF	0,3	0,5	0,8	1,5	1,6	1,8	1,3	29,4	6,7	500,0
Argentina	TF	2,0	2,3	3,0	3,8	4,2	4,6	3,2	129,4	7,0	200,0
Brazílie	TF	1,1	2,0	5,3	5,4	5,0	5,0	3,5	20,9	-2,5	354,5
Ekvádor	VF	0,4	0,4	0,6	0,9	0,8	1,0	0,7	8,8	3,7	150,0
Chile	TF	0,9	1,5	1,7	2,0	2,3	2,5	1,8	10,5	8,3	177,8
Kolumbie	VF	0,8	1,4	0,6	0,9	1,1	1,2	0,8	2,9	11,1	50,0
Uruguay	TF	-	2,0	2,0	1,8	1,7	1,8	1,2	-	0,0	-
Venezuela	TF	0,5	0,7	0,5	0,7	0,7	0,8	0,5	3,5	4,8	60,0

Pramen: Highlights 2008, Tourism Market Trends 2006

Přední pozici v tomto případě jednoznačně zaujímá subregion Severní Amerika, jehož podíl na amerických mezinárodních příjezdech byl v roce 2007 66,9 %. Na druhé straně přírůstek příjezdů byl v těchto letech v subregionu Severní Amerika nejnižší. Důležité tu je postavení Jižní Ameriky, která v tomto roce s 19,9 miliony příjezdů předstihla subregion Karibik a tím i získala druhou pozici v americkém regionu. Ačkoliv byl růst mezinárodních příjezdů turistů v tomto období pro region Jižní Amerika vysoký, řadí se podle průměrného ročního přírůstku turistů, který byl pro toto období 9,3 %, na druhou pozici za Střední Ameriku. Průměrný roční přírůstek Střední Ameriky byl 18 % a v posledních třech výše uvedených letech se průměrný přírůstek příjezdů turistů do tohoto subregionu v porovnání s Jižní Amerikou ještě zvýšil.

V rámci subregionu Jižní Amerika zaujímá největší podíl v mezinárodních příjezdech turistů do amerického regionu Brazílie (3,5 %), Argentina (3,2 %) a Chile (1,8 %). Podíl Peru tvoří 1,3 %, čímž se v tomto subregionu řadí mezi nadprůměrně navštěvované jihoamerické destinace. Podíl Peru převyšuje podíly středoamerických zemí. Jeho hodnoty jsou také srovnatelné s některými tradičními destinacemi Karibiku, např. Bahama, Jamajkou či Kubou. Průměrný roční přírůstek příjezdů do Peru činil mezi roky 1990-2007 29,4 %, což je v porovnání s ostatními americkými destinacemi nadprůměrná hodnota a ve vztahu k destinacím Jižní Ameriky je po Argentině druhou nejvyšší. V posledních letech však podíl Argentiny na těchto příjezdech ubývá a středem zájmu návštěvníků se stává Kolumbie a Chile. Na druhé straně klesá zájem o Brazílii, která byla v roce 2007 třetí nejnavštěvovanější zemí v subregionu.

Shrnutí

Americký region vzhledem k nízkým ročním přírůstkům zahraničních turistů dnes zaujímá třetí pozici mezi světovými regiony cestovního ruchu a jeho podíl na cestovním ruchu neustále klesá. Nejvíce turistů již tradičně směřuje do Severní Ameriky. Avšak z hlediska dynamiky růstu zájmu zahraničních turistů je jednoznačně na předním místě subregion Střední Amerika. Jižní Amerika zaujímá celkově druhou pozici jak v oblasti mezinárodních příjezdů turistů, tak i v případě dynamiky růstu. Nejnavštěvovanější zemí je zde Brazílie, Argentina a Chile. Peru má z hlediska Jižní Ameriky nadprůměrné postavení, což lze usuzovat jednak z jeho podílu na americkém trhu cestovního ruchu, ale i z vysokých průměrných ročních přírůstků příjezdů turistů do této země.

4.3 Prognóza vývoje cestovního ruchu v Peru

Tato část hodnotí silné a slabé stránky peruánského cestovního ruchu a možné příležitosti rozvoje v této oblasti. Dále poukazuje na hrozby, které by mohly tento rozvoj narušit. Pro tyto účely byla sestavena analýza SWOT porovnávající právě tyto čtyři faktory: Silné stránky (Strengths), Slabé stránky (Weaknesses), Příležitosti (Opportunities), Hrozby (Threats), jež ovlivňují nebo by mohly ovlivnit vývoj cestovního ruchu v Peru.

Silné stránky

- Exotická destinace
- Jedinečné přírodní bohatství
- Nedotčenost některých přírodních oblastí
- Kulturní a historické dědictví
- Atraktivity zapsané na seznamu Světového kulturního dědictví UNESCO
- Gastronomie
- Rozmanitost turistických zdrojů (přírodních, kulturních, ...)
- Podmínky pro rozvoj specializovaných druhů cestovního ruchu
- Pohled státu na cestovní ruch jako na jedno z důležitých odvětví pro rozvoj země
- Dlouhodobě vzrůstající návštěvnost Peru
- Vyšší investice do cestovního ruchu

Slabé stránky

- Poloha Peru (odlehlost od hlavních zdrojových trhů: Evropy, Asie a Pacifiku, subregionu Severní Amerika)
- Nedostatečně rozvinutá infrastruktura (1 mezinárodní letiště - Aeropuerto Internacional Jorge Chávez)
- Nedostatek jak ubytovacích kapacit a jejich rozmanitosti mimo turistická centra
- Nedostatečná úroveň ubytovacích služeb především mimo turistická centra
- Nedostatek kvalifikované pracovní síly
- Neexistence efektivní ochrany životního prostředí
- Plánování aktivit cestovního ruchu bez ohledu na životní prostředí v některých turistických oblastech
- Nedostatečná komunikace mezi regiony a státem
- Koncentrace turistické nabídky v jižním regionu

- Orientace turistů na tradiční turistické okruhy (Machu Picchu)
- Nedostatečné turistické značení
- Přílišná závislost na propagaci peruánských produktů cestovního ruchu mezinárodními firmami

Příležitosti

- Zlepšení infrastruktury mimo střediska cestovního ruchu
- Zlepšení ubytovacích kapacit a služeb s nimi souvisejících
- Výchova odborníků pro odvětví cestovního ruchu
- Plánování produktů cestovního ruchu s ohledem na životní prostředí a uchování kulturního dědictví (udržitelný cestovní ruch)
- Velká pozornost věnovaná rozvoji speciálních produktů cestovního ruchu
- Snaha o diverzifikaci nabídky cestovního ruchu pro všechny věkové skupiny a tím i prodloužení jejich pobytu v zemi
- Ekoturistika, culturas vivas, zážitkový cestovní ruch
- Rozvoj meziregionálních, dálkových cest
- Konstantní růst mezinárodních příjezdů
- Tvorba koncepcí rozvoje cestovního ruchu
- Příznivý vliv cestovního ruchu na HDP
- Nasycení poptávky po běžných produktech cestovního ruchu na světových trzích
- Užší spolupráce mezi firmami, regiony, ale i státem
- Stoupající zájem o investování do cestovního ruchu
- Zvolení Machu Picchu jedním z novodobých sedmi divů světa

Hrozby

- Politická nejistota a nestabilita
- Nejistá politická situace v sousedních zemích
- Špatná ekonomická situace
- Delikvence
- Dopravní nehodovost
- Přírodní katastrofy
- Produkce a export drog
- Sendero luminoso

- Porušení či ztráta kulturního dědictví
- Porušení či zničení přírodního bohatství
- Světová ekonomická krize

Silnou stránkou Peru je bez pochyby obrovské přírodní a kulturní bohatství, jenž je stále využíváno jen z části pro potřeby cestovního ruchu. Mnohá místa jsou nedotčená „civilizací“ a dokázala si tak zachovat svůj původní ráz. Právě tato „neobjevenost“ spojená s rozmanitostí peruánských atraktivit činí Peru velmi přitažlivým pro zahraniční turisty, o čemž svědčí dlouhodobý růst návštěvnosti navzdory odlehle poloze Peru od hlavních zdrojových regionů cestovního ruchu.

Na druhé straně cestovní ruch v Peru stále trpí nedostatečným rozsahem služeb cestovního ruchu. Dopravní infrastruktura je nedostačující, stejně tak jako ubytovací kapacity a kvalifikovaná pracovní síla. Velkou překážkou rozvoje cestovního ruchu je malá komunikace nejen mezi jednotlivými regiony, ale i mezi regiony a státem. Pro budoucí vývoj cestovního ruchu je tedy nutná spolupráce, která by také pomáhala vytvořit jednotnou image Peru coby turistické destinace, a která by zaváděla nové produkty cestovního ruchu pro lepší rozložení nabídky po celém území Peru a zároveň se podílela na ochraně destinace před negativními dopady cestovního ruchu. Jako možnosti budoucího rozvoje cestovního ruchu jsou proto viděny: ekoturistika, „culturas vivas“, zážitková turistika, a rozmanitost produktů cestovního ruchu. Nemalým dílem přispívá i dnešní trend poptávky po cestovním ruchu, která dnes hledá nedotčenost, exotiku a originalitu produktů. Kromě již tradičních hrozeb rozvoje cestovního ruchu, jakými jsou nestálá politická situace, špatná ekonomická situace, delikvence, přírodní katastrofy, apod., je velkou hrozbou ztráta přírodního a kulturního bohatství nešetrným rozvojem cestovního ruchu.

Závěr

Již od nepaměti bylo Peru zemí, jejíž přitažlivost spočívala v její historii, členitém povrchu, nabízejícím stále nová dobrodružství, neobjevenosti země a tajemství dávných civilizací. Charakter cest do Peru se proto v čase příliš neměnil. Vícečlenné vědecké a objevné cesty byly vystřídány v průběhu času spíše jednotlivci, kteří se zaměřovali na konkrétní zájmy bádání. Přetrvávaly také cesty s obchodními motivy. Na počátku dvacátého století se však zrodil velký zájem o indiánskou historii a kulturu a to především Indiánů žijících v horách.

Zatímco Peru devatenáctého století lákalo cestovatele především slávou koloniální říše ukrývající velké bohatství, cestovatelé dvacátého století se spíše ubírali po stopách slavné říše Inků a vyhledávali četná dobrodružství. V této souvislosti se také měnily trasy cestovatelů. Hlavní město Lima, cíl cestovatelů devatenáctého století začalo ve století dvacátém ustupovat do pozadí před hlavním městem Inků, Cuzcem a jeho okolím. Novou oblastí se v této době stalo území deštného lesa, nabízejícího mnoho vzrušujících zážitků.

Ačkoliv se zájmy cestovatelů v čase měnily, měnily se však jen v rámci stejných okruhů, jakými byly: architektura, společnost, kultura a historie. V případě architektury se přelil zájem od koloniálních staveb ke stavbám předkolumbovských civilizací. Peruánské obyvatelstvo sledované cestovateli v devatenáctém století coby pestré společenství odlišných ras a dědiců koloniální společnosti bylo ve dvacátém století opomíjeno a středem pozornosti se stalo indiánské obyvatelstvo, ať již horského či pocházejícího z deštného lesa. Změnil se i původně negativní přístup k těmto lidem a Indiáni začali být v očích cestovatelů přátelskými tvory, kteří na svých bedrech nesou neblahé španělské dědictví. Postupně dochází k idealizaci říše Inků a neustává odsuzování španělské conquisty. Španělé se zde proto dostávají do pozice barbarů, horšší Indiáni jsou viděni jako potomci slavných civilizací a naopak indiánské kmeny deštných lesů jsou nazýváni divochy. Peru viděno cestovateli v devatenáctém století z hlediska vyšší kultury bylo často nazýváno jako země bez kultury. Avšak v souvislosti s růstem zájmu o předkolumbovské kultury se Peru dvacátého století naopak stává zemí s bohatou kulturní tradicí, jenž dnes tvoří jeden z hlavních motivů návštěv této země. Ve dvacátém století cestovatelé také začínají více vnímat krajinu kolem sebe a oceňovat její krásu.

V souvislosti s turistickou infrastrukturou je překvapivé, že cestovatelé příliš nepsali o tehdejších ubytovacích, stravovacích a dopravních možnostech. Celkově lze však postřehnout vesměs negativní reakce. Cestovatelé se museli potýkat s nedostatkem ubytovacích zařízení, které bylo možné nalézt jen ve větších městech. Dalším problémem zde

bylo nedostatečné vybavení pokojů a jejich špatné hygienické podmínky, stejně tak jako, podle jejich názorů, nelahodná či nedostačující strava. Úroveň těchto služeb zůstávala téměř nezměněna i v dvacátém století. Mimo hlavní centra bylo jedinou možností pro přespání tzv. tambo, jakási chata, která měla plnit účel zájezdního hostince, a jehož počátky sahají až do dob říše Inků. I přes rozvoj železniční a posléze i automobilové dopravy, zůstávalo cestování po Peru velmi namáhavé. Cesty byly úzké, kamenité či blátivé, často vedoucí nad hlubokou strží. Cestování pěšky či na hřbetu muly po starých inckých stezkách přetrvávalo i ve století dvacátém, podobně jako plavby po řekách v pralese ve vratkých kánoích nebo na letitých lodích. Strach cestovatelům tedy mohly nahánět spíše dopravní podmínky a tamnější nemoci, než obavy z krádeží či přepadení. Peru se proto po této stránce mohlo prezentovat jako poměrně bezpečná destinace.

Dnešní peruánská nabídka atraktivit cestovního ruchu v podstatě navazuje na vývoj zájmů cestovatelů prezentovaného v první části této práce. Opírá se především o bohatou kulturní tradici a přírodní bohatství. Zároveň však reaguje na stále silnější touhu cestovatelů po neobvyklých zážitcích. Peru proto vytváří nové, specializované produkty, které mají nejen tuto poptávku uspokojit, ale také ji rovnoměrně rozložit na celé peruánské území a zvýšit tak i dobu pobytu turistů v zemi. Mezi nové produkty cestovního ruchu patří především okruhy pro pozorování ptactva, koupele v termálních pramenech, ekoturistika, program „živé kultury“ a hlavně pak provozování adrenalinových sportů. Zcela nově je propagována peruánská gastronomie, kde je vyzdvihována především její různost, spočívající ve splynutí předkolumbovských, španělských, asijských a afrických chutí a kulinářských dovedností. Podobně je možné charakterizovat i zahraniční poptávku po cestovním ruchu, kde mezi úzce specializované produkty cestovního ruchu se také řadí pobyty zaměřené na výuku Španělštiny. Na rozdíl od peruánské nabídky je zde kladen důraz na dodržování základních bezpečnostních zásad.

Z hlediska analýzy vývoje cestovního ruchu a jeho současného stavu na základě statistických údajů podíl regionu Amerika na světovém cestovním ruchu klesá, neboť průměrný roční přírůstek příjezdů mezinárodních turistů je mezi světovými regiony nejmenší. Na druhé straně se zlepšuje postavení Jižní Ameriky v rámci regionu. Počty mezinárodních příjezdů dokonce předstihla i oblast Karibiku. Hrozbou budoucího postavení jihoamerického subregionu by však mohl být rychle se rozvíjející cestovní ruch ve Střední Americe. V rámci mezinárodních příjezdů turistů do subregionu Jižní Amerika zaujímá Peru po Argentině, Brazílii a Chile hned čtvrtou pozici, přičemž jeho průměrný roční přírůstek patří v tomto subregionu mezi nejvyšší. Většina příjezdů do Peru je uskutečňována z regionu Amerika

a zvláště pak ze subregionu Jižní Amerika. Druhým důležitým zdrojovým regionem je Evropa.

Ačkoliv konkurenceschopnost Peru v rámci světa je stále ještě nízká a i přes rozvoj letecké dopravy se potýká s velkou vzdáleností od hlavních zdrojových oblastí (Evropa, Severní Amerika), lze jej dnes zařadit mezi země s velkým přírodním a kulturním potenciálem pro potřeby cestovního ruchu, který se v Peru velmi dynamicky rozvíjí. Ve prospěch této destinace hovoří i její image exotické země. Budoucí využití peruánského bohatství však závisí na rozvoji turistické infrastruktury a na tvorbě nových produktů cestovního ruchu, které by měly nejen pružně reagovat na potřeby poptávky. Za těchto předpokladů, společně s ohleduplným přístupem k životnímu prostředí a kultuře, lze v budoucnosti očekávat pozitivní vývoj cestovního ruchu v Peru.

Résumé

Peru, as a former Spanish colony famous for its colonial culture, wealth and hidden treasures of the Incas, attracted many travellers since long ago. Searching for remnants of colonial times and treasures were the first motives of travels to Peru. Also exploration of Peru's extraordinary nature was a big temptation to many scientific expeditions. There were also many travellers going to Peru on commercial purposes. These form the major motives of voyages to Peru in the 19. century. A brand new interest of travellers in Indian population emerged at the beginning of 20. century as well as their desire for Peruvian nature beauty. There was also a considerable alternation of travellers' itineraries during the time. Traveller's didn't stay just in Lima and its surroundings as they did in 19. century, but with the advent of 20. century they started travelling to the mountains and to the rain forest areas. Lima lost its position of the main tourist destination, which was taken over by Cuzco, called the capital city of the Incas, and nearby Sacred Valley. The traveller's interests in Peru didn't reach any significant change during the 19. and 20. century. They wrote mainly about society, architecture, culture and history. But what did change was the character of some of those interests. In 19. century travellers admired motley colonial society and colonial architecture. Travellers of 20. century made only a short notice on this topics and concentrated more on mountain or rain forest Indians and their customs and prehispanic architecture.

According to the travel accounts, the tourist infrastructure was deficient in quantity and quality. Especially in 19. century it was very difficult to travel out of the capital city. Unfortunately, the transportation, accommodation and alimentation services made only slight progress during mentioned period of time.

Modern tourism follows tourist interests from 19. century. Beside traditional interests became popular adrenalin sports, bird watching, ecotourism, program „living culture“ and Peruvian gastronomy. Everything is based on multicultural tradition and finding new experiences.

Nowadays Peru belongs to most visited countries in Latin America although its competitiveness within the world is still very low. However, considering Peru's growing rate of tourist arrivals and its huge potential for development of tourism, a great future can be predict to this Peruvian industry.

Bibliografie

Primární literatura

Cestopisy 19. století

BAXLEY, Henry Willis. *What I saw on the west coast of South and North*. New York: D. Appleton, 1865. CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

CLARK, E. B. *Twelve months in Peru*. New York: Macmillan & Co., 1891. [cit. 2008-10-11]. Dostupné z: <http://www.archive.org/stream/twelvemonthsinpe00clarrich>.

COLTON, Walter. *Deck and Port, or incidents of a cruise in the United States frigate congress to California: with sketches of Rio Janeiro, Valparaiso, Lima, Honolulu and San Francisco. Sketches of Lima*. New York: A. S. Barnes and Co., 1850. CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

CURTIS, William Eleroy. *The capitals of Spanish America*. New York: Harper&Brothers, 1896. CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

DARWIN, Charles. *The Voyage of the Beagle*. London: Everyman's Library, 1965. [cit. 2008-9-15]. Dostupné z: <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?viewtype=text&itemID=EHBeagleDiary&pageseq=289>.

CHILD, Theodore. *The Spanish-American Republics*. New York; London: Harper&Brothers, 1902. CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

KING, F. Parker. *Voyages of the Adventure and Beagle*. Vol. I., London: Henry Colburn, 1839. [cit. 2008-9-15]. Dostupné z:

<http://darwin-online.org.uk/content/frameset?viewtype=text&itemID=F10.1&pageseq=1>.

TAYLOR, William. *Our South American cousins*. New York; London: Nelson and Phillips; Hodder and Stoughton, 1879. CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

TRISTAN, Flora. *Peregrinaciones de una Patria (Extracto)*. Přel. Emilia Romero. Lima: Editorial Cultural Antártica. S.A., 1946. [cit. 2008-10-11]. Dostupné z: <http://digioll.library.wisc.edu/cgi-bin/IbrAmerTxt/IbrAmerTxt-idx?type=header&id=IbrAmerTxt.Spa0012&pview=hide>.

TSCHUDI, Johan Jacob. *Travels in Peru*. Přel. Thomasina Ross. New York: Wiley & Putnam, 1847. [cit. 2008-10-15]. Dostupné z: <http://www.archive.org/stream/travelsinperudur00tschuoft>.

Cestopisy 20. století

BINGHAM, Hiram. *Across South America*. Boston and New York: Houghton Mifflin Company, 1911. [cit. 2008-10-7]. Dostupné z: <http://ia311328.us.archive.org/flipbook/flipbook.php?identifier=acrosssouthameri00bing&datapath=/0/items/acrosssouthameri00bing&dataserver=ia311328.us.archive.org>.

BINGHAM, Hiram. *Inca Land*. Explorations in the Highlands of Peru. Boston, New York: Houghton Mifflin Company, 1922. [cit. 2008-10-7]. Dostupné z: <http://www.archive.org/details/incaland10772gut>.

ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou I. Přes Kordillery*. Praha: Česká grafická Unie, 1948.

ERBEN, Josef Ladislav. *Toulky tropickou Amerikou II. Na vodách Amazonky*. Praha: Česká grafická Unie, 1948.

FIEDLER, Arkady. *Ryby zpívají v Ukajali*. Praha: Mladá fronta, 1957.

FOREJT, Alan Vladislav. *Amerikou s prázdnou kapsou*. Praha: Vladimír Orel, 1941.
HALIK, Antonio. *180 000 kilometrů dobrodružství*. Praha: Panorama, 1980.
HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Přes Kordillery*. 2. vyd. Praha: Naše vojsko, 1959.
HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav. *Za lovci lebek*. 2.vyd. Praha: Orbis, 1960.
LANDOR, Arnold Henry Savage. *Across Unknown South America*. Londýn, New York, Toronto: Hodder and Stoughton, 1913. [cit. 2008-7-11]. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/files/22483/22483-h/22483-h.htm>.
LUNDKVIST, Artur. *Sopečný kontinent*. Cesta po Jižní Americe. Praha: Mladá fronta, 1966.
ŠOLC, Václav. *Do země zlata*. Praha: Panorama, 1978.
WIBORG, Frank. *A commercial traveller in South America: Being the Experiences and Impressions of an American Business Man on a Trip through Panama, Ecuador, Peru, Chile, the Argentine and Brazil*. New York: Mac Clure, Phillips&Co., 1905. CD-ROMS Colección Clásicos Tavera: Relatos de viajeros de Estados Unidos en Hispanoamérica, siglo XIX.

Průvodce vytvořené PromPerú

Cuzco Traveler's Guide, Lima: PromPerú, 2003. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.go2peru.com/books/cuzco_guide.pdf.

Descubre Perú. *Naturalmente espectacular*. Lima: PromPerú, 2007. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

Descubre Perú. *Presencia milenaria*. Lima: PromPerú, 2007. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

Descubre Perú. *Un país... Muchos destinos*. Lima: PromPerú, 2007. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

Descubre Perú. *Un País para la aventura*. Lima: PromPerú, 2007. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

Lima Traveler's guide. Lima: PromPerú, 2003. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.go2peru.com/books/lima_guide.pdf.

Lima. Varias Cuidades. Lima: PromPerú, 2008. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

Perú Mucho Gusto. Lima: PromPerú, 2008. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

Peru Travel Guide. Lima: PromPerú, 2004. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.go2peru.com/books/Peru_Travel_Guide.pdf.

RAFFO, Cecilia, WUST, Walter H. *Turismo Rural Perú*. Lima: La Biblioteca Nacional del Perú, 2007. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

Sonriéndole al futuro. Lima: PromPerú, 2005. Dostupné 4. 5. 2006 z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

Traveler's Guide Beaches and Adventure Sports in Peru, Lima: PromPerú, 2003. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.go2peru.com/books/peru_beaches_sports.pdf.
The Traveler's Guide to Festivities, Music and Folk Art in Peru, Lima: PromPerú, 2003. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.go2peru.com/books/peru_feasts.pdf.
The Traveler's Guide to Peru's Pre-Hispanic Archaeological Legacy. Lima: PromPerú, 2003. Dostupné 4. 5. 2008 z: <http://www.go2peru.com/books/arqueologia.pdf>.
Traveler's Guide Trekking and Mountaineering in Peru, Lima: PromPerú, 2003. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.go2peru.com/books/peru_sports.pdf.
Traveler's Guide Wildlife Watching in Peru, Lima: PromPerú, 2003. Dostupné 4. 5. 2008 z: http://www.go2peru.com/books/peru_nature.pdf.
Turismo para personas con discapacidad. Primer Informe de evaluación sobre el nivel de accesibilidad de la infraestructura turística en el Perú. Peru, 2001. Dostupné 4. 5. 2008 z: <http://media.peru.info/catalogo/Attach/1637.doc>.

Zahraniční průvodci

BENSON, Sara. HELLANDER, Paul, WLODARSKI, Rafael. *Peru*. 6.vyd. United Kingdom: Lonely Planet, 2007.
DILWYN, Jenkins. *Peru*. 7.vyd. United Kingdom: Rough Guide, 2009.
HANE, Günter. *Peru*. 1. vyd. München: Merian, 2007.
HERRMANN, Frank. *Peru, Westbolivien*. 1.vyd. Köln: Stefan Loose Travel Handbücher, 2004.
ISAACSON, Ashley E., CROUSE, Lindsay. E. *Let's Go. Peru, Ecuador & Bolivia*, 1.vyd. London: Macmillan, 2003.

Statistiky

Barometer. Madrid: UNWTO, leden 2009, vol. 7, no. 1, [cit. 2009-6-25]. Dostupné z: <http://www.unwto.org/UNWTOBarometer09.pdf>.
Highlights. Madrid: UNWTO, 2008. [cit. 2009-6-22]. Dostupné z: http://www.unwto.org/facts/eng/pdf/highlights/UNWTO_Highlights08_en_HR.pdf.
Tourism Market Trends. 2006 Edition – Americas. Madrid: UNWTO, 2006.

Sekundární literatura

- BRANTLOVÁ, Michaela. *Dílo Alana Forejta*. (diplomová práce) Praha: Univerzita Karlova, 2008.
- BURKART, A. J., MEDLIK, S. *Tourism. Past, Present, and Future*. London: Heinemann, 1974.
- BUTLER, Shannon Marie. *Travel narratives in dialogue: Contesting representations of nineteenth-century Peru*. Dissertation. USA: The Ohio State Univerzity, 2005. [cit. 2008-5-8]. Dostupné z: <http://www.ohiolink.edu/etd/send-pdf.cgi?osu1110211109>.
- DAVIS, Thomas, M. *Indian Integration in Peru. A Half Centruy of Experience, 1900-1948*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1970.
- EVOY, Carmen Mc. *La experiencia burguesa en el Perú (1840-1940)*. Frankfurt am Main; Madrid: Vervuert Verlag; Iberoamericana, 2004.
- HRALA, V., Geografie cestovního ruchu, VŠE Praha 1996.
- KOLMAŠ, Josef, KRUPA, Victor, OPATRNÝ Josef a kol. *Kdo byl kdo. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*. Praha: Libri, 1999. [cit. 2009-6-21]. Dostupné z: <http://www.libri.cz/databaze/orient/search.php>.
- KŘIKLAVSKÝ, Petr, SKŘIVAN, Aleš. *Do Nitra kontinentů*. Praha: MLADÁ FRONTA, 1988.
- KŘÍŽOVÁ, Markéta. Inkové. Nemocnější indiánský stát. Praha: Aleš Skřivan ml., 2006.
- LÓPEZ, Ignacio Sariego, SANTILLÁN, Carlos García. *PENTUR 2008-18. Síntesis para la puesta en operación*. Lima: Viceministerio de turismo, 2008. [cit. 2009-4-4]. Dostupné z: [http://www.mincetur.gob.pe/newweb/Portals/0/PENTUR%20FINAL%20septiembre%20\(2\)%20\(4\).pdf](http://www.mincetur.gob.pe/newweb/Portals/0/PENTUR%20FINAL%20septiembre%20(2)%20(4).pdf).
- MACERA, Pablo. *Viajeros Franceses siglos XVI-XIX. La Imagen Francesa del Perú (Siglos XVI-XIX)*. Recopilación de textos. Lima: Biblioteca Nacional del Perú, 1999.
- MALÁ, V. a kolektiv. *Základy cestovního ruchu*. VŠE: Praha, 2002.
- MARTÍNKOVÉ, Miloslav a Jiří. *Čeští cestovatelé a mořeplavci*. Praha: Albatros, 2006.
- PRESCOTT, William Hickling. *Dějiny dobytí Mexika*. Praha: Panorama, 1980.
- ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2007.
- STARN, Orin, DEGREGORI, Carlos Iván, and KIRK, Robin. *The Peru Reader. History, Culture, Politics*. Durham and London: Duke University Press, 1995.
- STORCHOVÁ, Lucie. *Mezi houfy lotrů se pustili...* (České cestopisy o Egyptě 15. – 17. století), Praha: SET OUT, 2005.
- TURNER, Luis, ASH, John. *The Golden Hordes. International Tourism and the Pleasure Periphery*. London: Constable and Company Limited, 1975.
- YOUNG, George. *Tourism: Blessing or Blight?* England (Harmondsworth); USA (Baltimore); Australia (Victoria): Penguin Books, 1973.
- Experiencias Exitosas. Turismo Rural Perú Comunitario*. Lima: PromPerú, 2005. [cit. 2008-5-4]. Dostupné z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.
- Manual de Señalización Turística del Perú*. Lima: PromPerú, 2003. [cit. 2008-5-4]. Dostupné z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.
- Manual de Buenas Prácticas para Turismo Sostenible*. Lima: PromPerú, APTAE, 2007. [cit. 2008-5-4]. Dostupné z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

Manual para la Atención del Turista. Lima: PromPerú, 2000. [cit. 2008-5-4]. Dostupné z: http://www.peru.info/s_ftopublicaciones.asp?HidAccion=Grupo&HidId=3&ic=1&SubTipo_ZP=1.

Perfil del Turista Extranjero 2007. Lima: PromPerú, 2007. [cit. 2009-4-4]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/14259589/Perfil-de-turista-extranjero-al-Peru>.

Články

BARKER, Mary L. National Parks, Conservation and Agrarian Reform in Peru. *The Geographical Review*, 1980, vol. 70, no 1, [cit. 2009-12-5]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/pss/214364>.

GONZALES, Michael J. Rewiev knihy: BLANCHARD, Peter. Slavery and Abolition in Early Republican Peru. *Journal of Latin American Studies*, 1993, vol. 25, no. 3, [cit. 2009-1-23]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/158274>.

NÚÑEZ, Estuardo. Los Viajeros de Tierra Adentro. *Journal of Inter-American Studies*, 1960, vol. 2, no. 1, [cit. 2008-5-1]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/164783>.

SILVERMAN, Helaine. Touring Ancient Times: The Present and Presented Past in Contemporary Peru. *American Anthropologist*, 2002, vol. 104, no. 3.

STANGER, Francis Merriman. Church and State in Peru. *The Hispanic American Historical Review*, 1927, vol. 7, no. 4, [cit. 2008-4-28]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2505995>, (In Olivo, Constituciones del Peru, 1821-1919)

TALBOT, Margaret. An Emancipated Voice: Flora Tristan and Utopian Allegory. *Feminist Studies*, 1991, vol. 17, no. 2, [cit. 2009-1-14]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3178332>.

USTOHAL, Vladimír. *Krajánek z pamp. Cestopisy*, 2009. [cit. 2009-6-25]. Dostupné z: <http://www.ocestovani.cz/clanky/134-krajanek-z-pamp/>.

World Tourism in the Face of the Global Economic Crisis. Madrid: UNWTO, květen 2009, [cit. 2009-7-1]. Dostupné z: http://www.unwto.org/media/news/en/press_det.php?id=4181&idioma=E.

Internetové stránky

www.badatur.com.pe

www.canaturperu.org

www.go2peru.com

www.limaeasy.com

www.machupicchu-inca.com

www.mincetur.gob.pe

www.peru.info/peru.asp

www.perutren.org

www.promperu.gob.pe

http://www.toes.ca/assets/files/TIES_&_Ecotourism_Description_English%5B1%5D.pdf

www.turismo.usmp.edu.pe

www.unwto.org

http://www.whistler.arts.gla.ac.uk/correspondence/biog/display/?bid=Chil_T

Seznam příloh, tabulek a grafů

Přílohy

- Příloha č. 1 Mapa Peru
- Příloha č. 2 Fotografie cestovatelů
- Příloha č. 3 Přehled světových regionů cestovního ruchu, jejich subregionů a jednotlivých destinací

Tabulky

- Tabulka č. 1 Mezinárodní příjezdy turistů do Peru v letech 1988 - 2008
- Tabulka č. 2 Mezinárodní příjezdy turistů do Peru v letech 2004-2008 podle světových regionů
- Tabulka č. 3 Bilance cestovního ruchu Peru (v milionech USD)
- Tabulka č. 4 Mezinárodní příjezdy turistů do světových regionů a amerických subregionů v letech 1990-2007

Grafy

- Graf č. 1 Mezinárodní příjezdy turistů do Peru v letech 1988 - 2008
- Graf č. 2 Mezinárodní příjezdy turistů do Peru v roce 2008 podle světových regionů a amerických subregionů

Příloha č. 1

Mapa Peru

©1992 Magellan GeographixSM Santa Barbara, CA (800) 929-4627

Pramen: [2009-22-07] Dostupné z: http://www.outthereliving.com/worldbike/SouthAmerica/maps/Peru_big.gif.

Příloha č. 2

Fotografie cestovatelů

Alexander von Humboldt

Pramen: [2009-1-16] Dostupné z: <http://www.antique-prints.de/shop/catalog.php?cat=KAT34&product=P004511>.

Phillip Parker King

Pramen: [2009-1-21] Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Phillip_Parker_King.

Charles Robert Darwin

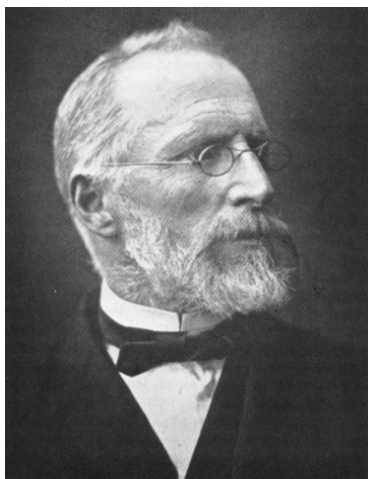
Pramen: [2009-3-25] Dostupné z: <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?itemID=F1452.1&viewtype=text&pageseq=1>.

Flora Tristán

Pramen: [2009-1-16] Dostupné z: <http://encontrarte.aporrea.org/teoria/perfiles/24/>

Johann Jacob Tschudi

Pramen: *Wikipedia*: [2009-1-16] Dostupné z:
http://en.wikipedia.org/wiki/File:Tschudi_Johann_Jakob_von_1818-1889.png.

Paul Marcoy

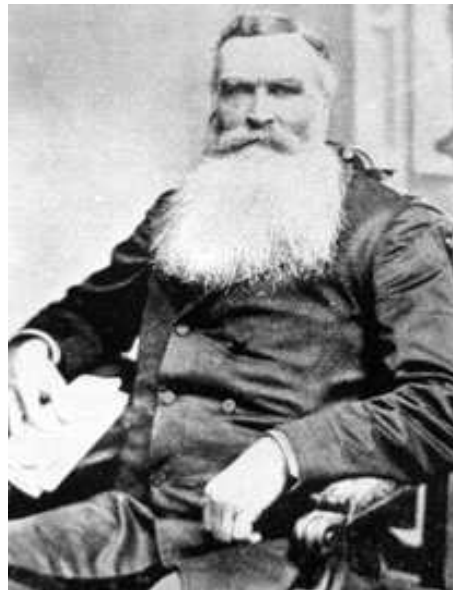
Pramen: *Wikipedia*: [2009-2-6] Dostupné z:
<http://ia341036.us.archive.org/flipbook/flipbook.php?identifier=travelsinsoutham01marcuoft&datapath=/3/items/travelsinsoutham01marcuoft&dataserver=ia341036.us.archive.org>.

Walter Colton

Pramen: [2009-1-15] Dostupné z:
<http://freepages.genealogy.rootsweb.ancestry.com/~coltoninfo/reverendwaltercolton.htm>.

William Taylor

Pramen: [2009-1-16] Dostupné z:
<http://www.taylor.edu/spencer/heritage.shtml>.

Josef Ladislav Erben

Pramen: [2009-15-5] Dostupné z: http://www.tichyantikvariat.cz/shop_images/1607a5.jpg.

Jiří Hanzelka, Miroslav Zikmund

Pramen: [2009-15-5] Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/asijska-cesta-hanzelky-a-zikmunda-trvala-pet-a-pul-roku/372106>.

Hiram Bingham

Pramen: [2009-15-5] Dostupné z:
http://www.machupicchu.info/machu_picchu_machupicchu_travel_tours_tourist_information/hiram_bingham.html.

Alan Vladislav Forejt

Pramen: [2009-15-5] Dostupné z:
http://www.ocestovani.cz/images/GalleryModule/ir/2007-08-06_05-59-53_0--c190xt190.jpg

Frank Wiborg

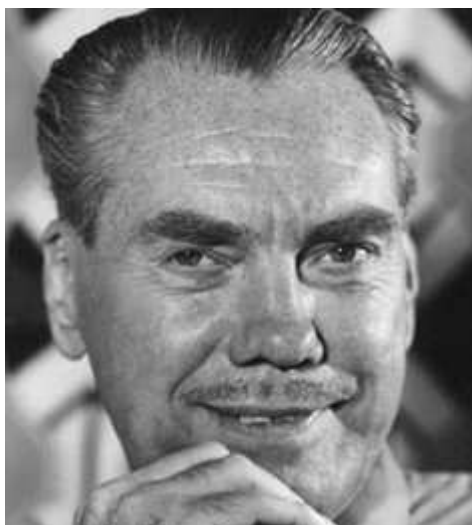
Pramen: [2009-15-5] Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Frank_Bestow_Wiborg.

Arnold Henry Savage Landor

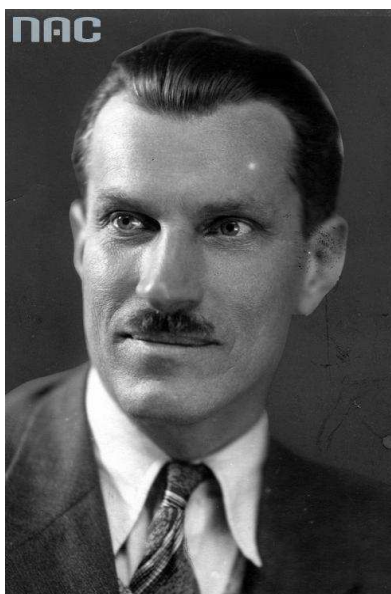
Pramen: [2009-15-5] Dostupné z: <http://www.florin.ms/hsleng.html>.

Artur Lundkvist

Pramen: [2009-17-6] Dostupné z: <http://pippoetry.blogspot.com/2008/12/artur-lundkvit.html>.

Arkady Fiedler

Pramen: [2009-18-6] Dostupné z: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/26533/>.

Příloha č. 3

Přehled světových regionů cestovního ruchu, jejich subregionů a jednotlivých destinací

Region	Subregions	Countries
Africa	North Africa	Algeria, Morocco, Sudan, Tunisia
	West Africa	Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Côte d'Ivoire, Gambia, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Mali, Mauritania, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone, Togo
	Central Africa	Angola, Cameroon, Central African Republic, Chad, Congo, Democratic Republic of Congo, Equatorial Guinea, Gabon, Sao Tomé e Príncipe
	East Africa	Burundi, Comoros, Djibouti, Eritrea, Etiopía, Kenya, Madagascar, Malawi, Mauritius, Mozambique, Reunion, Rwanda, Seychelles, Tanzania, Uganda, Zambia, Zimbabwe
	Southern Africa	Botswana, Lesotho, Namibia, South Africa, Swaziland
Americas	North America	Canada, Mexico, United States
	Caribbean	Anguilla, Antigua Barbuda, Aruba, Bahamas, Barbados, Bermuda, Bonaire, Bristish Virgin Islands, Cayman Islands, Cuba, Curaçao, Dominica, Dominican Republic, Grenada, Guadeloupe, Haiti, Jamaica, Martinique, Montserrat, Puerto Rico, Saba, Saint Lucia, St.Eustatius, St.Kitts-Nevis, St.Maarten, St.Vincent,Grenadines, Trinidad Tobago, Turks and Caicos, US Virgin Islands
	Central America	Belize, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Panama
	South America	Argentina, Bolivia, Brazil, Chile, Colombia, Ecuador, French Guyana, Guyana, Paraguay, Peru, Suriname, Uruguay, Venezuela
Asia and the Pacific	Nort-East Asia	China, Hong Kong (China), Japan, Democratic people's republic of Korea, Republic of Korea, Macao (China), Mongolia, Taiwan (pr. of China)

	South-East Asia	Brunei Darussalam, Cambodia, Indonesia, Lao P.D.R., Malaysia, Myanmar, Philippines, Singapore, Thailand, Vietnam
	Oceania	American Samoa, Australia, Cook Islands, Fiji, French Polynesia, Guam, Kiribati, Marshall Islands, Micronesia (Fed.St.of), North Mariana Islands, New Caledonia, New Zealand, Niue, Palau, Papua New Guinea, Samoa, Solomon Islands, Tonga, Tuvalu, Vanuatu
Europe	Northern Europe	Denmark, Finland, Iceland, Ireland, Norway, Sweden, United Kingdom
	Western Europe	Austria, Belgium, France, Germany, Liechtenstein, Luxembourg, Monaco, Netherlands, Switzerland
	Central and Eastern Europe	Armenia, Azerbaijan, Belarus, Bulgaria, Czech Republic, Estonia, Former U.S.S.R., Georgia, Hungary, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Latvia, Lithuania, Poland, Rep Moldova, Romania, Russian Federation, Slovakia, Tajikistan, Turkmenistan, Ukraine, Uzbekistan
	Southern Europe	Albania, Andorra, Bosnia Herzgovina, Croatia, F.Yug.Rp.Macedonia, Greece, Italy, Malta, Portugal, San Marino, Serbia & Montenegro, Slovenia, Spain
	East Mediterranean Europe	Cyprus, Israel, Turkey
Middle East		Bahrain, Egypt, Iraq, Jordan, Kuwait, Lebanon, Libyan Arab Jamahiriya, Oman, Palestine, Qatar, Saudi Arabia, Syrian Arab Republic, United Arab Emirates, Yemen

Pramen: Světová organizace cestovního ruchu (UNWTO)